

Ditt latin

En språklig och
kulturhistorisk
promenad

Steg I och Steg II

Staffan Edmar

Om någon skulle vilja friska upp sina kunskaper i latin – eller lära litet om språket och om människorna som talade det... Här är ”Ditt latin. En språklig och kulturhistorisk promenad”. Steg I och Steg II! Boken, som är illustrerad med ett fyrtiotal färgbilder från en resa i Kampanien, kombinerar rikhaltigt stoff om människorna och kulturen med en okonventionell grundkurs i språket och försöker besvara frågan: ”Vilken nytta har man egentligen av lite kunskaper i latin?”. Det är fullt möjligt att vid studiet av boken koncentrera sig på vissa aspekter, medan andra kan läsas mera kursivt. De latinska texterna utgörs av välbekanta citat och sentenser i original. Där finns även sammanhängande texter av intresse för den moderna människan. Den nu aktuella delen av kursen avslutas med bilder från Bayeuxtapeten, som berättar livfullt om slaget vid Hastings år 1066. Det är en berättelse om åskådligt visar hur det latinska språket användes i Europa när man ville beskriva en omstörtande händelse, i detta fall ett slag som i flera avseenden betydde mycket för Europas historia och utvecklingen av det engelska språket. Till boken har fogats en koncentrerad mikrogrammatik och en alfabetisk ordlista latin-svenska.

Omslagsbild: Svenska resenärer på promenad i Pompeji

Foton från Kampanien Désirée Edmar

Förlag Edmar Editor AB, S:t Göransgatan 100, 112 45 Stockholm

Distribution av pappersboken: Adlibris.com

ISBN 978-91-637-3449-6 (e-boken)

©Staffan Edmar 2013

Detta verk tillhandahålls under licensen *Creative Commons Erkännande - Icke kommersiell - Inga bearbetningar 2.5*. Upphovsmannen tillåter icke-kommersiell kopiering och vidaredistribution, så länge verket förblir oförändrat, samt att Staffan Edmar anges som upphovsman. Inga andra rättigheter ges till verket utan förbehålls upphovsmannen och verkets rättighetsinnehavare.

Staffan Edmar

Ditt latin

En språklig och kulturhistorisk
promenad

Steg I och Steg II

*Denna bok tillägnas inspiratören och förebilden **Alf Uddholm**,
docent i latin och rektor vid Vasaskolan i Gävle,
med tack för hans engagemang för språklig och humanistisk bildning i samhället*

Förord

Det latinska ordförrådet lever ännu i vår tid. Det låter sig lätt belysas med ett antal latinska förstavelser. Vanliga är *ad-* som i *addera*, *de-* som i *deponera*, *kon-* som i *kongress*, *ex-* som i *extrakt*, *in-* som i *influens*, *pro-* som i *progressiv*, *pre-* som i *prefabricerad*, *re-* som i *reaktion*, *trans-* som i *transport*. Alla dessa - och många andra - förstavelser har ursprungliga betydelser som är bra att känna till eftersom det blir lättare att förstå ordens moderna betydelse: *ex* betyder 'från' och *trans* betyder 'genom, över' eller 'på andra sidan', så när man *extraherar* drar man ut något, och när man *transporterar* bär man något igenom eller till andra sidan.

Vi har också i svenskan en rad svenska ord från samma latinska stam, bildade efter fasta regler. Det är lätt att se att det finns ett samband mellan orden *producera*, *producent*, *produkt*, *produktiv*, *produktivitet*, *produktion*. En latinsk stam har alltså gett upphov till åtskilliga svenska ord.

De romanska språken och engelskan har till stor del fått sitt ordförråd från latinet, och latinet utgör fortfarande bas för att bilda nya ord i ett stort antal språk. Latinet är vidare många vetenskapers fackspråk, t.ex. botanikens. I denna kurs går vi från lätt latin - sentenser och korta inskrifter - till sammanhängande text. I kursen ingår slutligen viss orientering om den grekisk-romerska kulturen.

Ett stort tack riktas till fil. mag. Anders Ohlsson och fil. lic. Hans Nyman, som biträtt med värdefulla förslag beträffande kursens utformning. Jag tackar också fil. dr Niklas Hillbom för granskning av texterna under bilderna från Kampanien.

Det finns många skäl att lära sig lite latin. Denna latinkurs består av fyra steg. Börja med Steg I och känn efter. Känns det bra, gå vidare till Steg II och de andra två steg, som kommer att följa. Det är fullt möjligt att under kursens gång koncentrera sig på vissa aspekter, medan andra kan läsas mera kursivt.

Lycka till med denna språkliga och kulturhistoriska promenad!

Stockholm våren 2013

Staffan Edmar

staffan.edmar@telia.com

En kurs med delvis annat innehåll på min webbplats www.latinforall.net ger möjlighet att komplettera latinstudiet.

Innehåll

S T E G I

Latinet som internationellt kulturspråk	4
Ordklasser i svenskan och latinet	6
Satsen och dess delar	7
Uttal och betoning av latinska ord	9
Mötet mellan Rom och Grekland	10
Presens infinitiv	17
Imperativ	17
Presens singularis	18
<i>Festina lente</i> . Tillämpningar	18
Utgrävningar i Pompeji och Herculaneum	19
1:a och 2:a deklinationerna singularis	22
<i>Per capsulam</i> . Tillämpningar (nominativ, genitiv och akkusativ)	24
<i>Non scholae sed vitae</i> . Tillämpningar (dativ och ablativ)	27
Lånord i svenskan från 1:a och 2:a deklinationerna	28
Presens pluralis	29
Sum. Possum	29
<i>Martialis epigram</i> 'Non amo te'	29
Räkneord	30
<i>Subtraktion, addition, division, multiplikation</i>	30
Månadernas namn	31
Personliga pronomen	32
<i>Hodie mihi, cras tibi</i> . Tillämpningar	32
<i>Graffiti i Pompeji</i>	32
Morfem, språkets byggstenar	33
1:a och 2:a deklinationerna pluralis	34
<i>Summa summarum</i> . Tillämpningar (nominativ, genitiv och akkusativ)	34
<i>Gratiis (på sv. gratis)</i> . Tillämpningar (dativ och ablativ)	37
<i>Om romerska provinser och annat</i>	38
Översätt till latin!	39
Didos och Aeneas kärlekssaga. Ur Vergilius Aeneid	40

S T E G II	
Rom under republikens tid	49
Plautus, den förste komediförfattaren på latin. Ur Aulularia	52
Badhusens njutningar	57
Imperfekt genom <i>-ba-</i> . <i>Eram. Poteram</i>	58
Gaius Plinius Secundus	58
<i>En berömd romares arbetsdag</i>	59
Perfekt och pluskvamperfekt	61
<i>En skoldag. Ur en senantik nybörjarbok</i>	62
Perfekt particip	65
Ta tema på latinska verb!	65
3:e deklinationen singularis	66
<i>Cave canem!</i> Tillämpningar (nominativ, genitiv och ackusativ)	67
Presens particip	68
Lånord i svenskan från 3:e deklinationen	68
<i>Nihil sub sole novum.</i> Tillämpningar (dativ och ablativ)	71
Phaedrus, en berömd fabeldiktare	72
<i>Lupus et agnus</i>	73
Catullus och hans dikter till Lesbia	74
Att tänka på vid översättning av latinsk text	76
Assimilation	77
Några latinska prefix	78
Vokalförändringar efter prefix	79
Avljud	79
Passivum. Deponens	80
<i>Si vis amari, ama!</i> Tillämpningar	80
3:e deklinationen pluralis	81
<i>Per capita.</i> Tillämpningar (nominativ, genitiv och ackusativ)	81
<i>Omnibus.</i> Tillämpningar (dativ och ablativ)	85
Adjektivs komparation	86
<i>Honoratiores.</i> Tillämpningar	86
4:e deklinationen	87
<i>Manu scriptum. Olaus Petris gravsten i Storkyrkan</i>	88
5:e deklinationen. <i>Minister in spe.</i>	89
<i>Slaget vid Hastings 1066 – från Bayeuxtapetens latinska text</i>	90
Några 'byggstenar' i det engelska språket	98
Basordlista	99
Facit	121
Mikrogrammatik	123

STEG I

Latinet som internationellt kulturspråk

Latinet var ursprungligen modersmål för ett bondefolk, som bodde i landskapet Latium i mellersta Italien. Huvudort för detta folk var den plats vid Tiberns nedre lopp, där staden Rom så småningom växte fram. Korta inskrifter på latin finns från omkring 500 f. Kr. När Roms välde successivt ökade i omfång, blev latinet antingen modersmål eller ett inlärt andraspråk för alla dem som levde i det västra medelhavsområdet.

Det stora romerska riket upplöstes med början ca 400 e. Kr. i samband med de stora folkvandringarna i Europa. Latinet fortsatte emellertid att vara flertalets modersmål inom de områden där romarriket funnits, låt vara i förändrad form. Under 800-talet blev det en tydlig skillnad mellan den lärda världens latin och det vardagliga latin som talades av gemene man. Detta vardagslatin övergick som bekant i de romanska dotterspråken, bl.a. italienskan, franskan, spanskan, portugisiskan och rumänskan. Det finns uppgifter om att man i latinets hemland Italien vid slutet av 900-talet e. Kr. uppfattade folkflertalets språk och den lärda världens latin, skrivet eller talat, som två skilda språk.

Latinska ord som *cista* 'kista', *vas* 'vas', *spéculum* 'spegel', *camínus* 'kamin', *tégula* 'taktegel', *fructus* 'frukt', *ólea* 'olja', *píper* 'peppar', *porta* 'port', *fenéstra* 'fönster' och *tábula* 'tavla' har tidigt tagits upp i vårt språk. Våra förfäder fick på resor söderut till det romerska riket lära sig att man kunde leva betydligt bekvämare och elegantare än de gjorde. När våra förfäder stod inför alla de okända finesserna, behövde de egna ord för dem, och det lättaste i den situationen var då att låna de nya orden samtidigt med föremålen (s.k. tidiglån).

På 800-talet nådde kristendomen genom Ansgars och andra missionärers verksamhet upp till Mälardalen. På 1000-talet var viktiga delar av Svea rike kristnade. Genom kristendomen kom en ny latinsk ordsfattning in i svenskan. En viktig verksamhetsgren

inom kyrkan var skolan: *schola* 'skola', *penna* 'penna', *scribere* 'skriva', *magister* 'magister', *gymnasium* 'gymnasium', *lector* 'lektor', *universitas* 'universitet', *professor* 'professor' etc. Klosterfolket ägnade sig emellertid även åt annat, nämligen sjukvård och trädgårdsskötsel: *hospitale* 'hospital' (sjukhus), *pulsus* 'puls', *febris* 'feber', *plantare* 'plantera', *rosa* 'ros', *lilium* 'lilja', *lavendula* 'laven-del' etc.

Även om latinet tidigt övergick i de romanska dotterspråken, förblev det länge undervisningsspråk och den lärda världens skriftspråk i hela Västeuropa, alltså även i Sverige. Man skrev brev, avtal, privata urkunder, läroböcker samt vetenskaplig och annan litteratur på latin. Som en följd av bruket av latin som vetenskapens internationella språk ända in på 1700- och 1800-talen har vi i dag en omfattande latinsk terminologi (med inslag av grekiska) inom åtskilliga vetenskaper, t.ex. inom botanik (*campánula rotundifolia* 'blåkllocka', *viola tricolor* 'styvmorsviol', *prunus domestica* 'plommon' etc.), zoologi (*felis silvestris* 'skogskatt', vildkatt', *mammalia* 'däggdjur', *homo sapiens* 'människan', *vertebrata* 'rygggradsdjur', *pica* 'skata' etc.), och medicin (*lumbago* 'ryggskott', *otitis* 'öroninflammation', *thorax* 'bröstkorg', *digitus* 'finger', *brachium* 'arm' etc.). Latinska begrepp används även inom juridiken (*alibi* 'på annan plats', *alias* 'under andra omständigheter', *dolus* 'svek, brottsligt uppsåt', *culpa* 'skuld, vårdslöshet', *casus* 'fall, tillfälle, tillfällighet, våda', *bona fide* 'i god tro').

I dagens samhälle skapar man fortfarande namn som hämtas från latinet: *Anticimex* 'mot vägglus', *Securitas* 'säkerhet', *Volvo* 'jag rullar', *Ignis* 'eld', *Semper* 'alltid', *Multiplex* 'mångfaldig', *Vademecum* 'gå med mig', *Pix* 'tjära', *Domus* 'hus' etc.

Alla större europeiska språk har inslag av latin i sitt ordförråd, och nya begrepp bildas ständigt på latinsk-grekiskt ordmaterial. Det var mot den bakgrunden som en känd engelsk språkforskare konstaterade: 'It is a mistake to speak of Latin as a dead language, it has merely ceased to be mortal!'

Ordklasser i svenskan och latinet

Substantiv är ord för personer, djur, saker eller begrepp, som herre, häst, brev eller kunskap. Ett svenskt substantiv utgår från en grundform, som på latin motsvaras av *nominativ*. Om man lägger ändelsen *-s* till substantivet, kallas formen för *genitiv*. Nominativ och genitiv är kasus. I språk som latin, klassisk grekiska, tyska och många andra finns flera kasus, t.ex. *dativ* och *akusativ*.

Anmärkning. Spår av äldre kasusböjning i svenskan finns kvar i t.ex. uttryck som 'vara till hands', 'till havs' (prepositionen *till* styrde i fornsvenskan genitiv), 'gå man ur huse' (prepositionen *ur* styrde dativ).

Adjektiv betecknar egenskaper hos någon eller något, t.ex. liten. Nästan alla adjektiv kan kompareras: modig (*positiv*), modigare (*komparativ*), modigast (*superlativ*).

Pronomen står ofta i stället för ett tidigare nämnt ord:

personliga, t.ex. jag, du, vi, ni

possessiva, t.ex. min, din, vår, er

reflexiva, t.ex. sig

relativa, t.ex. som, vilken

demonstrativa, t.ex. den, denna, den här, den där

interrogativa (frågande), t.ex. vem

indefinita (obestämda), t.ex. någon

Verb talar om vad någon gör eller vad som händer. Verb kan böjas för att ange tidsförhållanden, t.ex. nutid (jag ropa-r) och förfluten tid (ropa-de). En sammanfattande term för de verbformer, som uttrycker de olika tidsförhållandena, är **tempus**.

Presens talar om vad som händer nu: jag ropar.

Imperfekt (preteritum eller dåtid) talar om vad som hände tidigare vid en bestämd tidpunkt: jag ropade.

Perfekt talar om vad som har hänt tidigare någon gång: jag har ropat.

Pluskvamperfekt talar om vad som hade hänt: jag hade ropat.

Futurum talar om vad som skall/kommer att hända: jag skall ropa.

När det gäller **tema** - uppställning av ett verbs huvudformer - anger man i svenskan fyra huvudformer: infinitiv (att *måla*), imperfekt (*målade*), supinum (har *målat*) och perfekt particip (är *målad*, *målat*). För ett latinskt verb anger man oftast fyra huvudformer: *presens*, *perfekt*, *perfekt particip i neutrum* och *presens infinitiv*.

Verbets **modus** är tre: *imperativ* uttrycker en befallning eller uppmaning (Spring!). *Konjunktiv* uttrycker något önskat eller tänkt (Leve konungen!). *Indikativ* innebär ett påstående och uttrycker ofta att det sagda är verkligt (Han lever fortfarande).

Adverb är i första hand en bestämning till verb (hon arbetade effektivt), till adjektiv (hon hade en ljus rosa klänning) eller till andra adverb (han sprang mycket snabbt). Adverb är också de frågande orden (exempelvis när, hur, var, vart, varifrån, hur mycket), nekande ord (inte, ej etc.) och konjunktionella uttryck (t. ex. varken ... eller, dels ... dels). Adverb kan inte böjas.

Prepositioner är korta oböjliga ord som ofta står tillsammans med ('styr') substantiv eller pronomen: i båten, ur huset, till mig.

Konjunktioner är ord som binder samman ord eller satser. *Samordnande konjunktioner* binder samman satsdelar och satser av samma slag, t.ex. och, samt, men, eller. *Underordnande konjunktioner* inleder bisatser, t.ex. att, så att, för att, eftersom, när.

Satsen och dess delar

Mening är det som i skrift avslutas med stort skiljetecken som *punkt*, *semikolon*, *frågetecken* eller *utropstecken*.

Sats är en grupp ord som normalt innehåller *subjekt* och *predikat*. En sats som ensam kan vara en mening kallas **huvudsats**: Jag fick en fin present. En sats som inte ensam kan vara en mening, kallas **bisats**. Den kan normalt inte stå för sig själv: Pojken bygger modellflygplan, när han är ensam.

Predikatet i en sats talar om vad som händer eller vad någon gör/är: Flickan rider på sin vackra häst. Hon är duktig.

Subjektet i en sats talar om vem, vad eller vilka som gör/är något. Subjektet är ofta substantiv eller pronomen: Pojken hittar en hundralapp. Han blir förvånad.

Ackusativobjekt (eller direkt objekt) kallas den satsdel som anger föremålet för eller resultatet av predikatets verksamhet: Mannen reparerar huset. Verb som kan ha ackusativobjekt kallas **transitiva**: Pojkarna köper en båt. Verb som inte kan ha ackusativobjekt kallas **intransitiva**: Flickorna simmar snabbt.

Dativobjekt (eller indirekt objekt) är den satsdel som anger *åt vem, till vem, för vem (vad, vilka)* handlingen i satsen sker: Mannen bygger ett fritidshus åt sin familj.

Predikatsfyllnad är en *komplettering* av predikatet. Vissa verb kan inte vara predikat utan att man säger något mer om dem. Det gäller verb som vara, bliva, heta, kallas: Hon är en klok kvinna.

Passiva verbformer har ändelsen -s: Han jagas. Passiv form kan också bildas genom omskrivning med hjälpverbet *bli(va)* och perfekt particip av huvud verbet: Han blir jagad av ett lejon. Verb, som har passiv form men aktiv betydelse, kallas *deponens* (Han andas).

Agent bildas med prepositionen *av*. Det är agenten som utför handlingen i sats med ett passivt verb: "Trädet fälls av en trädgårdsmästare". Trädet gör ingenting. Det förhåller sig "passivt" och verbet har passiv form.

Attribut är bestämningar till substantiv, t.ex. adjektivattribut (den höga masten), genitivattribut (vännens båt), prepositionsattribut (flickan från landet)

Adverbial är bestämningar till verb, adjektiv och adverb och hela satser. Det finns många slags adverbial, t.ex. rumsadverbial, tidsadverbial: Här simmade han. Pojken kom i går.

Uttal och betoning av latinska ord

Regler för uttal av latinsk text som tillkommit under antiken (grov gräns före 400 e.Kr.)

ae	[aj]	<i>Caesar</i> (kajsar)
oe	[oj]	<i>poena</i> (pojna)
o	[långt <i>el.</i> kort å]	<i>mos</i> (må[s]) <i>el.</i> <i>ómnis</i> (äm[n]is)
u	[långt <i>el.</i> kort o]	<i>mus</i> (mos) <i>el.</i> <i>ínsula</i> (ínsola)
c	[k]	<i>coróna</i> , <i>civilis</i>
cc	[k]	<i>occupáre</i> , <i>acceptáre</i>
ch	[k]	<i>charta</i> , <i>architéctus</i>
sc	[sk]	<i>scala</i> , <i>scaena</i> (skajna)
g	[g]	<i>gradus</i> , <i>genus</i>
g framför n	[sv. ng -ljud]	<i>magnus</i> (mangnos)
i början av ord före vokal	[j]	<i>Iúppiter</i>
inuti ord mellan vokaler	[j]	<i>maior</i> (májår)
qu	[kw]	<i>quartus</i>
u efter -ng-	[w]	<i>lingua</i>
ibland efter s-	[w]	<i>suavis</i>

Regler för betoning av latinska ord

Tvåstaviga latinska ord har betoningen på den första stavelsen. Betoningen i övriga ord ligger på näst sista stavelsen, om denna är lång (dvs. innehåller diftong eller vokal följd av minst två konsonanter eller vokal som i ordbok har ett längdstreck över sig). I andra fall ligger betoningen på tredje stavelsen från slutet, t.ex. *ínsula*, vilket i denna kursbok mestadels utmärks med accenttecken.

Hjälpregel: vokal framför vokal är som regel kort, t.ex. *cáries*, *vídeo*

Regler för uttal av latinsk text som tillkommit efter 400 e.Kr.

Detta uttal är idag vanligt i medicinska, juridiska och biologiska sammanhang och i lånord. Det bör också användas, då man i en modern svenskspråkig text möter exempelvis namnet Cicero.

ae	[e]	<i>Caesar</i> (sesar)
oe	[e]	<i>poena</i> (pena)
c (före e, i, y, ae, oe)	[s]	jfr <i>civil</i>
cc (före e, i, y, ae, oe)	[ks]	jfr <i>acceptera</i>
sc (före e, i, y, ae, oe)	[s <i>el.</i> sch -ljud]	jfr <i>scen</i> , <i>fascinerad</i>
g (före e, i, y, ae, oe)	[j]	<i>genus</i>
ti + vokal	[tsi]	<i>Horatius</i> resp. <i>rationalis</i>

Mötet mellan Rom och Grekland

Enligt sagan grundades Rom år 753 f. Kr men enligt den arkeologiska forskningen betydligt senare. Myten berättar vidare att tvillingarna Romulus och Remus lades i en korg och sattes ut i Tibern för att dö då deras fortsatta levnad var ett hot inom en släktfejd. Korgen drev emellertid i land och en moderlig varginna gav tvillingarna di, tills de hittades av en herde. Enligt sagan grundlade Romulus Rom och blev stadens förste kung.

Staden Roms äldsta historia är intimt förknippad med etruskerna. De bodde i det landskap som hette Etrurien och som i våra dagar kallas Toscana. Etruskerna hade livliga handelsförbindelser med fenicier och greker, och under ständiga impulser österifrån utvecklade de en högtstående kultur. Av denna mottog i sin tur romarna många intryck.

Italien hade också varit mål för kolonisationståg från Grekland sedan 700-talet före Kristus och framåt. Befolkningens starka tillväxt i Grekland och otillräckliga skördar blev under denna tidsperiod en mycket viktig anledning till utvandringar. Koloniseringen av Syditalien och av vissa områden på Sicilien blev för grekerna ytterst framgångsrik när det gäller förvärv av nya jordbruksområden. Rena handelsintressen var även avgörande för grundande av kolonier. Genom denna kolonisationsvåg blev italisk mark en del av den grekiska världen. De grekiska staterna på östra Sicilien och längs Syditaliens kust kallades Storgrekland, *Magna Graecia*.

Varje enskilt utvandringståg från Grekland utgick som regel från en hamnstad, som senare blev moderstad för den koloni som grundades. Antalet greker som deltog i varje kolonisation har tydligen varit ganska ringa, endast ungefär 200. Utvandrarskaran förde med sig moderstadens språk, seder och bruk. Härigenom kom grekiska regionala kulturer att spridas till fjärran områden. Kolonins befolkning var till en början exklusivt grekisk och höll på sin egenart gentemot ursprungsbefolkningen.

PAESTUM

Ett av Italiens främsta minnesmärken är den grekiska kolonin Paestum några mil söder om Vesuvius i Kampanien. Vid en rundvandring på det arkeologiska området kan man beundra tre av de bäst bevarade grekiska templen i världen på ett och samma område.

Paestum. Templen åt Hera (lat. Juno), övergudinna och maka till Zeus (lat. Juppiter), nämligen till vänster Hera II (av somliga kallat Poseidon/Neptunus-templet) och till höger Hera I. Besökarna känner sin litenhet ännu idag.

Paestum. Blick genom de bredvid varandra liggande Heratemplen.

Tempelgavel på Hera II. Rätlinjiga doriska kolonner med kapitäl (echinus 'kudde' och abakus 'kvadratisk platta') bär upp arkitraven med triglyfer och metoper (ursprungligen prydda med figurer).

Templet åt Atena, senare belgat åt växtkraftens gudinna Ceres, ligger nära det arkeologiska museet i Paestum.

Arkeologin har bekräftat traditionen att den första kolonin i väster var *Pithecusae* (dagens *Ischia*) men att huvudkolonin var *Cumae* (Κύμη), båda i Kampanien. De tillkom ca 750 f.Kr. Ingen annan grekisk koloni fick så stor betydelse som Cumae för spridning av grekisk civilisation på italisk mark. Troligen var det Cumae som genom etruskerna förmedlade det grekiska alfabetet till Rom. Cumae blev snart en mäktig stad som i sin tur grundade en ny koloni med namnet *Neápolis*, 'den nya staden'.

Tidigt slog sig greker ner på Sicilien. Korint, på 700-talet Greklands främsta handels- och kulturstad, grundade *Syracusae* som blev en viktig stad på ön. Greker från bl.a. Rhodos blev något senare grundare av en ny koloni på Sicilien, nämligen *Agrigentum*. Om stadens välmåga vittnar i dag de ståtliga tempelruinerna. En stad av betydelse blev också den västligaste kolonin på Siciliens sydkust, nämligen *Selinuntum*, som fick utstå många strider mot grannar, inte minst mot Kartago. Tack vare jordens bördighet och en betydande handel blev kolonisterna i Selinuntum mycket rika. Under ett och samma århundrade uppfördes i denna stad inte mindre än sju stora tempel. Stadens byggnadsprogram kan jämföras med motsvarande byggverksamhet i Aten på 400-talet under Perikles tid.

Paestum är en antik stad och ett världsarv vid Salernobukten. Paestum grundades under namnet Poseidonia (Ποσειδωνία) omkring 600 före Kristus av greker och nådde sin blomstring som handels- och hamnstad under senare hälften av 500-talet. Inbäddat i trädgårdar, med utsikt över det närbelägna havet, var Paestum en för sin sundhet och sina 'blommande rosor' berömd stad. I denna finns ännu idag välbevarade delar av tre tempel i dorisk stil. Störst är ruinerna av ett Heratempel (II) från 450-talet, kanske ett av de finaste av denna tidsepoks grekiska byggnadsverk i dorisk stil - av somliga förr uppfattat som ett tempel åt Poseidon. Det är 60 meter långt och 24 meter brett och försett med 36 kolonner. Templets inre rum är treskeppigt. Strax söder om detta tempel ligger ytterligare ett Heratempel (I) från 550-talet med 50 kolonner. Atenatemplet, slutligen, är från 500-talet och dess arkitrav bärs upp av 34

kolonner. I Paestum finns också kvar bl.a. en amfiteater och en nästan fullständigt bevarad stadsmur.

Rom önskade utsträcka sitt välde över hela den italiska halvön, vilket resulterade i konflikter med bl.a. de grekiska städerna i Syditalien. Dessa vände sig då till sitt grekiska hemland med begäran om hjälp. Kung Pyrrhus av Epirus hörsammade denna begäran och hade till en början stora framgångar men också betydande förluster. Resultatet av slaget vid Siris summerade han i de bevingade orden: 'En sådan seger till och jag är förlorad!' Till slut erövrade romarna hela Syditalien.

Grekisk religion, grekiska myter och annan grekisk kultur hade då fått fast fotfäste på Sicilien och i Syditalien. Den grekiska kolonisationen i västra Medelhavet fick stor betydelse för spridning av grekisk civilisation i västerled, inte bara till det romerska samhället utan också till dagens Europa. Det finns mer grekiska grundelement än romerska i vår europeiska kultur men det var romare som till stor del förde den grekiska kulturen vidare till oss.

Lästips

Raymond Bloch, *De gåtfulla etruskerna*, Natur & Kultur 1960

Hans Furuhausen, *Etrusker. Historien om ett främmande folk*,
Natur & Kultur 2012

Staffan Edmar, *Från alfa till Antigone. Det klassiska Greklands
språk och kultur*, Edmar Editor AB 2012, Adlibris.com

Boken kan även studeras på www.klassiskagrekland.se

Paestum. Tempelområdet i vårregn: fikonsträd och en skymt av templet Hera II.

Paestum. Dykarens grav möter dig på en framträdande plats i det arkeologiska museet.

Gäster i begravningsfesten i Dykarens grav. Med dryckesskålar kastades vinskvättar mot ett mål - s.k. kottabos (ett sällskapsspel).

Nu inleder vi ett närmare studium av latinets språkliga uppbyggnad.

Presens infinitiv

Kännetecknande för en svensk infinitiv är att man kan sätta 'att' framför verbet, t.ex. 'att observera'.

Latinet har fyra typer av infinitiv (konjugationer, 'sammanfogningar'). I *första* konjugationen fogas till verbets bas en **stamvokal**, som är **långt a**, i *andra* konjugationen ett **långt e** och i *fjärde* konjugationen ett **långt i**. En grupp - den tredje konjugationen - består mestadels av enbart verbets bas på **konsonant** (3A), i vissa fall fogas dock till verbets bas ett **kort i** (3B). Den latinska infinitivändelsen är *-re*.

<i>Första konjug.</i>	<i>Andra konjug.</i>	<i>Tredje konjug. 3A*</i>	<i>Fjärde konjug.</i>
långt -a observá-re 1 (att) observera	långt -e studé-re 2 (att) studera	konsonant* rég-e-re** 3 (att) styra, regera	långt -i serví-re 4 (att) tjäna, servera

***Alternativt** *Tredje konjug. 3B*: till verbets bas fogas **kort i**, dvs. fáci-re > **fáce-re** (ljudlag: kort *i* framför *r* > kort *e*) **Kort uttalsunderlättande stödvokal **-e-** (framför *r*)

När det gäller lånord från latinet har vi i svenskan till infinitivbasen fogat den franska infinitivändelsen *-er* och därtill lagt vår egen infinitivändelse *-a*: observ-*er+a*, stud-*er+a*, reg-*er+a*, serv-*er+a*. Med andra ord, infinitivändelsen '-era' fogas direkt till det latinska ordets bas, t.ex. revid-*era*.

Observera däremot att stamvokalerna spelar en roll, när vi bildar nya ord genom avledningar: observ-**a**-tör, stud-**e**-nt, serv-**i**-tör.

Imperativ

Imperativ - den form av verbet som innebär en uppmaning eller befallning - är en lättlärd form.

Den första formen, använd vid tilltal till en person ('du') sammanfaller som regel med den rena verbstammen: **observa** 'observera' (du)! Den andra formen, använd vid tilltal till flera personer ('ni'), bildas genom tillägg av ändelsen **-te** till stammen: **observate** 'observera' (ni)!

Presens singularis

Om något som händer just nu, används tempus presens.

Man behöver inte i en latinsk text sätta ut personliga pronomen **ego** 'jag', **tu** 'du' etc. Man kan nämligen på verbets personändelser (**-o** jag, **-s** du, **-t** 'han/hon/den/det') se, vem som är subjekt.

1: <i>stam på långt a</i>	2: <i>stam på långt e</i>	3A: <i>stam på kons.*</i>	4: <i>stam på långt i</i>
observo jag	studeo jag	rego jag	servio jag
observas du	studes du	reg-i-s** du	servis du
observat han	studet han	reg-i-t** han	servit han etc
observerar	studerar	styr, regerar	tjänar, serverar

*Alternativt 3B: *stam, till vars verbbas fogas kort -i*, dvs. **fáci-o**, **faci-s**, **faci-t**

Kort uttalsunderlättande stödvokal **-i- när verbbasen saknar stamvokal

Est (av **esse** 'att vara') betyder 'han/hon/den/det är' (tredje person singularis), jfr fra. *est* och ty. *ist*

Festina lente!

Salvete! Quo vadis? Navigare necesse est. Nota bene. Errare humanum est. Hic iacet... Nil nocere. Dum spiro, spero. Dívide et impera! Qui dormit, non peccat.

I ordböcker brukar verben anges med presens första person singularis och siffra för verbkonjugation. t.ex. *festíno* 1 (1 = infinitiv efter 1:a konjug.: *festináre*), *iáceo* 2 (2 = infinitiv efter 2:a konjug.: *iacére*), *vivo* 3 (3 = infinitiv efter 3:e konjug.: *vívere*), *servio* 4 (4 = infinitiv efter 4:e konjug.: *servíre*). Så gör vi även här.

festíno 1 skynda

lente *adverb* långsamt, varsamt

salve, salvéte 2 var hälsad(e)

quo vart?

vado 3 gå, jfr Joh. 13:36

návigo 1 segla, jfr *navigation*

necesse nödvändigt, jfr *necessär*

noto 1 märka, jfr *notera*

bene *adverb* väl

erro 1 göra misstag, jfr *error*

humanum mänskligt

hic här

iáceo 2 ligga, vila (*på gravinskrift*)

ni(hi)l *här*: inte i något avseende

nóceo 2 skada (*det viktigaste budet i Hippokrates läkaretik*)

spiro 1 andas, jfr *respirator*

spero 1 hoppas

dívido 3 dela, *här* söndra

et och

ímpero 1 befalla, härska

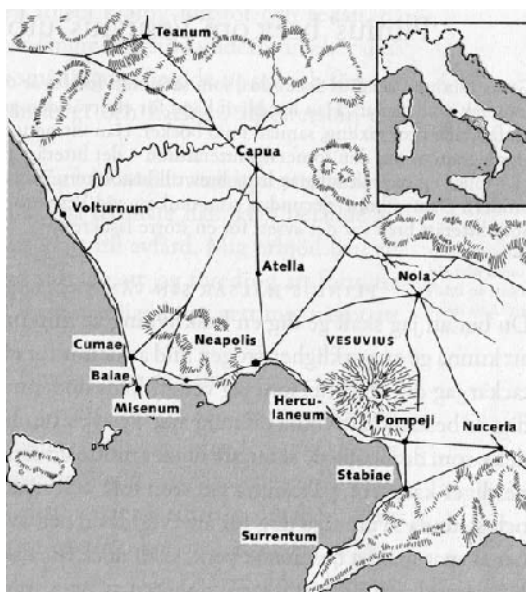
qui *relativt pronomen* (den) som

dormio 4 sova

pecco 1 synda

Utgrävningar i Pompeji och Herculaneum

Vid tiden för Kristi födelse var Pompeji, som låg två mil sydöst om Neapel, en industri- och handelsstad med mellan 8 000 och 12 000 invånare på en yta något större än Gamla stan i Stockholm. Herculaneum var en liten förstad till Neápolis med cirka 5 000 invånare. Pompeji var särskilt berömt för sitt vin och för sina kvarnstenar av lava. Men den industri som satte sin prägel på staden var textiltillverkningen.

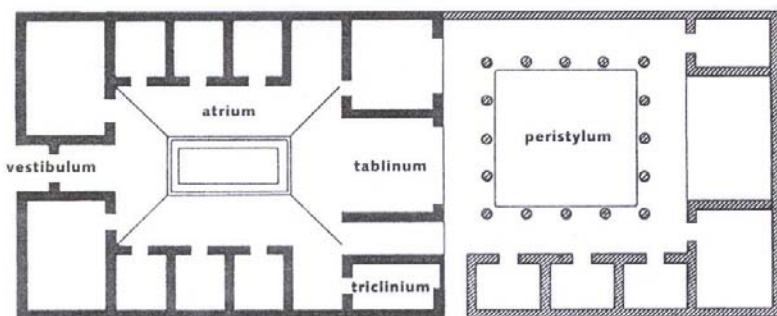

Kampanien ligger i den sydvästra delen av Italien

En augustimorgon år 79 e. Kr. hade Vesuvius ett häftigt utbrott. Under detta utbrott begravdes flera städer under aska och lava, bland dem Pompeji och Herculaneum. Aska tillsammans med pimpsten sprutade upp ur kratern under två dygn, och stora strömmar av glödande lava gled nerför sluttningarna. Pimpstenarna och askan regnade ned i sådan mängd, att gatorna i Pompeji fylldes igen till tre meters höjd. De personer som sökte skydd inne i husen blev inneslängda och levande begravda. De som flydde kom inte alltid undan med livet i behåll: många föll omkull på vägen, kvävda av rök och svavelångor. Nere vid

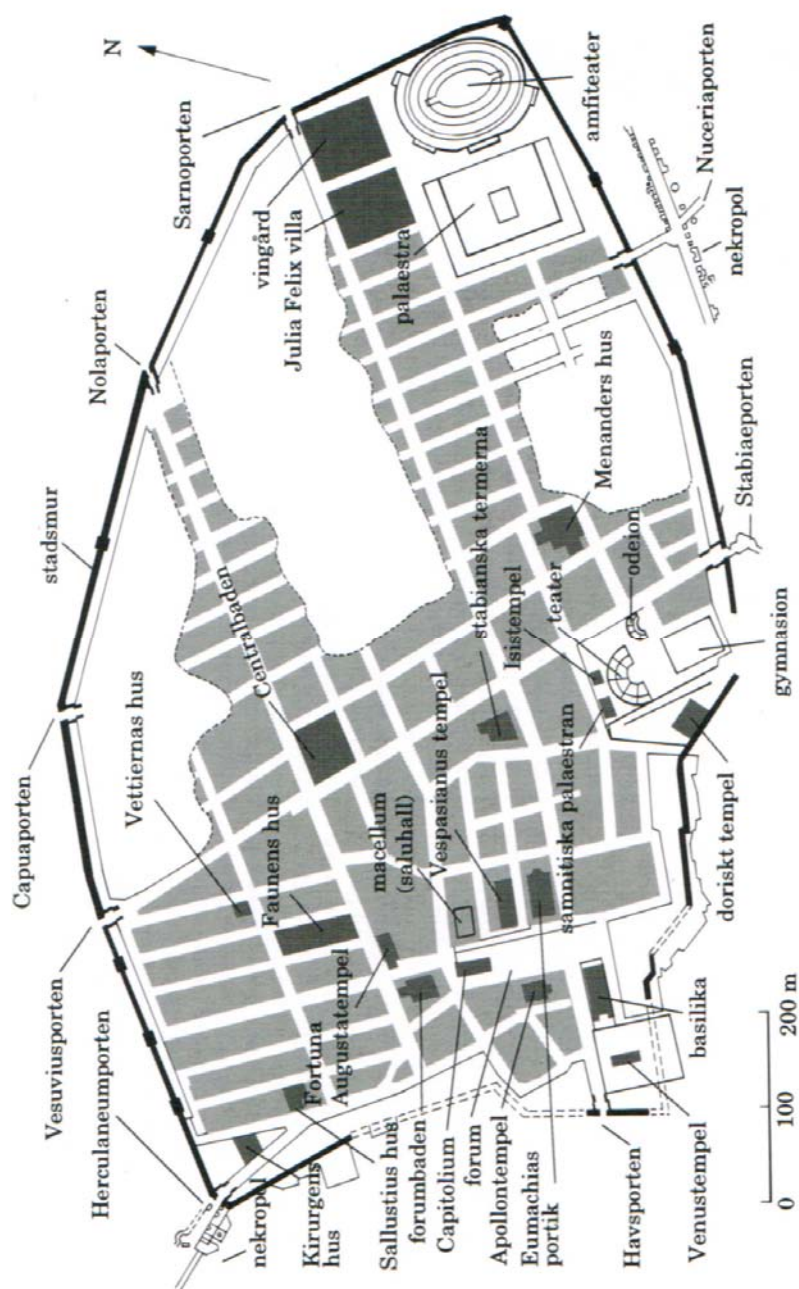
hamnen i Herculaneum har man exempelvis hittat kropparna av en skara människor, som med dyrbarheter i sina knyten försökt hinna med de sista fartygen. De kom för sent: fartygen hade redan sjunkit. Man beräknar att drygt 1 000 människor eller en tiondel av stadens befolkning omkom bara i Pompeji vid vulkanutbrottet. Ta del av händelserna enligt Plinius den yngres brev, Epistulae VI:16 och 20, i översättning av Axel Matsson!

Pompeji och Herculaneum har alltsedan 1700-talet varit föremål för utgrävningar. Dessa fortsätter alltjämt. Man har grävt ut ungefär tre fjärdedelar av det gamla Pompeji. Herculaneum har varit mera svårtillgängligt, eftersom det täcktes av ett hårt lager av tuff, på vilket staden Ercolano-Resina senare byggts. Utgrävningarna på dessa platser har gjort det möjligt för oss att få ögonblicksbilder av livet i en romersk småstad, i detta fall inte bara konstverk och tempel utan även vardagssaker och vanliga bostadshus.

Plan över ett romerskt hus

Det romerska huset känner vi till framför allt genom utgrävningarna i Pompeji och Herculaneum. Dess huvudrum kallades *atrium*. Ljuset föll in genom en fyrkantig öppning i taket, som från sidorna sluttade inåt. På så sätt kunde regnet rinna genom öppningen ner i en bassäng. Denna vattenbassäng kallades *impluvium* (av *pluvia*, *ae* F regn, jfr 'paraply'). Det romerska huset bestod oftast av två delar, atriehuset och det bakom detta liggande peristylhuset, dvs. en trädgård omgiven av en kolonnad mot vilken rum öppnade sig. Huset vände sig inåt. Ljus och luft fick man från de båda inre gårdarna. Ytterväggarna saknade fönster eller hade bara några små gluggar.

Karta över Pompeji

1:a deklinationen: *planta* Fem.

2:a deklinationen: *murus* Mask.

och *vinum* Neutr., alla i singularis

Substantiv efter första deklinationen är ord som slutar på **-a** i singularis (*a*-stammar). Svenskan har många lånord från denna deklination, som i huvudsak rymmer ord med genus **femininum** (F), t.ex. *vill-a*, *flamm-a*. Substantivens grundform, t.ex. *villa*, kallas för *nominativ*. Detta är subjektets kasus.

Andra deklinationen omfattar substantiv som nästan undantagslöst har genus **maskulinum** (M) med nominativändelsen **-us** (t.ex. *discus* 'diskus') eller genus **neutrum** (N) med nominativändelsen **-um** (t.ex. *factum* 'handling'). Dessa substantiv är *o*-stammar, även om vokalen *o* i vissa former slutits till *u*. Svenskan har en mängd lånord från den andra deklinationen: *disk-us*, *cirk-us*, *centr-um*, *stipendi-um*.

Det finns en skillnad mellan latinets och svenskans substantiv. Latinet saknar både obestämd artikel (*en villa*) och bestämd slutartikel (*villan*). Det är sammanhanget som avgör om ett substantiv ska översättas med obestämd eller bestämd form. *Murus* kan alltså betyda 'mur', 'en mur' eller 'muren'.

Vi behandlar först tre kasus, nämligen **nominativ**, **genitiv** och **ackusativ** singularis av 1:a, resp. 2:a deklinationen:

Sing.	1:a dekl. <i>a</i> -stam F	2:a dekl. <i>o</i> -stam M	<i>o</i> -stam N
Nom.	<i>planta planta(n)</i>	<i>murus mur(en)</i>	<i>vinum vin(et)</i>
Gen.	<i>plantae*en plantas</i>	<i>muri en murs</i>	<i>vini ett vins</i>
Ack.	<i>plantam</i>	<i>murum</i>	<i>vinum</i>

*uttal aj (i-diftong) i klassiskt latin

Latinsk *genitiv* kan översättas med en svensk genitiv med *-s* eller med ett prepositionsuttryck (*memoria Traiani* 'minnet av Trajanus')

Kasus *ackusativ* används för den satsdel som anger föremålet för eller resultatet av predikatets verksamhet (kallat ackusativobjekt eller direkt objekt). Det finns i latinets också prepositioner som följs av kasus *ackusativ*, t.ex. *ad* '(in)till, mot', *ante* 'före, framför', *inter* 'mellan', *per* 'genom', *post* 'efter'.

Notera att vi fortfarande använder **latinska genitiver** som Kristi himmelfärdsdag, S:t Nicolai församling, Berzelii park, Columbi ägg, Tántali kval, Bacchi vapen, Orphei drängar (OD), museichef (av *museum*, i N).

Det finns ytterligare en kasusform, nämligen **vokativ**. Den används vid tilltal och är alltid lik nominativ utom i singularis för maskulina substantiv av andra deklinationen, där kasusändelsen är *e*: *amice bone* gode vän!

Adjektiv som tillhör 1:a och 2:a deklinationerna böjs i princip på samma sätt som substantiven *planta*, *murus* och *vinum*.

I ordböcker och ordlistor presenteras oftast adjektiv med genusföljden maskulinum, femininum och neutrum. Adjektiven kommer i vår ordlista också att presenteras med en sådan genusföljd.

Ett latinskt adjektivattribut rättar sig efter sitt huvudord i fråga om genus, kasus och numerus (kongruens).

Possessiva pronomen böjs som adjektiv efter 1:a och 2:a deklinationerna: *meus*, *a*, *um* 'min', *tuus*, *a*, *um* 'din' och *suus*, *sua*, *suum* 'sin', beträffande possessiva pronomen i pluralis se nedan.

En del maskulina substantiv i den 2:a deklinationen har **efter r** tappat nominativändelsen -us: *puer*, gen. *pūeri* 'pojke', *vir*, gen. *viri* 'man'. Vidare, om substantiven från början inte hade vokal utan konsonant före r, har ett uttalsunderlättande *e* måst skjutas in i nominativ efter förlust av nominativändelsen: *agr* > *ager*, gen. *agri*, ack. *agrum* 'åker', *libr* > *liber*, gen. *libri*, ack. *librum* 'bok', jfr samma språkliga fenomen i sv. väder och vädret.

Vad som ovan sagts om *puer* och *ager* gäller också för adjektiv som *miser*, *miserā*, *miserum* 'olycklig' (till böjningsstam *miser-* läggs ändelserna) eller *pulcher*, *pulchra*, *pulchrum* 'vacker' (böjningsstam *pulchr-*; -e- i mask. nom. *pulcher* underlättar uttalet). Som *pulcher* böjs possessiva pronomen i pluralis: *noster*, *nostra*, *nostrum* 'vår' och *vester*, *vestra*, *vestrum* 'er'.

Latinet har fem **substantivdeklinationer**, nämligen stammar på **-a** (1:a dekl.), stammar på **-o** (2:a dekl.), stammar på **konsonant** och **-i** (3:e dekl.), stammar på **-u** (4:e dekl.) och stammar på **-e** (5:e dekl.). Notera att svenskan har sex deklinationer men att dessa indelas efter de olika pluraländelserna.

Per cápsulam

Här följer nu några latinska uttryck som du inte sällan möter i svenskan samt några enkla satser (adjektiv och genitiver står oftast efter sitt huvudord):

Ad notam. Currículum vitae. Olaus Petri. Advocatus diáboli. Post scriptum (P.S.). Imperium Romanum. Términus téchnicus. Persóna grata. Aqua vitae. Fractura clavícula. Crocus vernus. Bétula alba. Nova Scotia. Alea iacta est. Fortuna semper rotam suam versat. Fama volat. Pecunia avaritiam non sanat. Livia puella Romana est. Marcus puer Romanus est. Per iánuam intro. Peristylum magnificum est. Áccipe anulum.

per *prep. m. ack.* genom
cápsula, ae F kapsel, skrin,
kuvert, jfr *beslut per capsulam*
ad *prep. m. ack.* till
nota, ae F märke, rättesnöre
currículum, i N lopp
vita, ae F liv, jfr *vital*
Petrus, i M *Petri (filius) = son*
till Petter, dvs. Pettersson
advocatus, i M advokat
diábolus, i M djävul
post *prep. m. ack.* efter
scriptus, a, um skriven
impérium, i N rike, makt
términus, i M term
persóna, ae F mask, person
gratus, a, um omtyckt
aqua, ae F vatten, jfr *aquarium*
fractura, ae F brott (på ben)
clavícula, ae F nyckelben
crocus, i M krokus
vernus, a, um vårlig, vår-
bétula, ae F björk
albus, a, um *adjektiv* vit

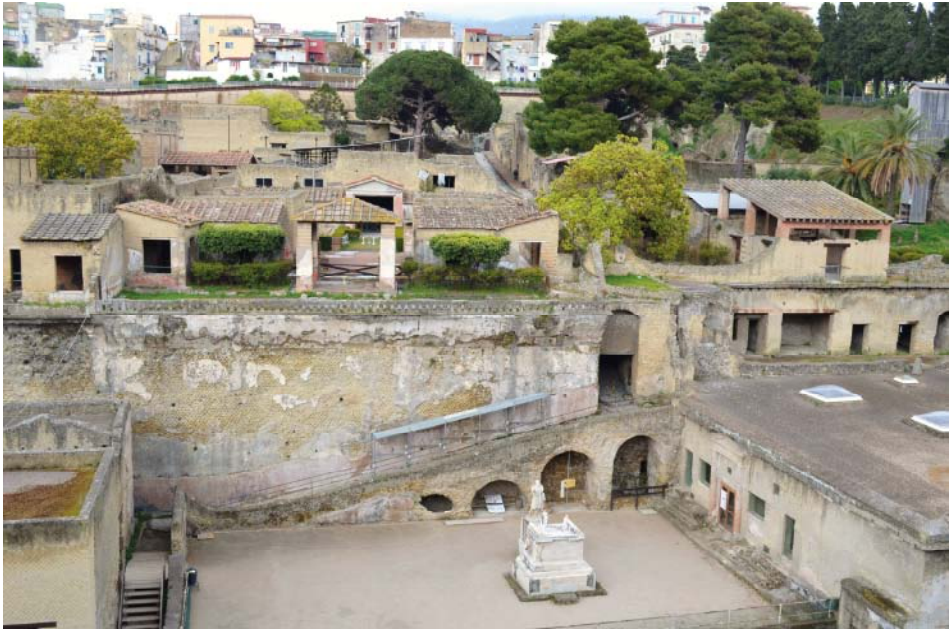
novus, a, um ny
Scotia, ae F Skottland
álea, ae F tärning
iactus, a, um kastad
fortuna, ae F ödet, slumpen
semper alltid
rota, ae F hjul, jfr *rotera*
suus, a, um *possessivt pron. sin*
verso 1 vända, snurra
fama, ae F rykte
volo 1 flyga
pecúnia, ae F pengar
avaritia, ae F girighet
non inte
sano 1 bota
puella, ae F flicka
Romanus, a, um romersk
puer, i M pojke
iánua, ae F ingång, dörr
intro 1 gå in
peristýlium, i N peristyl
magníficus, a, um ståtlig
accipio 3B ta emot
ánulus, i M ring

I denna välbevarade villa i Herculaneum diskuterar dagens besökare hur dörrarna en gång fungerade.

Herculaneum. Notera fontänen och bassängen ('impluvium') mitt i husets 'atrium', vidare bänkens lejon tassar.

Översiktsbild som visar hur man grävt ut Herculaneum under den nuvarande staden Ercolano-Resina.

Den berömda väggmosaikens 'Neptunus med maka Amfitrite' i en villa i Herculaneum.

Vi avslutar med kasus **dativ** och **ablativ** singularis av 1:a, resp. 2:a deklinationen:

Sing.	1:a dekl. a-stam F	2:a dekl. o-stam M	o-stam N
Nom.	planta <i>planta(n)</i>	murus <i>mur(en)</i>	vinum <i>vin(et)</i>
Gen.	plantae <i>en plantas</i>	muri <i>en murs</i>	vini <i>ett vins</i>
Ack.	plantam	murum	vinum
Dat.	plantae	muro vino	
Abl.	planta		

1:a deklinationen har i singularis ändelsen **-ae** i **dativ** men lång stamvokal **-a** i **ablativ**. 2:a deklinationen har lång stamvokal **-o** i både **dativ** och **ablativ** singularis.

Kasus *dativ* anger *åt vem, till vem, för vem* handlingen i satsen sker: Jag ger en bok *åt pojken* (*åt pojken* kallas dativobjekt eller indirekt objekt).

Kasus *ablativ* förekommer efter vissa prepositioner, t.ex. *ab/a* 'från, av', *cum* '(tillsammans) med', *de* 'från, om', *ex/e* 'ur, från', *pro* 'för' och *sine* 'utan'. Observera: *in* med ablativ anger befintlighet: *in oppido* 'i staden, medan *in* med ackusativ anger riktning: *in oppidum* 'till staden',

Ablativ utan preposition återges oftast med ett svenskt prepositionsuttryck, t.ex. 'med, genom' eller 'i, på', i vissa sammanhang 'från'. Sammanhanget avgör oftast om ordet i den latinska texten står i dativ eller ablativ.

Non scholae sed vitae

Anno Domini. Ignoto deo (*Apg.17:23*). Periculum in mora.
Per ianuam in vestibulum intro. Aqua in impluvium cadit.
In absurdum. In natura (*i form av naturaförmån*). Pro forma (*för formens skull*). Pro memoria. In summa (*sammanlagt*). Sine cura.

schola, ae F skola
annus, i M år
dominus, i M herre
ignotus, a, um okänd
deus, i M gud
periculum, i N fara
mora, ae F dröjsmål
ianua, ae F port, ingång

vestibulum, i N förhall
intro 1 gå in, inträda
impluvium, i N bassäng i atrium
cado 3 falla
absurdus, a, um orimlig
forma, ae F form
memoria, ae F minne
cura, ae F bekymmer

Lånord i svenskan från 1:a och 2:a deklinationerna

1:a deklinationen

1. nominativformen: *gloria, karta, kamera, villa, flamma, penna, materia* m.fl.
2. böjningsstammen (utan -a): *medicin, figur, kultur, person, natur, form, port, cell, ven, ros* m.fl. (av *medicina, figura, cultura* etc.)
3. något förändrade: *regel* (av *régula*), *tafla* (av *tábula*), *kapsel* och *kapsyl* (av *cápsula*), *fabel* (av *fábula*) m.fl.
4. egennamn som går tillbaka på latinskt substantiv eller adjektiv: *Viktoria* (=seger), *Pia* (=den fromma), *Beata* (=den lyckliga), *Paula* (=den lilla), *Amanda* (=den älskansvärda), *Silvia* (=den i skogen boende), *Ursula* (=den lilla björnen) m.fl.

2:a deklinationen (maskulinum)

1. nominativformen: *diskus, cirkus, modus, minister, magister* m.fl.
2. böjningsstammen (utan -us): *mur, glob, pol, nerv, stil, patron* m.fl. (av *murus, globus, polus* etc.). Avledda ord bildas på böjningsstammen, t.ex. *global*.
3. något förändrade: *cirkel* (av *círculus*), *muskel* (av *músculus*), *cykel* (av *cyclus*) m.fl.
4. egennamn som går tillbaka på latinskt substantiv eller adjektiv: *Magnus* (=den store), *Justus* (=den rättvise), *Urban* (=stadsbon), *Paul* (=den lille) m.fl.

2:a deklinationen (neutrum)

1. nominativformen: *preludium, stipendium, premium, akvarium, herbarium, kolumbarium, indicium, museum, studium, laboratorium, krematorium, observatorium, sanatorium* m.fl.
2. böjningsstammen (utan -um): *fest, element, ornament, vin* m.fl. (av *festum, elementum* etc.) . Avledda ord bildas på böjningsstammen, t.ex. *central, museal*.
3. något förändrade: *tempel* (av *templum*), *sekel* (av *saeculum*) m.fl.

Märk att former i neutr. plur. på -a förekommer i svenskan, t.ex. *fakta, centra, massmedia* (av resp. *faktum, centrum, massmedium*)

Presens pluralis

Som tidigare sagts om presens singularis, sätts i en latinsk text sällan ut personliga pronomen. Detta gäller självfallet även pluralis (**nos** 'vi', **vos** 'ni'). På verbets personändelser (**-mus** 'vi', **-tis** 'ni', **-nt** 'de') kan du se vilka som är subjekt i satsen.

1: <i>stam på långt a</i>	2: <i>stam på långt e</i>	3A: <i>stam på kons.*</i>	4: <i>stam på långt i</i>
observamus vi	studemus vi	rég-i-mus**vi	servimus vi
observatis ni	studetis ni	rég-i-tis**du	servitis ni
observant de	student de	reg-u-nt**de	sérviunt de
observerar	studerar	styr, regerar	tjänar, serverar

*Alternativt 3B: *stam till vars verbbas fogas kort -i*, dvs. **fáci-mus**, **fáci-tis**, **fáci-unt**

Kort uttalsunderlättande stödsvokal **-i- / **-u-** när verbbasen saknar stamvokal

Sum. Possum

Sum 'jag är' har sin särskilda böjning (stam *es/s*, jfr franskan). Observera att personändelsen i 1:a pers. sing. här är *-m*, vidare att stödsvokalen är *-u-* framför *-nt* (*sum* och *sumus* analogibildningar).

Possum 'jag kan' böjs som *sum* (ur *pot(e)-*sum* 'jag är mäktig'; *-ts-* har assimilerats till *-ss-*).

sum	jfr fra. <i>je su-is</i>	pos-sum
es	jfr fra. <i>tu es</i>	pot-es
est	jfr fra. <i>il est/elle est</i>	pot-est
sumus	jfr fra. <i>nous sommes</i>	pós-sumus
estis	jfr fra. <i>vous êtes</i>	pot-éstis
sunt	jfr fra. <i>ils sont/elles sont</i>	pos-sunt

Martialis epigram 'Non amo te'

Bok I: epigram 32

Non amo te, Sabidi, nec possum dicere quare.

Hoc tantum possum dicere: non amo te.

amo 1 älska **te** dig, *ack. av tu* **Sabidi** vokativ av *Sabidius* (ändelsen *-e* har förlorats) **nec** och inte, ej heller **dico** 3 säga **quare** varför **hoc** detta **tantum** blott, bara. Observera tekniken med upprepning av diktens början i dess slut!

Jfr: *I do not love you, Dr Fell, but why, I cannot tell.*

But this I know full well: I do not love you, Dr Fell.

(epigram skrivet av en oxfordstudent)

Räkneord

Romarna använde bokstäver för att ange tal: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C =100, D = 500, M = 1 000. Om ett lägre tal sätts framför ett högre innebär det subtraktion, jfr IV (=4), IX (=9), XL (=40) och CD (=400). Vid addition sätter man det högre talet först och de lägre därefter, jfr VI (=6), XI (=11), LX (=60).

Vissa latinska taltecken är egentligen grekiska bokstäver, som romarna inte hade bruk för när de övertog det grekiska alfabetet. **X** (kh) blev tecken för 10, övre hälften av bokstaven tecken för 5 (V). **Φ** (ph) betecknade 1000 (M) och högra hälften av bokstaven blev tecken för 500 (D). Vänstra hälften av **Θ** (th) fick beteckna 100 (C).

	Grundtal	Ordningstal
1 I	unus, a, um	primus, a, um
2 II	duo, duae, duo	secundus
3 III	tres, tria	tertius
4 IIII (IV)	quattuor	quartus
5 V	quinque	quintus
6 VI	sex	sextus
7 VII	septem	séptimus
8 VIII	octo	octavus
9 VIIII (IX)	novem	nonus
10 X	decem	décimus
20 XX	viginti	vicésimus
30 XXX	triginta	tricésimus
50 L	quingenta	quingagésimus
100 C	centum	centésimus
500 D	quingenti, ae, a	quingentésimus
1000 M	mille	millésimus

Subtraktion. Addition. Division. Multiplikation

Observera att latinet uttrycker *passivum* i tredje person med tillägget **-tur** (t. ex. multiplicare 'mångfaldiga': *multiplicatur* den eller det mångfaldigas' och *multiplicantur*'de mångfaldigas'). Fyll i

Si a sex duo dedúcis, quattuor restant. Tres et quattuor sunt	dedúco 3 föra bort resto 1 återstå
3 Sex et quattuor sunt decem. Quattuor et quinque sunt Si a septem quinque deducis, duo restant.	
6 Si octo per duo dividuntur, efficiuntur.	dívido 3 dela effício 3B åstadkomma

Si decem per quinque dividuntur, duo efficiuntur. Si viginti per quinque dividuntur, efficiuntur. 12 Si quattuor bis multiplicantur, octo efficiuntur. Si quinque sexies multiplicantur, efficiuntur. 15 Decem et decem sunt viginti.	bis (räkneadverb) två gånger múltiplico 1 mångfaldiga sexies sex gånger
--	---

Uppgifter 1-4

1. Vad betyder följande ord: *unik, decennium, triangel, unison, dualism, union, unilateral, duett, trio, dubblera, trikoloren?*
2. Skriv med arabiska siffror: MCDLXXXII, DCCCXXXIX!
3. Skriv med romerska siffror: 1066, 1632, 1787!
4. Vad betyder följande ord: *kvartett, kvintett, sextett, primadonna, tertiär, decimal, sekundär, primör, kvartal, primär, prima, ters, kvart, oktav, kvarter, decimera, kvintessens, sekond, sekundera?* Kontrollera i ord- eller uppslagsbok dina svar!

Månadernas namn

Det romerska året började ursprungligen inte i januari utan i mars. Den första månaden fick namn efter krigsguden Mars, **Martius** (*mensis* 'månad' är underförstått vid alla adjektiviska månadsnamn). Adjektivet **Aprilis** hänger kanske samman med ett annat namn på kärleksgudinnan Venus. **Maius** har sitt namn efter Maia, maka till smideskonstens gud Vulcanus. Månaden **Iunius** anspelar på gudinnan Junos namn, Jupiters hustru. Förr kallades juli **Quintilis**, den femte månaden, och augusti **Sextilis**, den sjätte månaden. Quintilis kallades emellertid från år 44 f.Kr. **Iulius** till Gaius Iulius Caesars ära (han var född i denna månad) och Sextilis från år 8 f.Kr. **Augustus** för att denne skulle hedras. Räknat från mars är **September** den sjunde månaden, **October** den åttonde, **November** den nionde och **December** den tionde. Under andra århundradet f. Kr. flyttades nyåret tillbaka två månader. Den första månaden **Ianuarius** fick namn efter guden *Ianus*, alltings början. Den andra månaden kallades **Februarius**, som torde hänga samman med *februa*, 'reningsfest', som firades denna månad.

Personliga pronomen

Personliga pronomen i nominativ sätts i latinet ut endast i beto-
nad ställning.

	<i>Första person sing./plur.</i>		<i>Andra person sing./plur.</i>	
Nom.	ego jag	nos vi	tu du	vos ni
Gen.*				
Ack.	me mig	nos oss	te dig	vos er
Dat.	mihi	nobis	tibi	vobis
Abl.	me		te	

*Possessiv genitiv uttrycks med possessivt pronomen, jfr *meus*, *a, um* 'min', *tuus*, *a, um* 'din', *noster*, *nostra*, *nostrum* 'vår', *vester*, *vestra*, *vestrum* 'er', *suus*, *a, um* 'sin'.

Som personligt pronomen i tredje person ('han, hon, den, det; de') använder latinet demonstrativa pronomen, t.ex. *is*, *ea*, *id*. Dessa pronomen presenteras senare i kursen.

Hodie mihi, cras tibi

**Mihi valde placet vos videre. Nobis etiam valde placet te
videre. Tibi gratiam magnam agimus. Impera tu, ego
pareo. Vos domum currite, ego maneo.**

hodie idag (<i>här i gravinskrift</i>)	ago 3 handla, driva, framföra
cras i morgon (<i>här i gravinskrift</i>)	impero 1 befalla
valde mycket	pareo 1 lyda
placet <i>opers.</i> + <i>dat.</i> det behagar	domum <i>riktningsack.</i> hem
video 2 se	curro 3 springa
gratia , <i>ae</i> F tack(samhet)	maneo 2 stanna

Graffiti i Pompeji

SUSPIRIUM PUELLARUM CELADUS	suspirium , i N längtan puella , <i>ae</i> F flicka <i>puellarum</i> plur. gen., se s. 34! - Celadus namn
FELIX CUM FORTUNATA	Felix namn - cum (ihop) med Fortunata namn
RESTITUTUS MULTAS DECIPIT SAEPE PUELLAS	Restitutus namn - decipio 3B bedra - saepe ofta - <i>puellas</i> plur. ack., se s. 34!
LABYRINTHUS (bild!) HIC HABITAT MINOTAURUS	hic här - habito 1 bo Enligt sa- gan bodde Minotaurus i en labyrinth

Morfem, språkets byggstenar

Ett språks minsta betydelsebärande enheter brukar vi kalla morfem (grek. μορφή 'gestalt, (språk)form'). Ordet *kamraterna* sönderfaller på ett naturligt sätt i tre delar: *kamrat-er-na*. Alla de tre delarna bidrar till ordets betydelse: *kamrat* ger huvudbetydelsen, *-er* säger oss att det är fråga om flera, *-na* att det gäller vissa bestämda eller förut nämnda kamrater. Ordet *kamraterna* motsvaras av tre morfem.

Vissa morfem uppbär ett ords huvudbetydelse (t. ex. *kamrat*) och kallas basmorfem. Andra morfem förekommer endast som tillägg till ett basmorfem (t. ex. *-er*, *-na*). Eftersom vi uppfattar *kamrat-er* och *kamrat-er-na* som böjda former av *kamrat*, kallas *-er* och *-na* böjningsmorfem eller böjningssuffix.

Basmorfemet *kamrat* ingår också i ordet *okamratlighet*. Här är det inte längre fråga om en böjningsform av ordet *kamrat* utan ett nytt ord som är bildat genom avledning. Morfemen *-lig* och *-het* är avledningssuffix som används för att bilda adjektiv, resp. substantiv. Morfem, som måste stå efter (= till höger om) ett basmorfem, kallas suffix, t.ex. adjektivsuffixet *-lig* och substantivsuffixet *-het* i *kamratlighet*. Ett morfem, som placeras framför (= till vänster om) ett basmorfem, kallas prefix, såsom *o-* i *okamratlig*. Jämför följande:

O-	KAMRAT-	LIG-	HET-	EN
prefix	basmorfem	avledningssuffix	böjningssuffix	

I ordet *klasskamrat* ingår två basmorfem: *klass* och *kamrat*. Ett sådant ord kallas ett sammansatt ord. Ofta tilläggs som fogelement ett *-s-* mellan sammansättningsleden: *dag-s-nyheter*.

Med avledningssuffix bildar man inte bara adjektiv av substantiv (*kamrat-lig*) och substantiv av adjektiv (*kamrat-lig-het*) utan även substantiv av substantiv (*major-ska*), substantiv av verb (*förtro-ende*) och adjektiv av verb (*bör-bar*).

1:a deklinationen: *plantae* Fem.

2:a deklinationen: *muri* Mask.

vina* Neutr., *alla i pluralis

Vi behandlar först tre kasus, nämligen **nominativ**, **genitiv** och **ackusativ** pluralis av 1:a, resp. 2:a deklinationen:

Plur.	1:a dekl. a-stam F	2:a dekl. o-stam M	o-stam N
Nom.	<i>plantae plantor(na)</i>	<i>muri murar(na)</i>	<i>vina viner(na)</i>
Gen.	<i>plantarum plantors</i>	<i>murorum murars</i>	<i>vinorum viners</i>
Ack.	<i>plantas</i>	<i>muros</i>	<i>vina</i>

Notera pluralis genitiv med ändelsen **-rum** kombinerad med stamvokallerna **a** resp. **o**, vidare pluralis neutrum nominativ och ackusativ med ändelsen **-a**.

Summa summarum

Epistulae longae sunt. Gratias magnas ago. Formicas rufas videmus. Verba volant, scripta manent. Vestigia terrent. Per aspera ad astra. Margaritas ante porcos iactare. Scintillae parvae praebent incendia magna. Habent servi servos suos. Quieta non movere.

summa, ae F summa, *eng. sum*
epistula, ae F brev
longus, a, um *adj. lång*
gratia, ae F tack(samhet)
magnus, a, um stor
ago 3 sätta i rörelse, framföra
formíca, ae F myra
rufus, a, um röd
video 2 se
verbum, i N ord
volo 1 flyga (bort)
maneo 2 förbli
scriptus, a, um *perfekt particip*
som skrivits; **scripta neutr.plur.**
vestigium, i N spår

terreo 2 förskräcker
asper, a, um sträv, svår
astrum, i N stjärna
margarita, ae F pärla
porcus, i M gris, svin
iacto 1 kasta
scintilla, ae F gnista
parvus, a, um liten
praebeo 2 ge, förorsaka
incendium, i N brand
habeo 2 ha
servus, i M slav, dräng
suus, a, um sin
quíetus, a, um lugn
moveo 2 röra

Vid den utgrävda villa rustica (vingård) i Boscoreale nära Neapel har man också restaurerat den antika vinodlingen. Den är nu återplanterad med rätta rader av vinstockar precis som den såg ut år 79 e. Kr.

Mjölkvärn på museet i Boscoreale. Museet har specialiserat sig på fynd från gårdarna på Vesuvius sluttningar.

Också i Pompejis bagerier ser man liknande kvarnar. Trästänger fästes i de fyrkantiga hålen, så att kvarnen kunde vridas runt.

I Herculaneum, liksom i Pompeji, fanns i gathörnen tavernor, värdsbus eller inköpsställen för linser, nötter, bönor och torkad frukt, dvs. snacks. Vi vet inte exakt vad bunkarna (dolierna) i disken innehöll. Vinet förvarades i amforor på golvet. Varm mat lagades på spishällar och serverades ur gryta.

Vi avslutar med kasus **dativ** och **ablativ** pluralis av 1:a, resp. 2:a deklinationen:

Plur.	1:a dekl. a-stam F	2:a dekl. o-stam M	o-stam N
Nom.	plantae <i>plantor(na)</i>	muri <i>murar(na)</i>	vina <i>viner(na)</i>
Gen.	plantarum <i>plantors</i>	murorum <i>murars</i>	vinorum <i>viners</i>
Ack.	plantas	muros	vina
Dat./Abl.	plantis	muris	vinis

Kasusändelsen -is har som synes två användningsområden: **dativ** och **ablativ pluralis**.

Som tidigare nämnts:

Kasus *dativ* anger *åt vem, till vem, för vem* handlingen i satsen sker: Jag ger en bok *åt pojkar* (dativobjekt/indirekt objekt).

Kasus *ablativ* förekommer efter vissa prepositioner, t.ex. *ab/a* 'från, av', *cum* '(tillsammans) med', *de* 'från, om', *ex/e* 'ur, från', *pro* 'för' och *sine* 'utan'. Observera: *in* med ablativ anger befintlighet: *in oppido* 'i staden', medan *in* med ackusativ anger riktning: *in oppidum* 'till staden',

Ablativ utan preposition återges oftast med ett svenskt prepositionsuttryck, t.ex. 'med, genom' eller 'i, på', i vissa sammanhang 'från'. Sammanhanget avgör oftast om ordet i den latinska texten står i dativ eller ablativ.

Gratiis [på sv. *gratis* = *med tack/mot tack*]

De mortuis nil nisi bene. Aliena vitia oculis videmus, nostra (vitia) in tergo habemus. Cito arescit lacrima, praesertim in alienis malis. Ex libris (*ur boksamlingen*). Marcus cum geminis ludit.

gratia, ae F tack, tacksamhet
mortuus, a, um död
ni(hi)l ingenting, jfr *nihilism*
nisi om inte, utom
bene *adverb* väl
alienus, a, um främmande, andras
vitium, i N fel
óculus, i M ögon
video 2 se

noster, **nostra**, **nostrum** vår
tergum, i N rygg
cito *adverb* snabbt
aresco 3 torka
lacrima, ae F tår
praesertim särskilt
malum, i N olycka
geminus, i M tvilling
ludo 3 leka

Om romerska provinser och annat

- Marcus et Sextus et Livia ad scholam próperant. Per portam intrant. Magister in schola docet. Magister
- 3 nunc discípu^{lis} tábulam geográphicam monstrat. In tábula Romam et provincias Románas vident. Románi multas et magnas provincias habent. Inter notas
- 6 provincias Románas sunt Britannia, Gallia, Hispania, Graecía, Macedonia. Lingua pópuli Románi est lingua Latína. Britannia est provincia parva. Hispania et
- 9 Gallia sunt provinciae magnae. Graecia non est ínsula. Italia est paeninsula. Italia figuram cáligae habet. Estne Hispania paenínsula? Est.
- 12 In schola púeri et puellae etiam scríbere discunt. In tábulis suis sententias scribunt, quas magister e libro suo récitat. Ita scríbere discunt. Magister toga vestitus

schola, ae F skola
 própero 1 skynda
 porta, ae F port
 intro 1 gå in
 magister, ri M lärare
 doceo 2 undervisa, *jfr docent*
 discípu^{lus}, i M elev
 tábula, ae F (skriv)tavla
 geográphicus, a, um geografisk
tabula geographica karta
 monstro 1 visa
 Roma, ae F Rom
 provincia, ae F provins
 video 2 se
 multus, a, um mycken, många
 habeo 2 ha
 inter *prep. m. ack.* bland
 notus, a, um känd
 Britannia, ae F Britannien
 Gallia, ae F Gallien =*Frankrike*

Hispania, ae F Spanien
 Graecía, ae F Grekland
 Macedonia, ae F Makedonien
 lingua, ae F språk, *jfr lingvist*
 pópulus, i M folk, *jfr populist*
 parvus, a, um liten, *jfr parvel*
 ínsula, ae F ö
 paenínsula, ae F halvö
 figura, ae F form
 cáliga, ae F stövel
 -ne frågepartikel, översätts ej
 etiam även, också
 scribo 3 skriva
 disco 3 lära sig
 sententia, ae F mening
 quas *fem. ack. plur.* 'som'
 recito 1 högläser
 ita så, på så sätt
 toga, ae F toga
 vestítus, a, um klädd, *med abl.*

- 15 est. Verbis benignis pueros et puellas laudat, cum
recte scribunt. Magister discipulis hodie dicit: 'Date
mihi tábulas vestras!' Pueri et puellae magistro tábulas
18 dant. Magister tábulas sumit et litteras áspicit.
Litterae Liviae et Marci pulchrae sunt. Litterae Sexti
foedae sunt nec aeque magnae: aliae nimis parvae,
21 aliae nimis magnae sunt. Magister discipulis tábulas
reddit, primum Liviae et Marco, deinde Sexto. Dicit:
'Pulchre scribitis, Livia et Marce! At litteras tuas,
24 Sexte, légere nullo modo possum! Non bene scribis!'

verbum, i N ord
benignus, a, um välvillig, vänlig
laudo 1 berömma
recte rätt, *adverb bildat med -e*
hodie idag
dico 3 säga
do 1 ge
sumo 3 ta
littera, ae F bokstav
aspicio 3B se
pulcher, ra, rum vacker
foedus, a, um ful
nec och inte

aeque *adverb* lika
aliae...aliae somliga...andra
(*fem. plur. av alius* annan)
nimis alltför
reddo 3 ge tillbaka
primum *adverb* först
deinde därefter
pulchre vackert, *adverb på -e*
at men
lego 3 skriva
nullus, a, um ingen
modus, i M sätt
bene *adverb* väl

Översätt till latin!

Uppgift 5: Ni skyndar till porten. Vi är i skolan. Du ser en stor tavla. Du visar på kartan (=den geografiska tavlan) många romerska provinser. Gallien, Spanien och Britannien är romerska provinser. Det latinska språket är känt i Gallien. Italien och Spanien är stora halvöar. Era togor är vackra. Läraren högläser meningar för eleverna. Skriv, Livia och Marcus! De skriver vackert. Du skriver en lång mening. Vi ger våra skrivtavlor åt läraren. Vi lär oss också att läsa. Läraren berömmar pojkarna och flickorna.

Lästips

Harris Robert, *Pompeji* (skönlitterär skildring), Forum 2003

Plinius den yngres brev. Översatta av Axel Mattsson, Liber 1984

Didos och Aeneas kärlekssaga

Ur Vergilius Aeneid, översatt av Ingvar Björkeson

Vergilius (70-19 f.Kr.) är känd främst för sitt stora verk Aeneiden, ett diktverk om 12 sånger. Han efterbildade i yttre avseende Odysséen (de första sex sångerna) och Iliaden (de sista sex sångerna). För att förstå verket är det viktigt att känna till att Aeneas alla äventyr enligt legenden är strängt bestämda av gudarnas vilja och leds mot det enda målet - Roms grundande. Vergilius insats i världslitteraturen är hans förmåga att skildra tragiska karaktärer med varm medkänsla, djup psykologi och subtila nyanser. Dikten är skriven på *hexameter*.

Sagan om Aeneas, son till gudinnan Venus, var en gammal grekisk-romersk legend. Efter Trojas fall flydde Aeneas, tillsammans med sin fader Anchises och sin son Ascanius, för att på gudarnas befallning grunda ett nytt rike i väster. Gudinnan Juno hatade trojanerna och sökte hindra Aeneas att nå fram till Italien. Men Aeneas stod under Jupiters och Venus beskydd och trotsade alla hinder. Efter många strider lyckades han slutligen erövra land i Italien och grunda det romerska riket. Mycket berömd är den sjätte sången, i vilken skildras hur Aeneas vid Cumae med Sibyllans godkännande stiger ner i underjorden för att besöka sin fader och inse romarrikets ödesbestämda uppgift.

Kärlekssagan mellan drottning Dido och Aeneas är en annan lika berömd del av verket. Efter en svår storm, som Juno åstadkommit, räddas Aeneas och hans män av vänligare gudar upp på Kartagos kust. Dit har Dido efter sin make Sychaeus död flytt från Tyrus i Fenicien och där grundat ett nytt rike, vars drottning hon är. Efter skeppsbrottet vandrar Aeneas, dold av ett moln som skapats av Venus, omkring i staden och beundrar ett tempel, på vars väggar Trojas fall är skildrat genom målningar. Medan han med förundran ser på allt detta, nalkas drottningen själv, 'den av skönhet strålande Dido'. Plötsligt skingrar Venus molnet och där står han, Aeneas, 'bestålad av dager och solsken, i anletsdrag och i lemmar lik en gud ty modern själv gav hans lockar ett skimmer och ingöt i hjältens blick en mild och betagande tjuskraft.'

CUMAE

Vid havet väster om Neapel ligger Cumae, en av de första grekiska kolonierna på italisk mark. Platsen har haft stor betydelse för spridning av grekisk kultur på den italiska halvön.

Cumae. Kustbild idag.

Cumae. Högst upp på ett skogklätt berg möter du rester av ett Jupitertempel med sina romerska valv.

Cumae. Dagens resenärer på väg mot 'Sibyllans grotta' och nedgången till underjorden (det finns ytterligare två platser i Kampanien som sägs ha haft nedgångar till underjorden).

Dido inbjuder så småningom Aeneas och hans män till gästabud. Första sången slutar med att Dido ber Aeneas att berätta ända från början

allt om danaernas list, och det olycksöde de dina
mötte, om hur du irrat själv; ty över all världens
länder och hav är det nu den sjunde sommaren du färdas.

Andra sången

Sorlet lade sig helt, och spänt betraktade alla
fader Aeneas, som då från hög divan tog till orda:
'Osägbar är smärtan du ber mig uppväcka, drottning,
(*Infandum, regina, iubes renovare dolorem*)

- med att berätta hur Trojas makt och evigt begråtna
5 välde av greker bröts ned, om fasor jag måste bevittna
eller fick utstå själv. Kunde en av den grymme Odyssevs
krigare, en dolop, en hård myrmidon kanske skildra
detta med torra ögon? Nu störtar den daggiga natten
ned från himlen; till sömn manar redan dalande stjärnor.
10 Men om du åtrår så hett att veta vad ont vi har lidit
och önskar höra i korta drag om Ilions dödskamp
skall jag förtälja det här, fast tanken som ryser vid minnet
helst vill fly denna sorg.

- Sen krig dem försvagat och ödet
15 gäckat dem år efter år lät grekernas ledare, hjälpta
av den gudomliga Pallas list, konstruera en trähäst,
skyhög, timrad av sågad gran, och låtsas de byggt den
åt henne såsom en skänk för lycklig hemfärd; det ryktet
sprider de också ut. I sidornas mörker placeras
män som lotten har valt, och med väpnade krigare uppfylls
20 djurets väldiga buk och alla dess rymliga hålör.
'Tenedos heter en ö man ser från kusten, som fordom,
när ännu Priamos rike bestod, var ryktbar och mäktig;
nu är den blott en bukt där fartyg ogärna ankrar.
Dit far de över och gömmer på öde stränder sin flotta.
25 Alla tror vi då att de vänt till Mykene tillbaka.
Från sina långa kval ser sig äntligen Troas befriat:
portar slås upp, man roar sig med att besöka de platser
där de danaiska lägren stod, och stranden de lämnat.
'Här låg Achilles' tält, och där dolopernas trupper,
30 se, där var skeppens plats, och här har vi utkämpat fältslag.'
Häpna beundrar folk den olycksbringande gåvan,

- hästens väldiga mått; Thymoites är först om förslaget
att den tas in i vår stad och uppställs utanför templet
- antingen nu det var svek, eller Trojas öde så ville.
- 35 Kapys och andra med bättre vett går emot det, och kräver
att en så tvivelaktig skänk från grekerna genast
kastas i havets djup; om ej, att man strax bränner upp den
eller slår upp ett hål och undersöker dess inre.
Folk vet ej vad de skall tro, och söndras av stridiga viljor.
- 40 Otålig, främst i en talrik hop kommer då ifrån borgens
höjd Laokoon springande ner; han ropar på avstånd:
'Arma landsmän, galningar, säg, vad är detta för dårskap?
Tror ni att fienden rest? Och tror ni sveklösa gåvor
nånsin kom från en grek? Ni känner illa Odyssevs!
- 45 Antingen döljer sig där achaier innanför träet,
eller är det ett torn de byggt för att övervinna
murarna, speja i husen in, och ta oss från ovan,
eller gömmer det annat försåt. Jag varnar er, teukrer.
Vad det än är, blir jag rädd när danaer kommer med skänker.'
(Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.)
- 50 Så han sade, och slungar med all sin kraft ett gigantiskt
kastspjut mitt in i djurets flank, i dess rundvälvda mage.
Stöten får det att darra, och ut ur den träffade bukens
håliga innandömen tränger ett jämrande läte.
Om ej vårt sinne varit förvänt och ödet ej avogt
- 55 skulle vi lytt hans råd och krossat argivernas gömsle;
då stode Troja än, och palatset där Priamos härskat.

Därefter ringlar två förfärliga drakar fram mot Laokoon och med sin gastkramning dödar de honom. Trojanerna uppfattar händelsen så, att gudarna därmed straffat Laokoon för vad han sagt, och för in träbästen bakom Trojas murar. Under natten kryper de gömda grekerna ut ur hästens buk, öppnar stadens portar för övriga greker och Troja förstörs. Aeneas får i en uppenbarelse gudarnas uppdrag att föra de överlevande trojanerna till ett nytt och större Troja (dvs. Rom).

Aeneas fortsätter att berätta för Dido om sina öden. Hon blir djupt förälskad i den gudafödde gästen. Vergilius fortsätter:

Fjärde sången

- Olycklig irrar hon kring i sin stad med hjärtat i lågor,
utom sig, hinden lik vilken oförsiktig har träffats
- 70 nyss av en fjärran pil som på jakt i kretensiska lundar

herden avsköt, okunnig om att det flygande järnet
 fastnat i djurets länd - genom Diktes beten och skogar
 flyr den vilt, och i sidan hänger den dödliga spetsen.
 Än tar hon med sig Aeneas runt och visar Karthagos
 75 rikedomar och prakt, hur staden redan står färdig,
 börjar öppna sin själ, men hejdar sig plötsligt i talet ...
 än, när dagen slocknar, bjuder hon in till förnyad
 fest, och ber på nytt i sin dårskap få höra om Ilions
 strider, hänger andlös på nytt vid berättarens läppar.
 80 Sedan, när de har skilts och månen, i sin tur fördunklad,
 döljer sitt ljus och dalande stjärnor manar att sova
 vakar hon ensam i sorg; på divanen där han har legat
 sjunker hon ned: hon ser honom där, hör ännu hans stämma.

Juno och Venus kommer överens om att åstadkomma ett äktenskap mellan Dido och Aeneas, Juno i den tron att trojanernas framtida romerska välde på så sätt ska gå om intet, Venus i vetskap om att det i stället är Dido och kartagerna som ska gå under. Scenen är nu ett stort jaktparti:

Upp från sitt läger i havets djup steg samtidigt Eos.
 130 Utvalda unga drar ut genom stadens portar när solen
 stiger; jaktspjut med breda blad och snaror och fångstnät
 ses där, massyler till häst och koppel av spårsäkra hundar.
 Framför palatsets port väntar punernas furstar på Dido,
 dröjande än i sina gemak. Hennes springare stampar,
 135 smyckad med purpur och guld, och biter det skummande betset.
 Äntligen skrider hon fram, med en väldig skara i följe.
 Manteln från Sidon hon bär har rikt broderade bårder,
 guldsnitt är kogret, med gyllne band är hårknuten flätad
 och av ett spänne i guld hålls purpurklänningen samman.
 140 Där rider även frygiska män tillsammans med Iulus,
 strålade glad; och främst, vid drottningens sida, Aeneas,
 oförliknligt skön; bakom dem förenar sig leden.
 Så ser Apollon ut, när från Xanthos' ström och ett vintrigt
 Lykien guden drar ned till ön som helgats hans moder:
 145 danser inviger han, kring altarna larmar kretenser
 med agathyrsiska män, tatuerade skönt, och dryoper;
 själv går han fram över Kynthos' höjd, och det böljande håret
 tyglas av mjuka löv, med guld är det fäst, och från axeln
 hör man pilarnas klang: lika spänstig ter sig Aeneas
 150 och i hans ädla drag lyser samma värdiga skönhet.

Komna högt ibland berg och otillgängliga tillhåll
 ser de hur vilda getter, skrämda från klippornas toppar
 rusar längs branterna ned; på andra sidan drar hjortar,
 lämnande bergen i täta flockar, fram över fälten
 155 och låter moln av damm virvla upp i den hastiga flykten.
 Men den unge Askanios fröjdas att ila på eldig
 häst i dalarna, rider förbi de andra och längtar
 möta ett fradgande vildsvin istället för lättskrämda hjortar,
 drömmer om att få se ett mörkgult lejon från bergen.
 160 Himlen svartnar sakta alltmer, och mullrande åska
 ljuder; det följs av hållande regn som blandas med hagel.
 Tyriska jägare, troisk ungdom och Venus' dardanske
 sonson skingras åt alla håll och söker betäckning
 var de kan; från varje brant forsar vattnet i strömmar.
 165 Men till samma grotta söker sig Dido och Trojas
 furste. Gaia och hon som ledsagar brudarna, Juno,
 ger då sitt tecken: eldar glänser, och etern bevittnar
 deras förbund; från bergets topp hörs nymferna yla.
 Didos död, allt ont som följde leder sitt ursprung
 170 från den dagen. Glömsk av anständigheten och skenet
 söker hon inte mer att hemlighålla sin kärlek,
 kallar den äktenskap, för att överskyla sitt felsteg.
 Strax ilar Ryktet nu genom Libyens mäktiga städer,
 Ryktet som intet ont kan efterlikna i snabbhet:
 175 flykten förlänar det kraft, och rörlighet är dess styrka.
 Litet och räddhågat är det först, men stiger mot höjden
 hastigt, vandrar på mark och döljer bland molnen sitt huvud.

*Ryktet om deras förening far vida, även till Didos försmådde friare Iarbas,
 som vredgad anropar sin fader Iupiter Ammon i öknen. Nu blir det ett
 brått slut på en vinter av fester, nu får Aeneas genom gudarnas budbärare
 Mercurius befallning om att genast segla till Italien. Han beslutar att
 utrusta skeppen och resa iväg i hemlighet, eftersom han inte vågar tala om
 för Dido vad som nu gäller.*

Dock har drottningen - vem kan lura en kvinna som älskar? –
 - *quis fallere possit amantem* -
 anat hans list, och fruktande lugnet, först utav alla
 märkt att någonting är på gång; hur skeppen görs klara
 låter det sknlösa Ryktet den kärleksdrabbade höra.
 300 Vredgad, blind av förtvivlan och sorg ses hon irra i staden,

lik en galen menad som eggad av larmet från gudens
heliga kultföremål och hetsad av ropen på Bacchus
stormar i rasande orgie fram på ett nattligt Kithairon.
Slutligen brister hon ut, och förekommer Aeneas:

305 'Så du hoppades alltså, trolöse, kunna fördölja
ett så ärelöst dåd och lämna mitt rike i tysthet?
Håller dig varken kärlek kvar eller eden du svurit
eller den kvalfulla död som återstår för din Dido?
Nej, inte alls — du gör flottan klar under vintriga stjärnor,
310 tänker störta iväg medan Nordan rasar på havet,
grymme! Sökte du ej ett främmande land och en okänd,
oviss boplat, och stode än ditt Troja från fordom,
skulle du då på så upprört hav bege dig till Troja?
Är det från mig du vill fly? Vid dessa tårar jag guter
315 och vid vår ed (ty intet mer står mig arma nu åter),
vid vår förmälning, vårt äkta förbund som knappt hunnit börja,
om jag i något gjort mig förtjänt av dig, och om något
som jag gav dig var ljuvt, besvär jag dig, visa då misskund
med detta hem som förgås, och slå dina planer ur sinnet!
320 Hatad är jag av Libyens folk och numidiska furstar
blott för din skull, och skydd av tyrer; för din skull har också
ärbarheten jag mist, det forna rykte som ensamt
kunde till stjärnor mig lyft. Vet du om åt vilka du prisger
nu en dödsdömd, o gäst? (ty make är du ej längre!)

*Aeneas står med blicken sänkt och försöker få Dido att förstå att han
drivs av andra krafter än sina egna, nämligen vad gudarna bestämt.*

Var gång natten täcker vår jord med fuktiga skuggor,
var gång flammande stjärnor stiger blir jag i drömmen
varnad och skrämd av min fars, Anchises' vredgade vålnad;
Orätten som jag begär emot lille Iulus står ständigt
355 för mig, hur han bedras på lovade fält och Hesperien.
Gudarnas ombud, sänt av Zeus (jag svär vid mitt eget
huvud och ditt) har nyss fört ett bud med blixtsnabba vindar
till mig. Gudomen såg jag själv i blixtrande strålglass
inträda här i din stad, dessa öron hörde hans stämma.
360 Upphör därför att öka bådas vår sorg med din klagan!
Egen lust för mig ej till Italiens land ...'

*Efter Aeneas avfärd låter drottningen i sin förtvivlan resa ett bål och siar
från sitt dödsläger om ett evigt hat mellan Kartago och Rom. 'Stig upp ur
min aska, du okände hämnare' utbrister hon innan hon störter sig på*

svärdet och profeterar om Hannibal, Rom blivande farligaste och bittraste fiende. För Aeneas är nu den kartagiska episoden slut och han är med all kraft inställd på sitt livsverk, det av gudarna bestämda: att grunda det romerska riket.

Sjätte sången

Aeneas får han efter sin ankomst till italisk mark möta Dido ännu en gång när han vid Cumae får möjlighet att stiga ned i underjorden för att besöka sin fader Anchises. I anslutning till det besöket ser han Dido och gör ett sista försök att hos henne urskulda sig men lyckas inte:

Ögat höll hon mot marken fäst, och huvudet bortvänt;
470 mer förändrades ej hennes drag av orden han sade
än om hon varit av hård granit eller Márpeßos klippa.
Slutligen rusar hon bort och söker, hätsk och fientlig,
tillflykt i skuggig mark där maken från fordom, Sychaeus
delar sin hustrus sorg och svarar henne med kärlek.

Genom faderns siarkraft få Aeneas slutligen i underjorden inblick i romarrikets ödesbestämda uppgift som världsmakt:

’Rikta nu ögat hit, betrakta dessa gestalter,
det är din romerska släkt. Där ser du Caesars och Iulus
790 ätt, bestämd att leva en gång under himmelens fäste.
Hjälten skönjer du, han som du hört så ofta dig lovas,
Caesar Augustus, son till en gud; den gyllene åldern
inför han åter i Latiums byggd, i trakter där Kronos
fordom övat sin makt. Bortom Indiens folk, garamanters
795 hem ska hans välde nå, till länder bortom vår djurkrets,
bortanför årets och solens lopp, och där Atlas som uppbär
himlen vrider dess valv, besått med brinnande stjärnor.
Redan före hans ankomst och efter de budskap oraklen
givit, fasar meoters land och kaspiers riken;
800 Nilen skälver av oro och skräck i sjuarmad mynning. - - -
847 Andra må forma brons mer konstfullt och låta den andas,
fånga ett levande ansiktes drag i marmor, och bättre
hävda vid domstol sin sak, med ritstav teckna planeters
850 banor, och förutspå när stjärnor stiger ur havet;
din lott, romare, är att styra de övriga folken,
upprätta fred - det skall bli din konst - och skonsamt behandla
slagna som söker skydd, men nedslå alla som trotsar’.
*Hae tibi erunt artes – pacisque imponere morem,
parcere subiectis et debellare superbos.*

STEG II

Rom under republikens tid

Enligt traditionen grundade Romulus Rom den 21 april 753 f.Kr. Sedan Rom under lång tid varit ett kungadöme där Romulus efterträddes av sex kungar, anger vissa källor att Rom år 509 f.Kr. blev republik.

Den äldre republiken utmärktes av ståndsstrider mellan patricier, som var den jordägande adeln, och plebejer, som ursprungligen var deras underlydande. Till en början kontrollerade aristokratin Roms politik. Den verkställande makten tillhörde ämbetsmännen, som efter tjänsteårets slut hade möjlighet att bli medlemmar av senaten. Två konsuler, valda för ett år i taget, förde befälet i krig. Vidare sammankallade de folkförsamlingen (av plebejer), som dock inte hade någon större möjlighet att ingripa i politiken. I orostider tillsattes en diktator i stället för de två konsulerna. Två folktribuner hade möjlighet att inlägga veto mot beslut som ansågs strida mot plebejernas intressen.

Under 400- och 300-talen f.Kr. utökade romarna sina domäner genom att först införliva Etrurien och sedan de gamla grekiska kolonierna vid Italiens sydkust. I över hundra år kämpade romarna därefter med *Kartago* i de tre puniska krigen. Det första började år 264 f.Kr. och fick som resultat att bl.a. Sicilien tillföll romarna. Det andra startade med att den unge kartagiske fältherren Hannibal år 218 drog ut från Spanien med bl.a. 36 stridsefanter, tågade över Alperna och besegrade romarna i flera slag, bl.a. vid Cannae år 216. Han förstörde och plundrade landsbygden men anföll och intog aldrig Rom, något som får sägas ha varit utomordentligt viktigt för den historiska utvecklingen av ett västerländskt Europa. I stället blev Hannibal efter olika motgångar hemkallad till Kartago och på afrikansk mark besegrad av romaren Scipio Africanus. I freden år 201 fick kartagerna avstå från besittningar i Syd- och Östspanien, vilka senare blev romerska provinser. Under de följande årtiondena fanns i Rom fortfarande krigsivrare, bl.a. den gamle Cato, som slutade alla sina anföranden i senaten med orden:

Praeterea censeo Carthaginem esse delendam ”För övrigt anser jag att Kartago bör förstöras”. I det tredje puniska kriget förstördes Kartago år 146 f.Kr. Romarna fick därefter kontroll över större delen av Medelhavet, över Sicilien, Korsika, Sardinien och Afrikas nordkust.

Gnaeus Pompejus, romersk fältherre och statsman, slog tillsammans med *Crassus* år 71 f.Kr. ned ett farligt slavuppror, som leddes av gladiatoren *Spártacus*. Pompejus vann vidare stora militära framgångar i sin kamp mot sjörövarna i Medelhavet, gjorde Syrien och Palestina till en romersk provins och flyttade det romerska rikets östgräns fram till Eufrat. Vid återkomsten till Rom behandlades Pompejus emellertid kallsinnigt av senaten. Den vägrade t.o.m. att infria de löften om jord som han gett sina veteraner. Pompejus slöt sig därför till *Gajus Julius Caesar*, som hade en stark ställning i det reformvänliga folkpartiet.

År 60 f.Kr. ingick Caesar, Pompejus och Crassus ett treman-naförbund, *det första triumviratet*, för att genom ömsesidigt stöd genomdriva sina olika önskemål. Caesar blev konsul för år 59 f.Kr. Han åstadkom att han själv efter konsultidens utgång skulle bli ståthållare för fem år i provinsen Gallien. År 56 f.Kr. förnyade triumvirerna sin överenskommelse. Den innebar bl.a. att Caesar skulle behålla sin provins i ytterligare fem år.

Efter Crassus död år 53 f.Kr. var det tydligt att den politiska makten skulle tillfalla antingen Pompejus eller Caesar. Pompejus fick så småningom stöd hos senaten, som ansåg Caesar vara den farligaste av de två. Senaten begärde därför att Caesar skulle lägga ned sitt befäl och låta sina soldater återvända hem när tiden för hans ståthållarskap i Gallien gått ut.

Caesar beslöt sig då för att med vapen tilltvinga sig makten och gick med sin här över gränsfloden *Rúbicon*. Han sägs då ha fällt yttrandet *Álea iacta est* ”Tärningen är kastad”. Pompejus och senaten var inte beredda på strid. Pompejus flydde till Balkan och snart hade Caesar kontroll över en stor del av Italien. År 48 f.Kr. besegrades Pompejus av Caesar vid *Farsálos* i Thessalien och flydde till Egypten men blev vid landstigningen mördad. Caesar följde efter och blev invecklad i de tron-

stridigheter som pågick mellan den nyss döde konungens son och dennes syster *Kleopatra*. Caesar avgjorde tvisten till förmån för Kleopatra.

Den makt Caesar skaffat sig med vapen fick i viss mån former som var lagliga. Caesar lät således senaten utnämna honom till konsul och diktator på tio år och sedan till diktator på livstid.

I Rom lät Caesar återställa ordningen och uppföra stora byggnadsverk, t.ex. *Forum Iulium* och *Basilica Iulia*. Han förändrade vidare tideräkningen genom att införa den s.k. julianska kalendern. I Julius Caesars kalender fastställdes årets faktiska längd till 365,25 dagar. Åren i allmänhet skulle innehålla 365 dagar. En s.k. skottdag skulle skjutas in vart fjärde år, som alltså kom att innehålla 366 dagar. Den nya årsräkningen började tillämpas den 1 januari 45 f.Kr. Påven Gregorius lät år 1582 obetydligt modifiera Caesars kalender och fastställa årets längd till 365, 2425 dagar i snitt. Skottårens antal under en period av 400 år inskränktes enligt den gregorianska kalendern med tre.

Caesars regeringstid utmärktes av att många provinsbor upptogs som romerska medborgare och även kunde ta plats i senaten. Genom kontroll av ämbetsmännen skyddade han vidare provinsernas invånare mot förtryck. Alla gamla skillnader i det traditionsrika romerska samhället höll på att utjämnas genom det sätt varpå han styrde. Till mångas förargelse lät han också sätta sin bild på statens mynt, och ryktet påstod att han eftersträvade kunganamnet. Anhängare av de republikanska traditionerna slöt sig till slut samman med hans personliga fiender i en sammansvärjning. Caesar föll offer för denna och mördades vid ett senatssammanträde den 15 mars 44 f.Kr. (*Idus Martiae*).

Efter mordet på Caesar bildades det andra triumviratet år 43 f.Kr. av *Octavianus*, som var Caesars adoptivson, *Antonius* och *Lepidus*. De två mest kända av Caesarmördarna, *Marcus Brutus* och *Cassius*, hade samlat en stor här i östra delen av riket. De mötte Antonius och Octavianus vid *Filippi* i Thrakien år 42 f.Kr. men blev där slutligt besegrade.

Antonius och Octavianus delade riket på så vis, att Octavianus fick västra delen med Italien som centrum, och Antonius den östra med Egypten som huvudland. Lepidus som fått nöja sig med Africa, utmanövrerades successivt. Efter några år övergick Antonius och Octavianus gamla rivalitet till öppen fiendskap. Antonius och Egyptens sista drottning Kleopatra besegrades år 31 f. Kr. i ett sjöslag vid *Actium* på Greklands västkust. Octavianus stod därmed som segrare och ensam härskare.

Lästips:

Allan Klynne, *Kleopatra. Liv och legend*. Prisma 2009

Plautus, den förste komediförfattaren på latin

Plautus levde mellan åren 250 och 184 f.Kr. Av honom har vi kvar ett 20-tal komedier. Bland dessa kan nämnas *Aulularia* 'Penningkrukan' (förebild för Molières 'Den girige') och *Menaechmi* 'Tvillingarna' (som inspirerat Shakespeare till förväxlingskomedin 'Förvillelser'). Sina komedier har Plautus fritt bearbetat från grekiska original. Förväxlingstemat är mycket omtyckt och typerna stående: den girige gubben, den barska hustrun, parasiten som lever av andra, den förälskade unge sonen i huset, den honom behjälplige finurlige slaven, flickan som förvridit huvudet på ynglingen och som oftast tillhör det lättare gardet men som ibland visar sig utan sin egen vetskap tillhöra en välkänd familj. Detta underlättar då det lyckliga slutet.

Teaterföreställningarna i Rom var sammanknutna med de stora religiösa festerna. På Plautus tid fanns inte permanenta teaterlokaler av sten utan man nöjde sig med tillfälliga träkonstruktioner. Inträdet var fritt. För att publiken lättare skulle kunna följa med var pjäserna som regel försedda med en prolog, där situationen klarlades. Kostymering av skådespelarna gjorde det också lätt för åskådarna att uppfatta handlingen. Slavarna hade exempelvis röda peruker, unga män svarta och lockiga. Skådespelarna tog också på sig masker av standardiserade människotyper.

Ur Aulularia (Penningkrukan)

Euclio har funnit en liten kruka fylld med guldmynt. Han var tidigare mer än rimligt sparsam men blir nu en riktig girigbuk. Intrigerna kring hans lilla kruka blir många: han har nämligen en vacker dotter. En äldre herre, Megadorus, anhåller om hennes hand. Med anledning av bröllopsförberedelserna kommer till Euclios hus en massa suspekta personer, vilket ökar hans oro för skatten. Han går därför till gudinnan Salus tempel och gräver ner sin skatt i templets inre rum. Men en slav har sett Euclios förhävanden och stjal krukans guld. Slaven har lyckligtvis en husbonde, som är ung och förälskad i Euclios dotter. Han lovar lämna tillbaka krukans guld, om han får gifta sig med dottern. Så blir det; alla är nöjda, även Megadorus som endast kände sig måttligt dragen till dottern.

Akt 1, scen 1-2

Euclio har grävt ner krukans guldmynt i sitt hus. Han är rädd att slavinnan Staphyla skall upptäcka hans skatt och gör allt för att hindra henne att komma underfund med hans hemlighet.

EUCLIO: Gå ut, säger jag, sätt fart, gå ut! Du måste vid Herkules ge dig ut härifrån! (*Slår till henne*)

STAPHYLA: Av vilket skäl har du nu kört ut mig ur huset?

EUCLIO: Ska jag ge dig skäl? (*STAPHYLA vill gå in igen*) Gå bort från dörröppningen!

STAPHYLA: (*avses*) Jag tror jag går och hänger mig hellre än att jag slavar hos dig så här!

EUCLIO: (*avses*) Se, hur den brottsliga mumlar för sig själv! (*Till STAPHYLA*) Jag ska vid Herkules klösa ut ögonen på dig, slyna, för att du inte ska kunna se, vad jag gör. Gå bort ännu ett tag, ännu ett tag ... Om du lämnar denna plats, innan jag ger dig order om det, ska jag vid Herkules omgående ge dig ett rejält straff! (*avses*) Jag vet mig säkert aldrig ha sett en satkärning mer brottslig än denna och jag är rädd att hon känner på sig, var guldets gömt, den satkärningen, som har ögon även i bakhuvudet. Nu ska jag gå för att se, om guldets ligger så, som jag gömde det. Denna sak oroar mig på många sätt.

STAPHYLA: Jag vet inte, vilket vanvett som har drabbat min husbonde. Mig stackare kör han på detta sätt ut ur huset tio gånger

om dagen. Han vakar hela nätterna, men dagtid sitter han hemma hela dagarna.

EUCLIO: (*ut ur huset; avsides*) Nu äntligen kan jag gå hemifrån med lugnt sinne, sedan jag sett att allting därinne är i sin ordning. (*Till Staphyla*) Gå in, stäng dörren! Jag ska snart vara här. Se till att du inte släpper in någon främmande i huset. Om någon ber om vatten, säg att det runnit ut! Jag vill inte att någon ska släppas in i huset under min frånvaro. Stäng porten, är du snäll, med båda reglarna. Jag ska snart vara här. (*Hon går in*) Jag plågas till döds i min själ, därför att jag måste gå hemifrån. Jag går vid Herkules mot min vilja. Men jag vet vad jag ska göra: vår distriktstjänsteman har nämligen sagt att han ska dela ut slantar till alla och envar; om jag inte vill ha, kan alla genast tro att jag har guld därhemma. Nu skall jag ge mig i väg; därefter skall jag så snart som möjligt ta mig hem igen. (*Går*)

Akt 4, scen 9

Den orolige Euclio har flyttat krukans guld till ett tempel. Han har observerats av en slav i grannskapet, som gräver upp krukans. Euclio återkommer för att kontrollera att skatten är kvar och finner då, att den blivit stulen.

EUCLIO: Jag är förlorad, det är ute med mig ... Vart skall jag springa, vart inte springa? Ta fast, ta fast! Vem då? Jag vet inte, jag ser ingenting, jag irrar omkring i mörker ... Jag bönfaller, jag ber, jag anropar er att vara mig till hjälp och peka ut den person, som burit bort krukans! (*Till en av åskådarna*) Vad säger du? Jag skall tro dig, jag förstår ju av din uppsyn att du är en god människa. (*Till åskådarna*) Vad är det? Varför skrattar ni? Jag känner er alla, jag vet att här finns tjuvar i mängd ... (*Till tidigare tilltalad åskådare*) Ack, har ingen av er här krukans? Du har mördat mig. Säg då! Vem har krukans? Vet du inte? Ack, jag olycklige! Jag är fruktansvärt ruinerad; denna dag har gett mig så mycket av smärta, olycka och sorg, ja svält och fattigdom. Jag är den mest ruinerade av alla på jorden, jag som förlorat allt det guld som jag så noga vaktat. Nu gläder sig andra åt min förlust och olycka. Jag kan inte stå ut med det!

Uppgift 6

Jämför texten ovan med Molières 'Den girige', akt 1 scen 3 och akt 4 scen 7! Vilka likheter finner du?

Pompeji. Del av de Stabianska termerna med en vackert dekorerad yttervägg.

Pompeji. Dekorationerna på badhusets yttervägg ser du här på närmare håll.

Pompeji. Ett hörn av männens apodyterium (omklädningsrum) i de Stabianska termerna, med vackert utsmyckat tak och med praktiska 'nischer' för kläder.

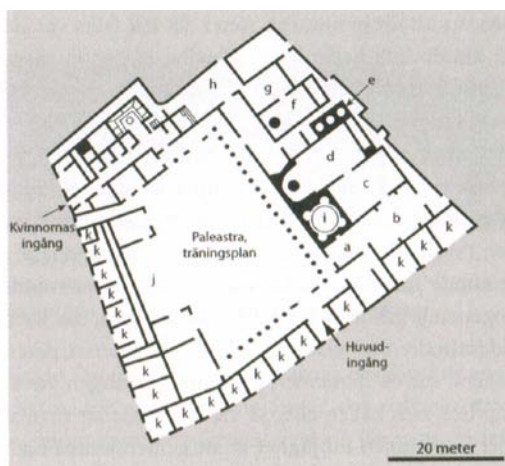
Pompeji. Termerna värmdes upp genom ett välutvecklat system för tillförsel av het luft under golvet och bakom väggarna, s.k. hypokaust.

Badhusens njutningar

De romerska baden var en blandning av svettning, gymnastik, bastu, simning, bollspel och solbadande. Det finns en mängd latinska begrepp för de olika kalla och varma rummen i baden: *frigidarium* 'kallbadrummet', *tepidarium* 'ljumbadrummet', *caldarium* 'hetbadrummet', *laconicum* 'ångbastun', *apodyterium* 'omklädningsrummet' m.fl. Utanför baden fanns en *palaestra*, en gräsplan där man kunde ägna sig åt idrottsövningar. I badhusen, *termerna*, fanns bibliotek och sällskapsrum, restauranger och gatukök: det var inte heller dyrt att bada i termerna, ibland var det helt gratis. Överallt där romare drog fram följde badhusen i deras spår.

Det äldsta badet i Pompeji var de Stabianska termerna vid Via di Stabia. Det som vi idag ser av detta bad är resultatet av en större ombyggnad under första århundradet f.Kr., då badet bl.a. anslöts till en akvedukt. Det antas att dessa termer på grund av sin storlek drevs i offentlig regi och vi kan på planlösningen se att det fanns en badavdelning för män och en för kvinnor. Badet hettades upp med hjälp av en vedeldad ugn, som var ansluten till ett värmesystem under golven och bakom väggarna, kallat '*hypokaust*'. De golv som skulle värmas upp lades ovanpå stöttor av tegel, så att ett utrymme blev kvar därunder. Varmluften från ugnen kunde sedan cirkulera fritt: ju närmare ugnen, desto varmare. Systemet innebar tyvärr ett slöseri med bränsle och bidrog till en avskogning kring städerna.

- a ingången till männens badavdelning
- b männens omklädningsrum
- c varmbadrum
- d hetbadrum
- e ugnen
- f hetbadrum
- g varmbadrum
- h kvinnornas omklädningsrum
- i kallvattensbassäng
- j simbassäng
- k butiker

Plan över de Stabianska termerna

Imperfekt genom *-ba-*. *Eram. Poteram*

Personändelsen för 1:a person singularis aktivum är som du minns antingen **-o** (*stude-o* 'jag studerar') eller **-m** (*s-u-m* 'jag är'). I tempus imperfekt möter du den senare ändelsen.

Latinskt imperfekt bildas med ett tempusmärke *-ba-* mellan stam och personändelse, i 3:e och 4:e konjugationerna inskjuts ett *e* före *-ba-*. Imperfekt av *observare* 'observera' lyder: **observabam** 'jag observerade', **observabas** 'du observerade', **observabat** 'han/hon observerade', **observabamus** 'vi observerade', **observabátis** 'ni observerade', **observabant** 'de observerade'.

Latinskt imperfekt beskriver ofta en situation i förfluten tid eller uttrycker en upprepad handling i förfluten tid. Latinets imperfekt återges med svenskt imperfekt.

Esse 'vara' (stam *es/e*) bildar imperfekt indikativ enbart genom tempusmärket *-a-*: **er-a-m** 'jag var' (ur **es-a-m*; ljudlagen rhotacism resulterar i att *s* mellan två vokaler övergår till *r*, jfr ty. Hase och sv. hare). Den fortsatta böjningen av *esse* i imperfekt blir **er-a-s**, **er-a-t**, **er-á-mus**, **er-á-tis** och **er-a-nt**.

Imperfekt indikativ av *posse* 'kunna' heter **póteram** 'jag kunde' (ur **pot(e)-eram* 'jag var mäktig'). Den fortsatta böjningen av *posse* i imperfekt blir **póteras**, **póterat**, **poterá-mus**, **poterátis** och **póterant**.

Gaius Plínius Secundus

Gaius Plínius Secundus, av eftervärlden kallad Plinius den äldre, var naturforskare och författare (23-79 e.Kr.). Hans *Naturalis historia* var ett mycket omfattande verk om 37 böcker och kan sägas utgöra en sammanfattning av dåtidens vetande på det naturhistoriska området. Han dog i samband med Vesuvius utbrott år 79 e.Kr. när han sökte rädda dem som bodde vid vulkanens fot.

Hans systerson (Gaius) **Plínius** (Caecilius Secundus), kallad Plinius den yngre (ca 61-113 e.Kr.) har beskrivit sin morbrors forsknings- och författariver i följande brev.

En språklig upplysning inför studiet av texten: latinet uttrycker **passiv form** av ett verb i 3:e person singularis och pluralis genom tillägg av **-t-ur/-nt-ur** till verbstammen (t.ex. **salva-t-ur** 'han/hon räddas', resp. **salva-nt-ur** 'de räddas').

En berömd romares arbetsdag

- Gaius Plinius Secundus, avúnculus meus, vir occupatus erat. Multa officia pública praestabat et multos libros
- 3 doctos scribebat. Nota est Plinii '*Naturalis Historia*', quae tam varia est ut ipsa natura. Numquam fatigatus erat. Mane laborare incipiebat; ante lucem ibat ad
 - 6 Vespasianum. Domum reversus studebat. Post cibum mínimum in locum aprícum ibat. Libri legebantur, annotabat et excerpebat. Post solem plerumque
 - 9 lavabatur. Deinde gustabat et dormiebat mínimum.

avúnculus, i M morbror
 vir, viri M man, *sv. viril*
 occupatus, a, um upptagen,
 ständigt sysselsatt, *eng. occupied*
 multus, a, um många, många
 officium, i N plikt, uppdrag
 públicus, a, um allmän,
 offentlig
 praesto 1 pretera, fullgöra
 3 doctus, a, um lärd, *jfr doctor*
 notus, a, um känd, bekant
 história, ae F historia, beskriv-
 ning; *naturalis historia* naturkunskap
 quae F nom.: rel. pron. 'som'
 tam... ut så ...som, lika ... som
 várius, a, um mångskiftande
 natura, ae F naturen
 ipse, a, um själv
 numquam aldrig
 fatigatus, a, um trött, *eng. fatigue*
 'han förtröttades aldrig'
 mane tidigt på morgonen
 labóro 1 arbeta
 incípío 3B börja
 lux, lucis F ljus (3:e dekl.):
ante lucem före gryningen

eo, ire (*oregelb.*) gå
 Vespasianus kejsare 69-79 e.Kr.
 domum (*riktningsack.*) hem
 reversus, a, um återvänd,
 återkommen
 studeo 2 studera, *jfr eng. study*
 post *prep. m. ack.* efter
 cibus, i M mat, måltid
 mínimus, a, um minst,
 mycket liten, här 'lätt' (måltid)
 in *här prep. m. ack.* till
 locus, i M plats, ställe
 aprícus, a, um solig
 liber, libri M bok, *jfr eng. library*
 lego 3 läsa, läsa upp, *jfr legend*
 án-noto 1 (ad+notare) anteckna
 ex-cerpo 3 plocka ut, göra
 utdrag ur en text, *jfr excerpta*
 sol, solis M sol (3:e dekl.): *post*
solem efter sol, 'efter att ha solat sig'
 plerúmque *adverb* mestadels
 lavo 1 tvätta, *pass.* tvätta sig,
 bada, *jfr lavemang, eng. lavatory*
 deinde därefter
 gusto 1 smaka, äta en bit, *goüter*
 dormio 4 sova

- Mox rursus studebat, dum cena apparabatur. Inter cenam liber legebatur. Dum lavabatur, nihil studere**
 12 **póterat, sed dum tergebatur, audiebat áliquid aut dictabat. Cum abibat, notarium secum habebat, qui cuncta annotabat, quae avunculus meus dictabat.**
 15 **Nam semper laborare putabat necesse esse.**

(Efter Plinius, Epistulae III:5)

mox snart
rursus åter, igen
dum *tidskonjunktion* medan
cena, ae F middag, måltid
áp-paro 1 (ad+paro) anordna,
 iordningställa, jfr apparat
inter *prep. m. ack.* mellan,
 (om tid) under, jfr fra. entre
nihil ingenting, inte någonting
tergo 3 torka av, *eng. detergent*
áliquid *obestämt pron.*, N något
aut *konjunktion* eller

dicto 1 läsa upp, diktera
áb-eo, ab-íre *oregelb.* resa bort
notárius, i M skrivare
secum (*cum* enklitiskt)=cum se
qui *rel. pron.* som, *se mikrogram.!*
cunctus, a, um all
quae *rel. pron.* som, *se mikrogram.!*
nam ty
semper alltid
puto 1 anse
necesse nödvändigt, jfr *necessarius, a, um* nödvändig, *necessär*

Not.: Plinius d.y. har i ett brev beskrivit hur morbrodern dog under sina försök att vid Vesuvius utbrott rädda människor som befann sig nära kusten:

--- Man överlade gemensamt om man skulle stanna kvar inomhus eller ge sig ut i det fria. Husen gungade nämligen av täta, kraftiga jordstötter och liksom ryckta från sin grund syntes de glida iväg än hit än dit för att ånyo föras tillbaka till ursprungsläget. Utombus åter riskerade man att träffas av nedfallande pimpstenar som dock var lätta och porösa. --- Man lade kuddar över huvudena och band fast dem med linnedukar som skydd mot nedfallande föremål. På andra ställen var det nu ljusan dag, här rådde natt med ett mörker som var djupare och tätare än någon natt förut, även om den lystes upp av många fackelbloss och allehanda ljussken. Man beslöt att söka sig ned till stranden och från nära håll se efter om det fanns någon möjlighet till räddning sjövägen. Men från havet vräkte fortfarande väldiga brottsjöar in mot land. Där blev min morbror liggande på sin linneduke, som han kastat av sig, och bad gång på gång om kallt vatten som han drack. Men snart drev eldslågorna och deras förebådare, svaveldoften, de andra på flykten och tvingade honom att stiga upp. Stödjande sig på två unga slavar reste han sig upp men föll strax omkull igen, förmodligen därför att han kvävdes av den tjocka röken och blev täppt i lufrören, som hos honom av naturen var svaga och trånga och ofta inflammerade.

Då det åter blev ljus dag - det var den tredje dagen efter den som blev den sista han fick skåda - fann man hans kropp, orörd och helt utan yttre skada, hölj i de kläder som han hade burit. Där han låg var han mera lik en sovande än en död...

Perfekt och pluskvamperfekt

För verbstammar på lång vokal bildas perfektstam ofta med tillägg av ett perfektmärke **v**, exempelvis *observa-v-* (av *observá-re* 1 'observera'), *dele-v-* (av *delé-re* 2 'förstöra') eller *servi-v-* (av *serví-re* 4 'tjäna'). Till denna perfektstam fogas sedan särskilda personändelser som gäller *enbart för perfekt indikativ*:

observá-v- i	jag har observerat/observerade
observa-v- ísti	du har observerat/observerade
observá-v- it *	han, hon har observerat/observerade
observá-v- imus *	vi har observerat/observerade
observa-v- istis *	ni har observerat/observerade
observa-v- érunt *	de har observerat/observerade

*Notera att ändelsesluten i perfekt erinrar om de allmänna personändelserna *-t*, *-mus*, *-tis* och *-nt*.

Anmärkning. På Utrikesdepartementet (Arvfurstens palats) i Stockholm står att läsa *Sophia Albertina aedificavit*. I den latinska satsen används tempus perfektum av *aedificare* 1 'bygga'. Latinskt perfekt kan återges till svenska på två sätt:

- 1) 'Sofia Albertina byggde huset' *perfectum historicum* (=svenskt imperfekt, den vanligaste översättningen av ett latinskt perfekt)
- 2) 'Sofia Albertina har byggt huset' *perfectum logicum* (=svenskt perfekt). Sammanhanget får avgöra vilket svenskt tempus som är naturligast att välja.

Bildning av perfektstam genom **-v-** är huvudregel i 1:a och 4:e konjugationerna. Bildning av perfektstam på annat sätt anges i ordlista eller lexikon för verbet i fråga. Här är några alternativ till perfektstambildningen med *-v-*:

Perfektmärket **-u-** förekommer ofta hos verb efter 2:a konjugationen: *stud-u-i* 'jag studerade' av *studére* 2 'studera' (*-u-* lagt direkt till verbbasen utan stamvokalen *e*).

Perfektmärket **-s-** möter särskilt hos verb efter 3:e konjugationen: *scrip-s-i* av *scríbere* 3 'skriva'.

Perfektstam bildas även genom **avljud**: *eg-i* av *ágere* 'handla' (=ändrad vokal i verbbasen), *vid-i* av *vidére* 2 'se' (=förlängd vokal, dvs. presensstammens korta *i* blir långt *i* i perfekt).

Anmärkning. Ibland föreligger överensstämmelse mellan perfektstam och presensstam (perfekt *vert-i* jämfört med presens *vert-o* 3 'vända'). Jfr dock personändelserna!

För att bilda **pluskvamperfekt** läggs till perfektstammen **-era-** jämte de normala personändelserna **-m**, **-s**, **-t**, **-mus**, **-tis**, **-nt**: *observav-era-m* 'jag hade observerat' etc.

En skoldag. Ur en senantik nybörjarbok

Om metoderna för nybörjarundervisning under senantiken kan följande stycke ge en föreställning. Det är sammanställt ur en senantik läsebok med parallell grekisk och latinsk text för användning i både det ena och det andra språket.

- Vigilavi de somno. Deposui albam paenulam. Accepi tunicam. Processi de cubículo cum paedagógo.
- 3 Parentes salutavi et basiavi et sic descendi de domo. Abii in scholam, dixi: 'Ave magister!' Magister resalutavit: 'Avéte discipuli!' Ego dictatum excepi, pertransii
- 6 commentaria, interrogatus respondi, declinavi. Post haec magister nos dimisit ad prandium. Dimissus veni domum. Accepi inter alia olivas et caseum. Bibi
- 9 aquam frigidam. Post prandium redii in scholam.

vígilo, 1 vaka, vakna

somnus, i M sömn

de-póno, **-pósui** 3 lägga av
albus, **a**, **um** vit

paenula, ae F kappa, nattskjorta

accipio, **accepi** 3B ta emot, få

tunica, ae F klädnad, 'kläder'

pro-cedo, **-cessi** 3 gå fram,
gå ut

cubículum, i N sovrum

paedagógus, i M ledsagare

parentes (3 dekl., ack. plur.)

föräldrar, jfr eng. *parents*

salúto 1 hälsa på, säga farväl till

basio 1 kyssa

sic så

de-scendo, **-scendi** 3 gå ner,
bege sig

de domo hemifrån

áb-eo, **-ii**, **-íre** (oregelb.) gå i väg

dico, **dixi** 3 säga

ave, **avete** var hälsad(e)

resalúto 1 hälsa tillbaka

dicto 1 diktera

dictatum *perfekt particip*, N

dikterat, 'det som dikterats'

ex-cipio, **-cepi** 3 taga upp,
mottaga

per-transeo, **-ii**, **-ire** (oregelb.)
gå igenom

commentarium, **ii** N kommentar

interrogatus, **a**, **um** tillfrågad,
perfekt particip 'när jag tillfrågats'

re-spondeo, **-spondi** 2 svara

déclino 1 böja (substantiv)

post haec efter detta

dimitto, **-misi** 3 skicka iväg

prandium, **i** N lunch

dimissus, **a**, **um** skickad i väg
perfekt particip 'när jag skickats...'

domum (riktningsack.) hem

inter (prep m. ack.) bland

oliva, ae F oliv

caseus, i M ost, ty. *Käse*

bibo, **bibi** 3 dricka

frigidus, **a**, **um** kall

réd-eo, **-ii**, **-íre** (oregelb.) gå
tillbaka, återvända

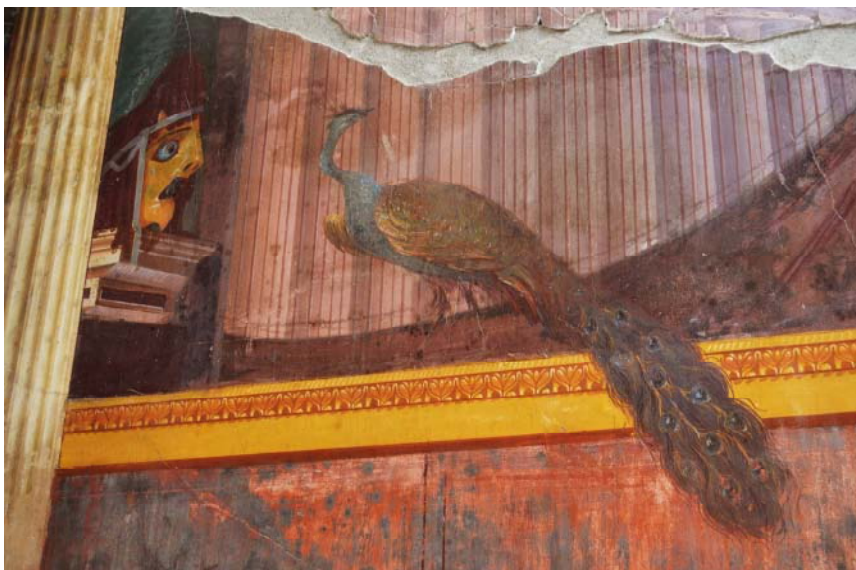
I dagens Pompeji kan man på nytt vandra längs gatorna och ta sig över med hjälp av övergångsstenarna.

Pompeji. Stenlagd gata med hjulspår, gångstråk och övergångsstenar. De senare korsar gatan med jämna mellanrum. Notera hjulspåren.

Den privata ingången från trädgården till 'Villa Poppaea', ett magnifikt sommarpalats i Oplontis i närheten av Herculaneum. Palatset har troligen tillhört Poppaea, andra hustru till Nero (kejsare 54-68 e.Kr.).

Oplontis. I Villa Poppaea finns många väggfresker, bl.a. denna med teatermask och påfågel.

Perfekt particip

Det svenska språket har fyra temaformer för sina verb: infinitiv (t.ex. *måla*), imperfekt (*målade*), supinum (har *målat**) och perfekt particip (är *målad/målat*).

*I svenskan används supinum tillsammans med hjälpverben 'har, hade' för att bilda tempus perfekt och pluskvamperfekt, t.ex. har *målat*, hade *målat*.

I latinet bildas perfekt particip genom att till verbstammen läggs **-t** (i enstaka fall **-it-**) eller **-s-** (vid verbstammar på **-d** eller **-t**). Till denna perfektparticipstam läggs sedan de vanliga kasus-ändelserna enligt 1:a och 2:a deklinationerna (**-us**, **-a**, **-um** etc.).

I föregående latinska textstycke har du för verbet *interrogare* 'tillfråga' mött dess perfekt particip i maskulinum nominativ *interrogatus* 'tillfrågad', 'som tillfrågats ...'. Detta particip kan också återges med olika bisatser, t.ex. 'när/om/eftersom han hade tillfrågats...' ('har' eller 'hade tillfrågats' är beroende av om skildringen gäller nutid eller dåtid). Det viktiga i sammanhanget är att komma ihåg att perfekt particip är en passiv form.

Ta tema på latinska verb!

Ett latinskt verbtema har fyra verbformer:

Presens indikativ första person

Perfekt indikativ första person

Perfekt particip i neutrum

Presens infinitiv

Nu ska vi ta tema på några verb (*notera hur perfektstammen bildats*):

saluto, saluta-v-i, salutatum, salutare 1 hälsa (**-v-**)

basio, basia-v-i, basiatum, basiare 1 kyssa (**-v-**)

dico, dixi (<dic-s-i), dictum, dicere 3 säga (**-s-**)

accipio, acc-e-pi, acceptum, accípere 3 mottaga (*avljöd*)

intérrogo, interroga-v-i, interrogatum, interrogare 1 fråga (**-v-**)

moneo, mon-u-i, mónitum, monére 2 (upp)mana (**-u-**)

declíno, declina-v-i, declinatum, declinare 1 böja (**-v-**)

dimitto, dimisi (<dimitt-s-i), dimissum, dimíttre 3 sända bort (**-s-**)

amo, ama-v-i, amatum, amare 1 älska (**-v-**)

3:e deklinationen:

sol Mask., **lex** Fem., **nomen** Neutr.

alla i singularis

Nominativ singularis bildas för substantiv i maskulinum och femininum antingen **utan ändelse** (*konsonantstam* som *sol* M 'sol') eller med tillägg av ändelsen **-s** (*konsonantstam* som *lex* <leg-s F 'lag', *i-stam* som *Neápolis* F 'Neapel').

För substantiv i neutrum bildas nominativ och akkusativ singularis **utan ändelse** (*konsonantstam* som *nomen* N 'namn', *i-stam* som *mare* (<mari) N 'hav').

I 3:e deklinationen bildas genitiv singularis alltid med ändelsen **-is**. Genom att avskilja genitivändelsen *-is* får du ordets böjningsstam, vilken är gemensam för alla kasus utom i nominativ och till vilken läggs olika kasusändelser, t.ex. för singularis akkusativ **-em**.

Vi behandlar först tre kasus, nämligen **nominativ**, **genitiv** och **akkusativ** singularis av 3:e deklinationen (subst., adj.):

Sing.	M	F	MF (<i>adj.</i>)	N	N (<i>adj.</i>)
Nom.	<i>sol sol</i>	<i>lex lag</i>	<i>omnis all</i>	<i>nomen namn</i>	<i>omne* allt</i>
Gen.	<i>solis</i>	<i>legis</i>	<i>omnis</i>	<i>nominis</i>	<i>omnis</i>
Ack.	<i>solem</i>	<i>legem</i>	<i>omnem</i>	<i>nomen</i>	<i>omne*</i>

*Adjektiv i neutrum böjs som i-stammen *mare*

Notera:

- 1 Ljudförbindelsen *c* (k-ljud) + *s* stavas på latin alltid med *x*: *pax*; *pacis* F 'fred'. G-ljud har assimilerats till ett k-ljud före *s*: *lex*; *legis* F 'lag'.
- 2 Stammar på *-on* bildar nominativ utan ändelsen *-s* och har i nominativ förlorat *-n*: *regio*, *región-is*, 'region' (jfr ty Name, gen. Namen-s), *homo*, *hóminis* 'människa' (kort *o* har försvagats till kort *ì*).
- 3 Substantiv med stamslut på *-t* eller *d*-ljud har i nominativ sing. genom assimilation förlorat detta *t*- eller *d*-ljud framför ändelsen *-s*: *pes* (ur *ped-s), *pedis* M 'fot', *libertas* (ur *libertat-s) *libertatis* F 'frihet', jfr sv. *massäck* (matsäck).
- 4 *tempus*, *témporis* N 'tid' (<témposis; stammens *s* mellan två vokaler övergår genom rhotacism till *r*), *os*, *oris* N 'mun', *ius*, *iuris* N 'rätt(ighet)'.

Adjektiv som tillhör 1:a och 2:a deklinationerna (t.ex. *bonus, a, um* 'god') behåller sin deklinationstillhörighet även om adjektivet kombineras med ett substantiv som tillhör 3:e deklinationen. Exempel: *sol magnus, lex bona, nomen pulchrum* 'en stor sol, en god lag, ett vackert namn'. Omvänt gäller att adjektiv som tillhör 3:e deklinationen (t.ex. *omnis, omne* 'all, hel, varje') fortfarande tillhör denna, även om det kombineras med ett substantiv som tillhör 1:a eller 2:a deklinationen. Exempel: *murus omnis, planta omnis, vinum omne* 'varje mur, varje planta, varje vin'.

Cave canem!

Variatio delectat. Repetitio est mater studiorum. Consuetudo est quasi altera natura. Ars est celare artem. Tempus fugit. Iuris candidatus. Magnum opus. Universitas Regia Upsaliensis. Rector magnificus. Professor emeritus. Professor emerita. Doctor honoris causa. Unus sed leo. Pia fraus. Eloquentia corporis.

caveo 2 akta sig
canis, is MF hund
variatio, ónis F variation
delecto 1 förnöja
repetitio, ónis F repetition
mater, matris F moder
studium, i N studium
consuetúdo, údinis F vana
quasi liksom
alter, áltera, álterum en andra
ars, artis F konst
celo 1 dölja
tempus, témporis N tid
fugio 3B fly
ius, iuris N rätt(skipning)
candidatus, i M sökande till
något, t.ex. ämbete (*då klädd i vit toga; cándidus, a, um* 'vit')

opus, óperis N arbete, verk
universitas, tátis F universitet
regius, a, um kunglig
Upsaliensis, e *adj.* = i Uppsala
magníficus, a, um storståtlig, magnifik, *om universitetsrektor*
professor, óris M F professor
emeritus, a, um
en som tjänat ut, = 'tidigare'
honor, óris M heder
causa *m. gen.* 'för ... skull'
cura, ae F bekymmer
unus, a, um en
leo, leónis M F lejon
pius, a, um from
fraus, fraudis F bedrägeri
eloquentia, ae F vältalighet
córpus, córporis N kropp

I det följande ges exempel på adjektiv efter 3:e deklinationen. Huvudtyp är adjektiv som **omnis** M, **omnis** F, **omne** N 'all, hel, varje'. Några av adjektiven efter 3:e deklinationen har emellertid i nominativ singularis **en och samma form för maskulinum, femininum och neutrum**, t. ex. *felix* (MFN), gen. *felix* 'lycklig', *sapiens* (MFN), gen. *sapientis* 'vis'. Samma böjning som för *sapiens* gäller för **presens particip**, som bildas med *-(e)nt-* lagt till verbstammen. Till *-nt* läggs i nominativ singularis *s* och genom assimilation faller presensparticipstammens *t* före nominativens *s*: *emigrans* (ur *emigrant-s), gen. *emigrant-is* 'emigrant'.

Regnum animale. Mare rubrum. Pactum turpe. Vetus Testamentum. Violam tricolórem quaero. Linnea boreális est pulchra. Hepáticam nóbilem et taráxacum vulgare video. Homo sapiens. Púlicem irritantem non amo.

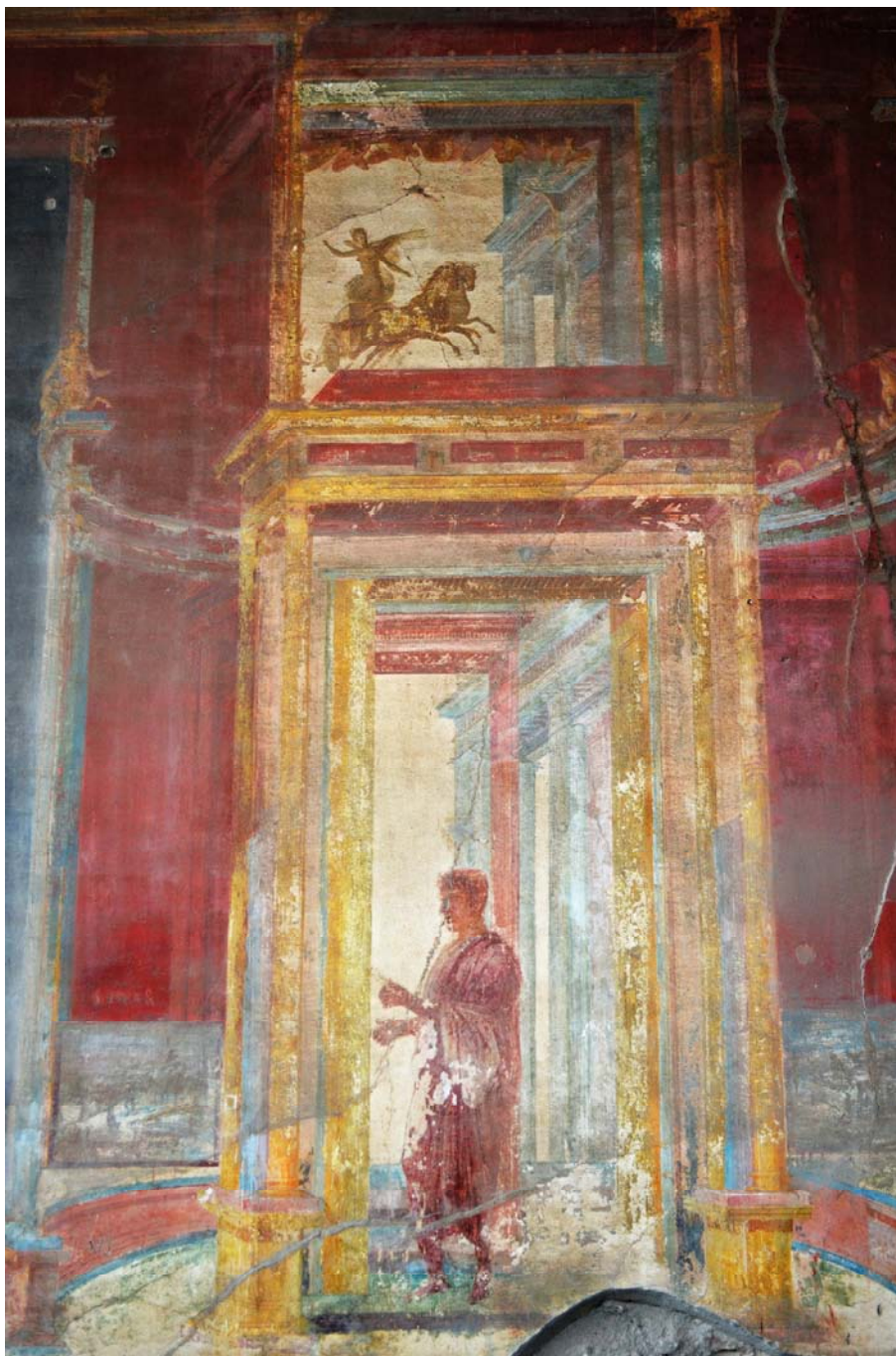
regnum, i N rike
animalis, e *adj.* djur-
ruber, rubra, rubrum röd
pactum, i N överenskommelse
turpis, e skamlig
vetus MFN *gen. véteris* gammal
testamentum, i N testament
viola, ae F viol
tricolor *adj.* M F N, **óris**
 trefärgad, *viola tricol.* 'styv morsviol'

quaero 3 söka, leta efter
borealis, e nordlig
hepática, ae F 'leverlikt blomster'
nóbilis, e *hep. nob.* = 'blåsippa'
taráxacum, i N 'maskros'
vulgaris, e allmän, vanlig
homo, hóminis M människa
sapiens MFN *gen. sapientis* vis
pulex, púlicis M loppa
irríto 1 reta, irritera

Lånord i svenskan från 3:e deklinationen

1. nominativformen: *lapis* (sten), *index* (register), *festivitas* (festlighet), *rektor*, *lektor*, *professor*, *sponsor* och *tempus*, *genus*, *opus*, *examen*, *diktamen*, ursprungligen grekiska substantiv som *psoriasis*, *nemesis*, *hybris* samt latinska adjektiv som *rudis* 'oerfaren, oskicklig', vilka påverkat oss till nybildningar som *skakis*, *poppis*, *sotis* etc. samt till ännu fler substantivnybildningar *vaktis*, *kompis*, *lantis*, *godis*, *funkis*, *kondis* m.fl.

2. böjningsstammen: *front* (av *frons*, *front-is* = panna, framsida), *part* (av *pars*, *part-is* = del) och *region*, *legion*, *repetition*, *station*, *variation*, *pulver*, substantiv som *pest* (av *pest-is*), *post* (av *post-is*) eller *fossil* (av *fossíl-e*), *mineral* (av *mineral-e*) samt adjektiv som *grav* (av *gravis*, *e*), *trist*, *servil*, *legal*, *gracil* m.fl.

I husen i Pompeji finner man väggmålningar som är gjorda med känsla för perspektivet och fortfarande sprakar av färg.

Nu som då är gatan i Herculaneum en mötesplats.

Vi känner fortfarande kraften hos gestalten i golvmosaiken i ett bad i Herculaneum.

Vi avslutar med återstående två kasus, nämligen **dativ** och **ablativ** singularis av 3:e deklinationen (subst., adj.):

Sing.	M	F	MF (<i>adj.</i>)	N	N (<i>adj.</i>)
Nom.	sol <i>sol</i>	lex <i>lag</i>	<i>omnis all</i>	nomen <i>namn</i>	<i>omne allt</i>
Gen.	solis	legis	<i>omnis</i>	nominis	<i>omnis</i>
Ack.	solem	legem	<i>omnem</i>	nomen	<i>omne</i>
Dat.	soli	legi	<i>omni</i>	nomini	<i>omni</i>
Abl.	sole	lege		nomine	

3:e deklinationens substantiv och adjektiv har för **dativ** singularis ändelsen **-i** (jfr soli, legi, nomini, omni).

3:e deklinationens **konsonantstammar** har för **ablativ** singularis ändelsen **-e**. **I-stammar** (t.ex. *mare*, *is* N 'hav') och **adjektiv** i grundform har däremot för ablativ ordslutet **-i**, dvs. *-i* såväl i dativ som i ablativ.

Kasus *dativ* anger *åt, till* eller *för vem* handlingen i satsen sker: Jag ger en bok *åt professorn* (dativobjekt/indirekt objekt).

Kasus *ablativ* förekommer efter vissa prepositioner (se s. 27).

Ablativ utan preposition återges oftast med ett svenskt prepositionsuttryck, t.ex. 'med, genom' eller 'i, på', i vissa sammanhang 'från'. Sammanhanget avgör oftast om substantivet eller adjektivet i den latinska texten står i dativ eller ablativ.

Nihil sub sole novum

Est vita misero longa, felici brevis. Nulla regula sine exceptione. Elephanti Pyrrhi regis Romanos magnitudine terrebant. Mens sana in corpore sano. Nihil est ab omni parte beatum.

nihil inget
sub *prep. m. abl.* under
sol, solis M sol
novus, a, um ny
miser, era, erum olycklig
felix M F N, **felícis** lycklig
brevis, e kort
nullus, a, um ingen
sine *prep. m. abl.* utan
exceptio, ónis F undantag

elephantus, i M elefant
Pyrrhus, i kung i Epirus
magnitudo, údinis F storlek
terreo 2 skrämma, förskräcka
mens, mentis F sinne, själ
sanus, a, um sund
corpus, córporis N kropp
omnis, e all, varje
pars, partis F del
beatus, a, um lycklig

Phaedrus, en berömd fabeldiktare

Man har tillskrivit den grekiske slaven Aisopos - han levde i början av 500-talet f.Kr. - en mängd fabler. Djurfabeln som litterär genre är mycket gammal. Den har liksom andra folksagor vandrat från land till land. Fabeln är allegorisk, dvs. den säger något annat än det som berättas. Varje djur som uppträder i fablerna är en representant för sin art och en företrädare för någon viss egenskap. Fabelns händelser och samtal har oftast en tillspetsad form:

Räven och druvorna

En hungrig räv sökte nå några druvor på en högt belägen vinstock och hoppade av alla krafter för att kunna plocka dem. När räven inte kunde komma åt dem, sade den på väg därifrån:
”De är inte mogna än, jag vill inte plocka några sura.”
De som med ord förringar vad de ej förmår,
må taga åt sig denna fabels innehåll.

Hunden och köttstycket

Den mister lätt sitt eget, som till andras trår:
En hund sam med ett stycke kött över en flod
och fick i vattnet se sin egen spegelbild.
Han trodde att en annan hund bar bort sitt rov
och ville ta det. Men hans glupskhet kom på skam,
ty han blev av med stycket, som han redan bar,
och nådde inte det han ville komma åt.

Fabeldiktningen vandrade tidigt över från grekerna till romarna. Den skulle komma att få en stor roll i den europeiska litteraturen. Vi möter fabeldiktningen i romersk litteratur hos författare som Horatius. I t.ex. Horatius' Epistlar får vi höra om räven som avböjer det sjuka lejonets invit att stiga in i kulan, därför att lejonet ätit upp alla besökare: *Vestigia terrent* ... (Spåren förskräcker: alla leder in men inga ut). I *De arte poetica* har Horatius lyckats koncentrera fabeln om Berget som födde en råtta till en enda hexameterrad om fem ord: *Pårturiúnt montés, nascétur ridiculús mus* (Bergen ligger i födslovånda, men vad som kommer att födas är bara en löjlig råtta).

Under första århundradet efter Kristus fick Rom sin egen store fabeldiktare, Phaedrus. Sina fabler publicerade han i flera omgångar under Tiberius, Caligulas och möjligen Claudius regeringar. Det var ingen tillfällighet att både Aisopos och Phaedrus hade varit slavar och blev fabeldiktare. Fablerna för inte sällan de förtrycktas talan mot de mäktiga och starka. Nästan som en programförklaring börjar raden av fabler hos Phaedrus med sagan om *Lupus et agnus* 'Vargen och lammet'.

Lupus et agnus

- Quondam lupus et agnus ad eundem rivum venérunt. Superius lupus stabat, agnus inferius. Lupus ímprobis, causam iurgii quaerens, dixit: 'Cur aquam turbulentam facis mihi bibenti?' Agnus verbis lupi perterritus respondit: 'Quomodo possum, lupe, id facere?' Aqua enim a te ad me fluit.' Lupus veris verbis agni repulsus dixit: 'At tu ante sex menses mihi male-dixisti.' Agnus timore tremens respondit: 'Sed tum nondum natus eram.' Lupus iratus dixit: 'Pater certe tuus mihi maledixit'. Et ita correptum agnum miserum laceravit.

lupus, i M varg
agnus, i M lamm
quondam en gång
eun-dem *sing. ack.* M 'samma'
rivus, i M bäck, å
venio, **veni**, **ventum** 4 komma
superius högre upp (*adv. i komparativ*)
sto, **steti**, **statum** 1 stå
inferius lägre ner (*adv. i komparativ*)
ím-probus, **a**, **um** elak
causa, **ae** F orsak
iurgium, i N gräl, *iurgii* objektiv
 gen. till *causam* ('orsak till gräl')
quaero, **quaesívi**, **quaesítum** 3
 söka; *quaerens* pres. part., se s. 68
cur? varför?
turbulentus, **a**, **um** grumlig
facio, **feci**, **factum** 3B göra
bibo, **bibi**, - 3 dricka, *bibenti*
 pres. part. som hör till *mibi*
per-terreo, **-terrui**, **-térritum**
 2 förskräcka; *verbis* orsaksabl.
quomodo på vilket sätt, hur
id detta
enim ty, ju, nämligen

fluo, **fluxi**, - 3 flyta
repello, **réppuli**, **repulsum** 3
 driva tillbaka, *repulsus* vederlagd
 ('av de sanna orden från lammet')
at men
ante (*prep. m. ack.*) **sex menses**
 (*mensis, is*) 'för sex månader sedan'
male-dico, **-dixi**, **-dictum** 3
 tala illa, *m. dat.* om någon
timor, **óris** M fruktan
tremo, **tremui**, - 3 darra, *timore*
tremens ('darrande av fruktan')
respondeo, **respondi**, **respon-**
sum 2 svara
nondum (*adv.*) ännu icke
natus, **a**, **um** född
iratus, **a**, **um** vred, arg
iratus står som predikativt attr.
pater, **patris** M fader
certe (*adv. till certus*) säkert
ita så
cor-ripio, **-ripui**, **-reptum** 3B
 gripa tag i, *correptum* hör till
agnum: lammet sedan det gripits
lácero 1 sönderslita

Catullus och hans dikter till Lesbia

Gaius Valerius Catullus föddes omkring år 87 f.Kr i Verona. Han begav sig vid unga år till Rom. Där träffade han Lesbia, enligt en antik författare identisk med den berömde konsuln Metellus Celers maka Clodia – en moraliskt frigjord, intelligent och vacker kvinna, betydligt äldre än Catullus själv. Hon väckte hos honom all den kärlek hans lidelsefulla natur var mäktig, och hon inspirerade honom till några av de finaste dikter den romerska litteraturen har. Det är dikter som beskriver Catullus egen situation och med dem skapar han något nytt i den romerska litteraturen. Endast några få år varade Catullus och Lesbias kärleksförbindelse. Den slutliga brytningen skakade honom djupt.

Catullus skaldebana blev inte lång. Ett par år efter en resa till Bithynien för att besöka sin brors grav avled han i Rom, bara något över 30 år gammal.

Catullus dikter har översatts av Gunnar Harding och Tore Janson i 'Catullus. Dikter om kärlek och hat' (2007):

Ille mi par esse deo videtur

Denne är för mig som en gudars like,
ja, hans lycka är kanske ännu större,
han som ständigt får sitta tätt intill dig,
se dig och höra

skrattets ljuva klang, det som rövar från mig
allt förnuft och vett, ty när jag får se dig
blir jag mållös, Lesbia; djupt i halsen
stockar sig rösten,

tungan domnar bort och genom mitt inre
ilar lågor fram och i örat ringer
dova klockors klang medan nattligt mörker
ögat beslöjar.

Sysslolöshet blir ditt fördärv, Catullus,
sysslolöshet gör dig för vild och lössläppt,
sysslolöshet störtade förr i gruset
kungar och städer.

*Da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
deinde usque altera mille, deinde centum!*

Låt oss, Lesbia, leva, låt oss älska!
För allt gammelmansgnäll och gubbigt struntprat
har vi inte ett enda dyft till övers.
Solar kan ju gå ner och komma åter,
men när en gång vår korta ljusglimt slocknar
återstår bara sömn och ändlöst mörker.
Ge mig tusentals kyssar, sedan hundra,
tusen ännu en gång, och sedan hundra,
sen då tusen igen, och sedan hundra.
Sen, när tusentals fler har räknats samman
skall vi blanda ihop dem, så att ingen
avundsjuk sätter onda ögat på oss
när han vet våra kyssars sanna antal.

ooOoo

Vale, puella! Iam Catullus obdurat.

Catullus, stackars narr, nu måste du sluta
och inse att det du har mistat är borta.
En gång sken ljusa solar på den väg där du
kom till din älskarinna vart hon dig ledde,
och mer än hon har ingen någonsin älskats.
Då blev det många kärlekslekar tillsammans
och hon sa aldrig nej till det du åträdde.
Så ljusa solar sken för dig på den tiden!
Nu vill hon inte längre - sluta du också
att jaga den som flyr, var inte olycklig.
Ryck upp dig nu, var envis, tålig, ståndaktig!

ooOoo

Quis me uno vivit felicior?

Om någon någonsin får den lycka han längtat att uppnå,
fast utan hopp, skall hans själ fyllas av jublande fröjd.
Därför jublar jag nu åt det som är mer värt än pengar,
Lesbia, detta att du vänder tillbaka till mig,
vänder tillbaka till mig, som inte har vågat att hoppas,
frivilligt kom du till mig. Bländvita, lysande dag!
Vem är mer lycklig än jag, kan någon nu komma och säga
att han i livet har fått något han önskat sig mer?

Quod mulier dicit cupido amanti

Ingen man hellre än mig - så säger den kvinna jag älskar -
vill hon till make ha, inte ens Jupiter själv.

Säger hon - men vad en kvinna till upptände älskaren säger
skriv det i virvlande ström, skriv det i jagande vind.

ooOoo

Odi et amo

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.

Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

odi hata (endast perf.-stam: eg. jag har fattat hat till = jag hatar)	nescio 4 inte veta
quare varför; faciam konjunktiv i indirekt frågesats; facio 3B göra	sentio 4 känna, märka, med ack m. inf. <i>fieri</i> (pass. inf. till <i>facio</i>) 'att det sker', 'att det är så'
fortasse <i>adverb</i> måhända	ex-crucio 1 (<i>crux</i> , <i>crucis</i> F kors)
re-qui-ro söka efter, fråga (efter)	pina, plåga: <i>här 1:a pers. passivum</i>

Lästips

Tore Janson, *Romarinnor och romare*. Wahlström & Widstrand 2006 (i första hand poeterna Horatius och Iuvenalis)

Att tänka på vid översättning av latinsk prosatext

1. Sök inom varje sats alltid först predikatet, som oftast står sist i satsen.
2. Hämta sedan från predikatet ledning för att finna subjektet, som ofta står i början av satsen.
3. Plocka sedan ut övriga satsdelar med tanke på vilket kasus (ackusativ, dativ, ablativ) verbet styr och vilka ord som hör samman. I latin gäller att det är **ordslutet (ändelsen)** som visar ordets funktion i satsen. I svenskan betyder oftast ordföljden mycket mer för sammanhanget än ändelserna.

Assimilation

Då två eller flera ljud kommer i nära kontakt med varandra, kan det ena ljudet påverka det andras uttal. Denna ljudanpassning kallas för assimilation (*ad* 'till' + *similis* 'lik'). I vanligt tal men inte i skrift anpassar vi ofta konsonanter utan att vara medvetna om det. Vi säger vanligen 'lessen' och 'massäck' men vi skriver 'ledsen' och 'matsäck'. Vi skriver 'handske' och 'utländsk' men säger 'hanske' och 'utlänsk'. Vi säger 'snappt' men skriver 'snabbt'.

När en tonande konsonant (*b, d, g* eller *v*) direkt följs av ett tonlöst -t, förlorar den sin stämbandston. Den assimileras, dvs. görs lik, och blir tonlös (dvs. blir *p, t, k* eller *f*). I det följande ges några exempel på assimilation i både tal och skrift, nämligen

adjektiv i neutrum:

död-t blir 'dött',
sned-t blir 'snett',
god-t blir 'gott',

substantivavledningar av verb:

flyg-a: subst. *flyg-t blir 'flykt',
jag-a: subst. *jag-t blir 'jakt' (jfr dock ty. Jagd),
lov-a: subst. *lov-te blir 'löfte',
giv-a: subst. *giv-t blir "(ut)gif-t" (jfr eng. gift),

Det förekommer också assimilation

till -l: subst. *brud-lopp blir 'bröllop',
till -n: *kläd-ning blir 'klänning'.

* formerna är en antagen utgångspunkt för de faktiskt förekommande formerna

I latinet återspeglar skriften i regel uttalet. Från latinet har svenskan lånat ordgrupper som transkrib-era/transkrip-t-ion, ag-era/ak-t-ion, reg-era/rek-t-or.

Assimilation möter vidare i lånorden diskut-era/diskus-s-ion (ur *diskut-s-ion), pat-ient (lidande person)/pas-s-ion (ur *pat-s-ion = lidande, lidelse). Jämför slutligen beträffande assimilation lat. *octo* (i t.ex. oktober) med sv. *åtta* och it. *otto* och lat. *noct-* (*nocturne* 'nattligt musikstycke'), sv. *natt* och it. *notte*.

Några latinska prefix (notera assimilationerna!)

ab- (abs-, a-) <i>av-, bort-, från-</i>	<i>abdikera</i> avsäga sig, <i>abstinens</i> avhållsamhet, <i>aversion</i> (eg. bortvändning) motvilja
ad- (ac-, an-, at-, as-) <i>till-</i>	<i>addera</i> tillägga, <i>acklamation</i> , <i>annektera</i> tillägna sig, <i>attrahera</i> tilldraga, <i>assimilera</i> tillikna, anpassa
ante- <i>före, framför</i>	<i>antecipera</i> ta ut i förväg, föregripa
con- (com-, col-) <i>sam(man)-, med-, (i)bop</i>	<i>kontrahera</i> sammandra, <i>komponera</i> samman-sätta, <i>kollaboratör</i> samarbetsman
de- <i>från, ned-, av-</i>	<i>deportera</i> bortföra, <i>deponera</i> nedlägga (i för-var), <i>demilitarisera</i> avmilitarisera
dis- (dif-) <i>isär-, bort-, o-</i>	<i>distrahera</i> dra åt olika håll, <i>dissekera</i> (eg. skära isär) sönderdela, <i>differens</i> särskilnad, <i>dissonans</i>
ex/e <i>ut-, avgången</i>	<i>exportera</i> föra ut, <i>extrahera</i> dra ut, <i>expansion</i> utvidgning, <i>evakuera</i> utrymma, <i>expresident</i>
in- (im-) <i>i, in i</i>	<i>invadera</i> marschera in, <i>inkludera</i> (eg. innesluta), <i>influens</i> inflytande, <i>importera</i> bära in
in- (im-, il-, ir-) <i>o- (=negation)</i>	<i>inkonsekvent</i> , <i>impopulär</i> , <i>illegal</i> olaglig, <i>irrationell</i> oförnuftig
inter- <i>mellan-</i>	<i>internationell</i> mellanfolklig, <i>intervenera</i> komma emellan, ingripa, <i>intervall</i> mellanrum
ob- (op-, of-) <i>mot-, mitt emot</i>	<i>obstruera</i> göra motstånd, <i>opponera</i> (sig) mot-sätta sig, <i>offerera</i> (eg. bära fram emot) erbjuda
post- <i>efter-</i>	postludium <i>efterspel</i> , postglacial <i>efter istiden</i>
prae- <i>före, framför-, för-</i>	<i>preposition</i> eg. framförställning, <i>prefix</i> förstavelse, <i>predestinerad</i> förutbestäm
pro- <i>fram(åt)-, -vänlig</i>	<i>progressiv</i> framåtsträvande, <i>producera</i> fram-bringa, <i>propeller</i> framdrivare, <i>proamerikansk</i>
re- <i>tillbaka-, åter-, på nytt</i>	<i>retur</i> , <i>reaktion</i> återverkan, <i>revidera</i> åter se igenom, <i>reparera</i> återställa, <i>reformera</i> forma på nytt
se- <i>isär-, bort-, undan</i>	<i>selektiv</i> (eg. särskiljande) utväljande, <i>segregation</i> (eg. isär hjorden) avskiljande, <i>sekret</i> avskild, hemlig
sub- (suc-, suf-) <i>under-, bort-, efter-</i>	<i>subvention</i> understöd, <i>subtrahera</i> bortdraga, <i>substituera</i> sätta i stället, ersätta, <i>successiv</i> efter-följande, <i>suffix</i> (eg. efterfästad) slutstavelse
super- <i>över-, (förstärkande)</i>	<i>superfin</i> , <i>superintendent</i> , <i>supermakterna</i>
trans- <i>över-, på andra sidan, om-</i>	<i>transportera</i> bära över, <i>transatlantisk</i> , <i>transformera</i> omforma, <i>transplantera</i> omplantera

Vokalförändringar efter prefix

a) Kort **a** och kort **e** blir efter prefix kort **i** före **en** **konsonant**:

per + facio > perficio, con + rego > corrigo;

b) Kort **a** blir efter prefix kort **e** före **två** **konsonanter**:

per + factum > perfectum;

c) Diftongen **ae** blir efter prefix långt **i**: *re + quaero > requiro.*

Tema på verb	Bas morfem i olika former	Tillämpning
<i>capio, cepi, captum</i> 3B ta	cap/cip/capt/cept	kapacitet, ante- ci pera, per- ception
<i>do, dedi datum</i> 1 ge	d/dat/dit	datum, e- dition
<i>facio, feci, factum</i> 3B göra	fac/fic/fact/fect	factor, kvali- fic -era ef- fekt
<i>habeo, habui, habitum</i> 2 ha	hab/hib/habit/hibit	habil, in- hib era, in- hibition
<i>iacio, ieci, iactum</i> 3B kasta	iac/iic/iact/iect	pro- ji cera, pro- jekt il
<i>premo, pressi, pressum</i> 3 pressa	prem/prim/press	kom- prim era
<i>quaero, quaesivi, quaesitum</i> 3 söka	quaer/quir/ quaesit/quisit	re- kvir era, ac- kv sition

Avljud

Avljudet innebär vokalförändring och utgörs av olika serier av vokalväxling inom en ordstam. Det utmärker de indoeuropeiska språken och torde vara 4000 - 5000 år gammalt. Avljud möter vi främst i oregelbundna verb och i besläktade ord:

Svenska

f_{in}na, f_{ann}, f_{unn}it, jfr även f_{ynd}

i/a/u/y

bryta, br_{öt}, br_{ut}it, jfr även br_{ött}

y/ö/u/o

b_ära, b_{är}, b_{ur}it, jfr även b_{ör}da

ä/a/u/ö

Latin

ago, egi, actum handla

a/e

eo, ii, itum gå

e/i

fido jag litar, *foedus* fördrag

i/oe (*i-diftong*)

tegere täcka, *toga* mantel

e/o

Passivum. Deponens

Personändelser i presens och imperfekt passivum. Presens infinitiv passivum

Du har tidigare mött de passiva personändelserna för 3:e person: **-tur** (han etc.) och **-ntur** (de): *Amicus salvatur* 'Vännen räddas' och *Amici salvantur* 'Vännerna räddas'. Även 1:a och 2:a personerna har sina ändelser för passivum, nämligen **-r** eller **-or** (jag), **-ris** (du), **-mur** (vi) och **-mini** (ni). Imperfekt passivum av *videre* 'se' heter för dessa 1:a och 2:a personer: *videbar* 'jag sågs', *videbáris* 'du sågs', *videbamur* 'vi sågs', *videbámini* 'ni sågs'.

Presens infinitiv *aktivum* har som bekant ändelsen *-re*. Presens infinitiv *passivum* får i 1:a, 2:a och 4:e verbkonjugationerna ändelsen **-ri** och i 3:e konjugationen **-i**: '(att) ses' heter alltså *videri* och '(att) styras' *regi*.

Perfekt och pluskvamperfekt i passivum

Om *sum* läggs till ett perfekt particip som *visus* 'sedd', får man betydelsen 'jag är sedd' = 'jag har setts', dvs. perfekt passivum (*perf. logicum*). Latinskt perfekt kan självfallet också översättas med svenskt imperfekt = 'jag sågs' (*perf. historicum*).

Om perfekt participet *visus* kombineras med *eram*, blir betydelsen 'jag var sedd' = 'jag hade setts', pluskvamperfekt passivum.

Deponens (falskt passivum)

I svenskan finns verb som har passiv form men aktiv betydelse, t.ex. 'färdas' = 'fara'. Verb av detta slag finns också i latinet och kallas deponens (verb som 'lägger bort' den passiva betydelsen). Ett latinskt deponens har alltså passiv form men aktiv betydelse. Av ordlistan framgår, om ett verb är deponens. Tema på ett deponens, t.ex. *admiror*, omfattar tre former: 1. presens passivum **admiror** 'jag beundrar', 2. perfekt passivum **admiratus sum** 'jag har beundrat' (*perf. logicum*), 'jag beundrade' (*perf. historicum*), 3. presens infinitiv passivum **admirari** 'att beundra'.

Si vis amari, ama!

Tempora mutantur, et nos mutamur in illis. Tertium non datur. Vivitur parvo bene (Horatius). Admiraris Marcum.

volo, vis oregelb.verb jag, du vill	muto 1 förändra, <i>in</i> här = 'med'
et nos = <i>etiam nos</i> även vi	illis <i>abl.</i> 'dem', demonstrativt pron.

3:e deklinationen:

soles Mask., **leges** Fem., **nomina** Neutr.
alla i pluralis

Både nominativ och ackusativ pluralis bildas för substantiv i maskulinum och femininum med ändelsen **-es**. För substantiv i neutrum bildas motsvarande kasusformer med ändelsen **-a**, medan **i-stammar** i neutrum (t.ex. *mare, is* N 'hav') och **adjektiv** i grundform har ordslutet **-ia**.

I 3:e deklinationen bildas genitiv pluralis som regel med ändelsen **-um**, medan ordslutet **-ium** förekommer hos **i-stammar**, **adjektiv** i grundform och ett fåtal **substantiv av särskild typ** (bl.a. substantiv med lika många stavelser i nom. och gen. sing., t.ex. *civis, is* MF 'medborgare')

Vi behandlar först tre kasus, nämligen **nominativ**, **genitiv** och **ackusativ** pluralis av 3:e deklinationen (subst. *soles solar*, leges *lagar*, nomina *namn*, adj. *omnes/omnia alla*.):

Plur.	M	F	MF (<i>adj.</i>)	N	N (<i>adj.</i>)
Nom./Ack.	soles	leges	omnes	nomina	omnia
Gen.	solum	legum	omnium	nominum	omnium

Per capita

Florum colores varii sunt. Orationes Catonis student. Custos morum. Silent leges inter arma. Index nominum. Carmina Burana. Balnea, vina, venus corumpunt corpora nostra sed vitam faciunt balnea, vina, venus (*graffiti i badhus*).

caput, cápit N huvud
flos, floris M blomma
color, óris M färg
varius, a, um olik, skiftande
oratio, ónis F tal
Cato, Catonis egennamn
custos, ódis M väktare
mos, moris M sed
sileo 2 vara tyst
inter *prep. m. ack.* mellan, bland

arma, orum *bara i plur.* vapen
index, índicis M register
nomen, nóminis N namn
carmen, cárminis N sång
Buranus, a, um från
 Benedictbeuern
bálneum, i N bad
venus, véneris F kärlek
corrumpo, corrúpi,
corruptum 3 förstöra

I det följande ges exempel på böjning av adjektiv och presens particip i pluralis efter 3:e deklinationen. Som framgått av redovisningen för singularis bildas presens particip genom att till presensstammen läggs morfemet *-nt* inom 1:a och 2:a konjugationerna och morfemet *-ent* (<*e+nt*) inom 3:e och 4:e konjugationerna. Detta gäller även för deponens.

Primus inter pares. Naturalia non sunt turpia. Veteres narrant. Omnia mea mecum porto (*filosofen Bias*). **Bellum omnium contra omnes. Fortes fortuna ádiuvat. Amor vincit omnia** (*Vergilius*). **Non omnia póssumus omnes. Stimulantia. Antecedentia.**

primus, a, um först, främst
inter *prep. m. ack.* bland
par MFN *gen.* **paris** lik *uttrycket används om t.ex. ärkebiskopen*)
naturalis, e naturlig
turpis, e skamlig
vetus MFN *gen.* **véteris** gammal
narro 1 berätta
omnis, e all, hel
mecum = cum me
porto 1 bära
bellum, i N krig

contra *prep. m. ack.* mot
fortis, e tapper, djärv
fortuna, ae F lycka
ádiuvo 1 hjälpa, stå bi
amor, amoris M kärlek
vinco, vici, victum 3 segra, övervinna
possum kunna
stímulo 1, stimulera, pres. part. genom *-nt-* till stammen
antecedo 3 gå före, pres. part. genom *-ent-* till stammen

Uppgift 7

Sätt följande substantiv i *ackusativ singularis*:

professor, variatio, mater, ars, corpus, fraus, tempus, leo, pax, pes, libertas, repetitio, consuetudo

Uppgift 8

Sätt följande substantiv och adjektiv i *genitiv pluralis*:

honor, homo, variatio magna, pax longa, universitas regia

Uppgift 9

Sätt följande substantiv och adjektiv i *ackusativ singularis och pluralis*:

flos primus, color naturalis, fortuna par, amicus felix, amor longus

I Nationalmuseet i Neapel finner man på en vägg den s.k. Alexandermosaiken, som ursprungligen täckt golvet i ett rum i Faunens hus i Pompeji. Mosaiken visar kraftmätningen mellan den unge kung Alexander av Makedonien och perserkungen Darius i slaget vid Issos år 333 f. Kr. Trots numerär underlägsenhet vann Alexander segern och fortsatte sedan till Egypten.

Nationalmuseet. Del av Alexandermosaiken: Alexander.

Nationalmuseet. Del av Alexandermosaiken: Darius. Som hästarna avslöjar (de har redan vänt), kommer Darius snart att fly för Alexanders anstormning. Notera även den starkt förkortade hästen i mitten som visar bakdelen för betraktaren.

Nationalmuseet. Del av Alexandermosaiken: Darius retirerande hästar.

Pompeji. Numera finns en kopia av Alexandermosaiken på mosaikens ursprungliga plats i Faunens hus. Intressant är att förlagan till originalet i Faunens hus från ca 100 f.Kr. har varit en grekisk målning från ca 310 f.Kr.

Vi avslutar med kasus **dativ** och **ablativ** pluralis av 3:e deklinationen (subst. soles *solar*, leges *lagar*, nomina *namn*, adj. omnes/omnia *alla*):

Plur.	M	F	MF(<i>adj.</i>)	N	N (<i>adj.</i>)
Nom./Ack.	soles	leges	<i>omnes</i>	nomina	<i>omnia</i>
Gen.	solum	legum	<i>omnium</i>	nominum	<i>omnium</i>
Dat./Abl.	solibus	legibus	<i>omnibus</i>	nomínibus	<i>omnibus</i>

Ändelsen -ibus har som synes två användningsområden: dativ och ablativ pluralis.

Som tidigare nämnts:

Kasus *dativ* anger *åt, till* eller *för vem* handlingen i satsen sker: Jag ger böcker *åt professorerna* (dativobjekt/indirekt objekt).

Kasus *ablativ* förekommer efter vissa prepositioner, t.ex. *ab/a* 'från, av', *cum* '(tillsammans) med', *de* 'från, om', *ex/e* 'ur, från', *pro* 'för' och *sine* 'utan'. Vidare anger *in* med ablativ befintlighet, medan *in* med ackusativ anger riktning.

Ablativ utan preposition återges oftast med ett svenskt prepositionsuttryck, t.ex. 'med, genom' eller 'i, på', i vissa sammanhang 'från'.

Sammanhanget avgör oftast om ordet i den latinska texten står i dativ eller ablativ.

Omnibus

Litteris et artibus. E pluribus unum. Sol lucet omnibus. Dona regibus dant. Ab omnibus laudantur. Bonis temporibus bene vivimus.

litterae, arum vetenskap
ars, artis F konst (art); *inskrift*
på kunglig medalj
e (*framför konsonant*) = **ex** från, av
plus M F N *gen.* **pluris** fler
unus, a, um en, ett, *inskrift*
på statsvapen för USA

luceo 2 lysa
donum, i N gåva, present
rex, regis M kung
laudo 1 berömma
tempus, témporis N tid
bene väl *adverb på -e*
vivo, vixi, -, 3 leva

Adjektivs komparation

Vi kallar adjektivets grundform, t. ex. 'snabb', för positiv. Vill man uttrycka en högre grad av adjektivet, används komparativ, t. ex. 'snabbare'. För att uttrycka högsta grad används superlativ, t. ex. 'snabbast'. Att komparera ett adjektiv innebär att ange dessa tre gradformer: positiv, komparativ och superlativ.

Komparativ av ett latinskt adjektiv bildas genom tillägg av ett morfem **-ior** (mask. och fem.) och **-ius** (neutr.) till positivens böjningsstam (t.ex. *long-* 'lång'). Komparativer böjs såsom tredje deklinationens *konsonantstammar* (-e i abl. sing.), eftersom komparativmorfemet *-ior* slutar på konsonant. Böjningen av *longior*, *longius* 'längre' blir därför så här:

<i>Sing.</i>			<i>Plur.</i>
Nom.	MF longior	N longius	MF longiores N longiora
Gen.	MFN longioris		MFN longiorum
Dat.	MFN longiori		MFN longioribus
Ack.	MF longiorem	N longius	MF longiores N longiora
Abl.	MFN longiore		MFN longioribus

Superlativ bildas genom tillägg av **-issimus, a, um** till positivens böjningsstam. Denna superlativbildning gäller i princip adjektiv som hör till 1:a, 2:a och 3:e deklinationerna: *longus, a, um* lång, *longissimus, a, um* längst, *lenis, e* mild, *lenissimus, a, um* mildast.

Notera följande komparation med stamväxling:

bonus, a, um god	melior, melius bättre	óptimus, a, um bäst
malus, a, um dålig	peior, peius sämre	péssimus, a, um sämst
magnus, a, um stor	maior, maius större	máximus, a, um störst
parvus, a, um liten	minor, minus mindre	mínimus, a, um minst

Honoratiores.

Humaniora. Villa vestra pulchrior est quam mea. Ego senior sum quam tu. Iuniores estis. Ego longissima sum.

honoratus, a, um hedrad	senex, is MFN gammal;
humanus, a, um mänsklig	<i>komparativ</i> senior äldre
pulcher, ra, rum vacker	iuvenis, e ung;
quam än	<i>komparativ</i> iunior yngre

4:e deklinationen

fructus, us i singularis och pluralis

Fjärde deklinationen omfattar substantiv med vokalstam på *-u*, som i nominativ singularis har ändelsen **-s**. Till stammens *-u* läggs i genitiv ändelsen **-s** (jfr vokalstam på *-i*: nominativ *Neapoli-s* 'Neapel', genitiv *Neapoli-s* 'Neapels'). Deklinations-tillhörighet för 4:e deklinationens substantiv framgår av ordlista eller ordbok genom genitivändelsen *-us*: *fructus, us*.

Singularis

Nom.	fructus <i>frukt(en)</i>
Gen.	fructus <i>en frukts</i>
Ack.	fructum
Dat.	fructui
Abl.	fructu

Pluralis

Nom./Ack.	fructus (< <i>fructu-es</i>) <i>frukter(na)</i>
Gen.	fructuum <i>frukters</i>
Dat./Abl.	fructibus

De flesta substantiv på *-us* efter fjärde deklinationen är maskulina bildade av verbets perfektparticipstam, jfr *visus, us* 'syn' (av *video, vidi, visum* 2 'se'), *sensus, us* 'känsla' (av *sentio, sensi, sensum* 4 'känna'). Ett par feminina substantiv finns: *manus, us* 'hand' och *domus, us* 'hus'.

Det finns slutligen ett antal neutrala *u*-stammar, t.ex. *cornu, us* 'horn'. Neutrala ord har alltid samma form i nominativ och akkusativ (*cornu*) och har alltid pluralis nominativ och akkusativ på **-a** (*cornua*). I övrigt böjs de som *fructus, us*.

Lånnord i svenskan från 4:e deklinationen

1. nominativformen: *kasus, lapsus, passus, status, intrōitus* (ingångspsaln), *cōitus* (samlag) m.fl.
2. böjningsstammen (utan *-us*): *stat, grad, vers, akt, rit, frukt, ornat, apparat, impuls, rektorat, dom* (som i domkyrka) m.fl.

Substantiv på *-us* av 4:e deklinationen har i avledda ord kvar sitt *-u-*, eftersom det tillhör stammen: 'sensuell' av *sensus*; 'visuell' av *visus*; 'aktuell' av *actus*; luxuös av *luxus*; 'spirituell' av *spiritus*; 'manuell' av *manus*; 'rituell' av *ritus*.

Manu scriptum

Fructus magnus est. Saporem fructus amo. Senatui placet. Fructum carpo. Fructus carpo. Manu propria. Fructus magni sunt. Horti fructibus abundant. Sapores fructuum varii sunt. Colores multi fructibus sunt.

manus, us F hand
scribo, scripsi, scriptum 3 skriva
sapor, óris M smak
senatus, us M senat
placet *opers.* det behagar,
m. dat. = 'senaten beslutar'

carpo, carpsi, carptum 3 fånga, plocka, njuta av
proprius, a, um egen
hortus, i M trädgård
abundo 1 vara rik på, *m. abl.*
varius, a, um olik
color, óris M färg

Olaus Petris gravsten i Storkyrkan

HIC REQUIESCIT VIR VENERANDUS DOMINUS MAGISTER OLAVUS PETRI

hic (rumsadverb) här **requiesco, requiévi, requiétum** 3 vila **venerandus, a, um** vördnadsvärd, högvördig **magister, ri** M magister (akademisk titel)

MINISTER EVANGELII ET HOLMENSIS ECCLESIAE PASTOR.

minister, ri M tjänare **Holmensis, e** stockholmsk, i Stockholm **ecclesia, ae** F kyrka, församling **pastor, óris** M kyrkoherde

OBIIT ANNO DOMINI 1552 DIE 19 APRILIS.

ob-eo, ob-ii, ób-itum, ob-ire dö

POST TENEBRAS SPERO LUCEM.

post (*prep. m. ack.*) efter **ténebrae, arum** F (*blott i pluralis*) mörker **spero** 1 hoppas (på) **lux, cis** F ljus

5:e deklinationen

díes, diéi i singularis och pluralis

Den femte deklinationen omfattar ett fåtal substantiv med stam på *-e*, som i nominativ singularis har ändelsen **-s**. Till stammens *-e* läggs i genitiv ändelsen **-i** (jfr 2:a dekl.): *díes, diéi*.

Singularis

Nom.	<i>díes dag(en)</i>
Gen.	<i>diéi en dags</i>
Ack.	<i>diem</i>
Dat.	<i>diéi</i>
Abl.	<i>díe</i>

Pluralis

Nom./Ack.	<i>díes dagar</i>
Gen.	<i>diérum dagars</i>
Dat./Abl.	<i>diebus</i>

Stammarna på *-e* är femininum utom *dies*, som oftast är maskulinum. Stamvokalen *-e* är lång efter vokal, kort efter konsonant: *dies, diéi* och *spes, spei* (uttal *spej*) F 'hopp'.

Lånord i svenskan från 5:e deklinationen

rabies (raseri, galenskap), *caries* (röta, tandröta) m.fl.

Minister in spe

Ante merídiem. Post merídiem. Res pública. Rebus. Index rerum. O, crux, ave, spes unica (på August Strindbergs *kors*). **In fídem** (till bekräftelse [av riktigheten]). **Sub specie aeternitatis. Nulla dies sine linea** (om flit). **Carpe diem.**

ante *prep. m. ack.* före
merídiēs, -diéi M middag
res, rei (uttal *rej*) F sak
públicus, a, um offentlig
index, índicis M register
crux, crucis F kors
ave (*imperativ*) var hälsad
únicus, a, um enda

fídes, fídei (uttal *fídej*) F tro, försäkran, bekräftelse
sub *prep. m. abl.* under
spécies, speciéi F sken, syn, synvinkel, art
aeternitas, átis F evighet
linea, ae F linje, streck, rad
carpo, carpsi 3 ta vara på

Slaget vid Hastings 1066

- från Bayeuxtapetens latinska text

Edward (ca 1003-1066) var Englands kung. Året 1066 var han 60 år gammal, barnlös och märkt av sjukdom. Han anses ha varit en svag regent, som hade svårt att hävda sig gentemot landets stormän. Han försökte därför stärka sin ställning genom kontakter med normanderna.

Harald (1022-1066) var Edwards sväger, jarl av Wessex och befälhavare för de engelska trupperna. Han betraktades som Englands starke man och ansågs av många lämplig som Edwards efterträdare.

Vilhelm (1027-1087) var hertig av Normandie och avlägsen släkting till vikingahövdingen Gånge-Rolf. Vilhelms far och kung Edward var kusiner. Vilhelm hävdade att Edward en gång lovat honom att få ärva Englands kungakrona.

Kung Edward sänder sin sväger, jarl Harald, som sändebud till Normandie.

HAROLD DUX ANGLORUM ET SUI MILITES EQUITANT*
AD BOSHAM. - HAROLD MARE NAVIGAVIT* ET VELIS
3 VENTO PLENIS VENIT IN TERRAM WIDONIS COMITIS.
APPREHENDIT WIDO HAROLDUM ET DUXIT EUM AD
BELREM ET IBI EUM TENUIT. - HAROLD ET WIDO
6 PARABOLANT. - VENIT NUNTIVS AD WILGELMUM
DUCEM. - NUNTII WILLELMI DUCIS VENERUNT AD
WIDONEM. - WIDO ADDUXIT HAROLDUM AD WILGEL-
9 MUM NORMANNORUM DUCEM. - DUX WILGELM CUM
HAROLDO VENIT AD PALATIUM SUUM.

dux, ducis M anförare, här jarl
Anglus, i M engelsman, angler
miles, militis M soldat
équito 1 rida, jfr *equus*, i häst
Bosham stad vid Engelska kanalen
návigo 1 segla (över)
velum, i N segel, fra *la voile*
ventus, i M vind
plenus, a, um full, fylld, m. *abl.*
venio, veni, ventum 4 komma
terra(m) ett litet streck över A=M

Wido, onis Wido, Vilhelms vasall
comes, cómitis M följeslagare
greve; *Wido* motsvarar franska *Guy*
ap-prehendo, ap-prehendi,
ap-prehensum 3 gripa (ap<ad)
duco, duxi, ductum 3 föra
Belrem nuv. namn Beaurain
teneo, tenui, tentum 2 hålla
parábolo 1 kasta till, (sam)tala
nuntius, i M sändebud
palatium, i N palats

*I texten används än presens, än perfekt. - Studera <http://www.bayeuxtapestry.org.uk/>

(HAROLD ... VELIS) VENTO PLENIS VENIT IN TERRAM WIDONIS COMITIS

HIC APPREHENDIT WIDO HAROLDVM ET DVXIT EVM AD BELRE(M)

WIDO ADDVXIT HAROLDVM AD WILGELMVM NORMANNORVM (DVCEM)

Bilder efter Norman Denny/Josephine Filmer-Sankey, 1966

(VENERV)NT AD MONTEM MICHAELIS ET HIC TRANSIERVNT FLVMEN COSNO(NIS). HIC HAROLD DVX TRAH(E)BAT EOS) DE ARENA

(MIL)ITES WILLELMI DVCIS PVGNANT CONTRA DINANT(ES)

(HAROLD ... REVERSVS EST) AD ANGLICAM TERRAM ET VENIT AD EDVARDVM REGE(M)

Wilhelm tar med Harald på ett krigståg mot grannen greve Conan, kanske för att imponera. Harald återvänder till England. Edwards död. Haralds kröning.

- WILLEM DUX ET EXERCITUS EIUS VENERUNT AD
 MONTEM MICHAELIS. - ET TRANSIERUNT FLUMEN
 3 COSNONIS. - HAROLD DUX TRAHEBAT EOS DE ARENA.
 ET VENERUNT AD DOL ET CONAN FUGA VERTIT.
 MILITES WILELMI DUCIS PUGNANT CONTRA DINANTES
 6 ET CUNAN CLAVES PORREXIT. - WILLELM DEDIT
 HAROLD DO ARMA. - WILLELM VENIT BAGIAS. - HAROLD
 SACRAMENTUM FECIT WILLELMO DUCI. - HAROLD
 9 DUX REVERSUS EST AD ANGLICAM TERRAM ET VENIT
 AD EDWARDUM REGEM. - EDWARDUS REX IN LECTO
 ALLOQUITUR FIDELES ET DEFUNCTUS EST. - PORTA-
 12 TUR CORPUS EDWARDI REGIS AD ECCLESIAM SANCTI
 PETRI APOSTOLI. - DEDERUNT HAROLD DO CORONAM
 REGIS. - RESIDET HAROLD, REX ANGLORUM. - MIRANT
 15 STELLAM.

exércitus, us M här
mons, montis M berg
Michael, is klippö och kloster
 i Normandie: *Mont-Saint-Michel*
tráns-eo, -ii, -itum gå över
flumen, flúminis N flod
Cosnon, onis en gränsflod i
 Normandie, nu *Couesnon*
traho, traxi, tractum 3 dra
eos 'dem', se **is** *mikrogram!*
arena, ae F här kvicksand
Dol ort med fästning
Conan/Cunan greve av Bretagne
fuga, ae F flykt
verto, verti, versum 3 vända
pugno 1 kämpa
Dinantes invånare i *Dinans*,
 en stad nära *Rennes*
clavis, is F nyckel
pórrigo, porrexi, porrectum
 3 sträcka fram
do, dedi, datum 1 ge

arma, orum N plur. vapen,
här = normandisk rustning,
för att det skulle synas att de var lierade
Bagias 'till Bayeux', staden
 där tapeten i dag finns att
 beskåda på museum
sacramentum, i N (trohets)ed
facio, feci, factum 3B göra
revertor, reversus sum 3
deponens återvända
Anglicus, a, um engelsk
lectus, i M säng, bädd
ál-loquor, al-locútus sum 3
deponens (al<ad) tala till, *m. ack.*
fidelis, e trofast, förtrogen
defungor, defunctus sum 3 dö
porto 1 bära
corpus, córporis N kropp
ecclesia, här *Westminster Abbey*
resideo 2 sitta, 'trona'
miro 1 förundra sig över
stella, ae F stjärna, *Halley's komet*

Fortsätt att studera tapeten genom <http://www.bayeuxtapestry.org.uk/>

Vilhelm bygger en flotta och seglar till England för att med vapenmakt hävda sitt anspråk på Englands krona gentemot Harald. Ett läger befästs vid Hastings.

- NAVIS ANGLICA VENIT IN TERRAM WILLELMI DUCIS.
WILLELM DUX IUSSIT NAVES EDIFICARE. - TRAHUNT
3 NAVES AD MARE. - PORTANT ARMAS AD NAVES ET
TRAHUNT CARRUM CUM VINO ET ARMIS. - WILLELM
DUX IN MAGNO NAVIGIO MARE TRANSIVIT ET VENIT
6 AD PEVENESAE. - EXEUNT CABALLI DE NAVIBUS.
MILITES FESTINAVERUNT HESTINGAM UT CIBUM
RAPERENTUR. COQUITUR CARO ET MINISTRAVERUNT
9 MINISTRI. - FECERUNT PRANDIUM. ET EPISCOPUS
CIBUM ET POTUM BENEDICIT. - ROTBERT IUSSIT UT
FODERETUR CASTELLUM AT HESTENGAM. - NUNTIA-
12 TUM EST WILLELMO DE HAROLDO. - DOMUS INCENDI-
TUR. - MILITES EXIERUNT DE HESTENGA ET
VENERUNT AD PRELIUM CONTRA HAROLDUM REGEM.

navis, is F skepp

iubeo, iussi, iussum 2 befälla

edifico = aedifico 1 bygga

arma, ae F rustning, vapen, lans
här böjs subst. efter 1:a dekl.

carrus, i M vagn, kärra

vinum, i N vin

navigium, i N skepp

Pevenesae= Pevensey i East
Sussex

ex-eo, -ii, -itum *oregellb.* gå ut

caballus, i M häst

festino 1 skynda

Hestingam *riktningsack.* 'till
Hastings'

cibus, i M mat

rapio, rapui, raptum 3B röva

ut rape-re-ntur: *-re- imperf. konj.*
deponens för att (de skulle) röva (sig)

coquo, coxi, coctum 3 koka

caro, carnis F kött

ministro 1 betjäna, passa upp

minister, ri M tjänare

prandium, i N lunch, måltid

potus, us M 4:e dekl. dryck

bene-dico, -dixi, -dictum 3
välsigna

Rotbert *Vilhelms halvbror Robert*

fodio 3B uppgräva, förse med
vallgrav, befästa

ut fode-re-tur: *-re- + -tur imperf.*
konj. pass. 'att lägret skulle
befästas'

castellum, i N fästning, läger

nuntio 1 informera, underrätta

in-cendo, -cendi, -incensum
3 tända på

prelium = proelium N strid

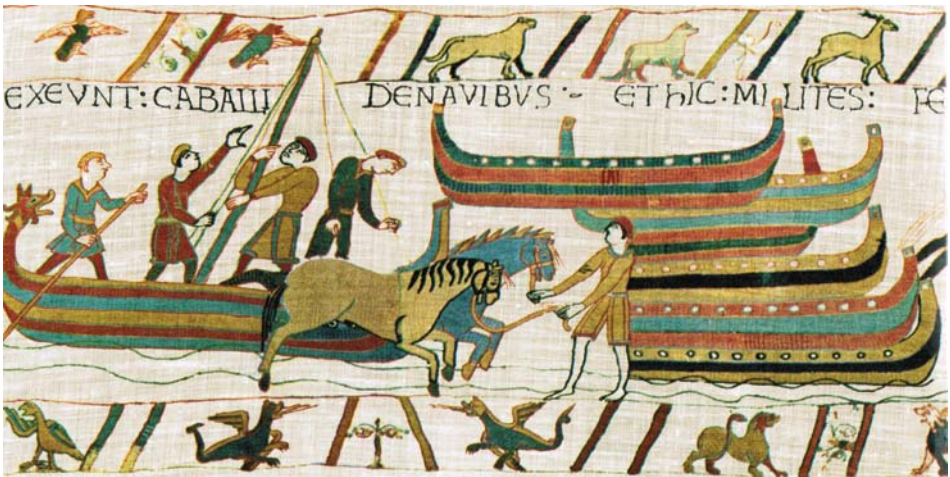
Fortsätt att studera tapeten (fr.o.m. Planning The Invasion) med hjälp av
<http://www.bayeuxtapestry.org.uk/>

HIC TRAHVNT NAVES AD MA(RE)

ISTI PORTANT ARMAS AD NAVES E(T) TRAHVNT C(ARRVM) CVM VINO ET (ARMIS)

EXEVNT CABALLI DE NAVIBVS ET HIC MILITES FE(STINAVERVNT HESTINGAM)

(H)IC COQVI(TV)R CARO ET HIC MINISTRAVERVNT MINISTRI.
HIC FECERVNT PRANDIVM

(VENERVNT) AD PRELIVM CONTRA HAROLDVM REGEM. HIC
VVILE(LM INTERROGAT VITAL SI VIDISSET EXERCITVM
HAROLDI)

HAROLD REX INTERFECTVS EST

Slaget vid Hastings

- WILLELM DUX INTÉRROGAT VITAL, SI VIDISSET
HAROLDI EXÉRCITUM. - ISTE [=SPECULATOR ALIUS]
3 NUNTIAT HAROLDUM REGEM DE EXERCITU WIL-
LELMI DUCIS. - WILLELM DUX ALLOQUITUR SUIS
MILITIBUS, UT PREPARARENT SE VIRILITER ET
6 SAPIENTER AD PRELIUM CONTRA ANGLO-
RUM EXERCITUM. - HIC CECIDERUNT LEWINE ET GYRD,
FRATRES HAROLDI REGIS. - HIC CECIDERUNT SIMUL
9 ANGLI ET FRANCI IN PRELIO. - HIC ODO EPISCOPUS
BACULUM TENENS CONFORTAT PUEROS. - HIC EST
WILLELM DUX. - HIC FRANCI PUGNANT. - ET CECIDE-
12 RUNT QUI ERANT CUM HAROLD. - HIC HAROLD REX
INTERFECTUS EST ET FUGA VERTERUNT ANGLI.

intérrogo 1 fråga

Vital var en skicklig spejare

vid-isse-t: *-isse- pluskvamperfekt
konjunktiv* = vid-era-t 'hade sett'

iste M 'denne', *demonstr. pron.*

speculator, is M spejare

alius annan

préparo=praéparo 1 förbereda

ut praepara-re-nt se: *imperf.
konj. (-re-)* 'att förbereda sig'

viriliter *adverb* manligen, *jfr vir*

sapienter *adverb* klokt

prelium=proelium, i N strid

cado, cécidi 3 falla, stupa

frater, ris M broder

simul samtidigt

Odo Vilhelms halvbror

báculum, i N käpp, stav, påk

teneo, tenui, tentum 2 hålla

conforto 1 inge styrka, upp-
mana till kamp

qui *rel. pron. plur. nom.* 'de som'

inter-ficio, -féci, -fectum 3

döda; interfectus est, *perf. part.*

+ *presensform av esse* = *perfekt*

pass. 'dödades' (*perf. historicum*)

Studera tapeten (fr.o.m. The Battle of Hastings) på

<http://www.bayeuxtapstry.org.uk/>

Tapeten är en 70 meter lång bonad av linne. I broderier med ullgarn och i åtta olika färger skildras händelseförloppet. Bonaden är en halv meter bred och över och under den egentliga framställningen löper bårder med djur- och trädframställningar, som endast har lös anknytning till händelserna.

Ytterligare information om bonaden finns i en bok av Mogens Rud, *Bayeuxtapeten och slaget vid Hastings 1066*.

Några 'byggstenar' i engelska språket

Historia	Ordförråd	Exempel
1. Romarna erövrar 1:a årh. e.Kr. Britannien upp till Skottland	Ord som <i>castra</i> 'läger' och <i>vicus</i> 'stad, by' från latinet	<i>Manchester</i> , <i>Gloucester</i> , <i>Norwich</i> , <i>Warwick</i>
2. Kristendomen införs på 600-talet	Många kyrkliga ord från latinet och grekiskan	<i>Christ</i> , <i>church</i> , <i>bishop</i> , <i>priest</i> , <i>cook</i> , <i>plant</i> , <i>fever</i> , <i>school</i>
3. Vikingarna intar England, som ca 850-1050 till vissa delar är danskt	Nordborna inför ungefär 1000 vardagsord i det engelska riksspråket	<i>Husband</i> , <i>window</i> , <i>skin</i> , <i>call</i> , <i>take</i> , <i>lift</i> , <i>run</i> , <i>ill</i> , <i>loose</i> , <i>egg</i>
4. Slaget vid Hastings 1066. William The Conqueror och den normandiska erövringen	I ca 300 år var franska de bildade klassernas språk. Omkr. år 1300 blandas franskan med tidigare inflyttade germaners språk	Minst 10 000 fra. ord upptogs före år 1500: <i>uncle</i> , <i>aunt</i> , <i>cousin</i> , <i>people</i> , <i>money</i> <i>feat</i> , <i>story</i> , <i>sure</i> , <i>sir</i>
5. Fr. o. m. renässansen till våra dagar har engelskan lånat en mängd ord direkt från latinet och grekiskan. Det är oftast fråga om ord av en abstraktare och lärdare prägel.		<i>Fact</i> , <i>history</i> , <i>secure</i> , <i>senior</i> , <i>progress</i> , <i>conscious</i> , <i>error</i> , <i>(im)possible</i> , <i>delete</i>

Jämfört med svenskan har engelskan ett mycket mindre antal ändelser på sina från latinet inlånade ord. Ett exempel är infinitiverna: i svenskan brukar dessa få ändelsen *-era* (*att exportera*, *att informera*), medan de i engelskan ofta inte har någon ändelse alls (*to export*, *to inform*).

Notera vidare att engelskan ofta använder de latinska verbens tredje temaform *perfekt particip* vid bildande av lånord från latinet. De svenska lånorden från latinet återspeglar i stället ofta skillnaden mellan de latinska verbens första och tredje temaformer, dvs. infinitiv och perfekt particip: vi säger *diskutera* som lånats från en latinsk infinitiv (*discút-ere*), medan vi för det svenska substantivet *diskussion* lånat det latinska perfektparticipet av samma verb (*discúss-um*). Engelska har *discuss* och *discussion*, båda med utgångspunkt i latinets tredje temaform perfekt particip. Det engelska sättet för ordbildning utifrån latinet är därför i många fall enklare.

Alfabetisk ordlista

latin – svenska

A

a (ej framför vokalljud), **ab, abs** (endast framför t; prep. m. abl.) från, av
áb-eo, áb-ii, áb-itum, ab-íre (oregelb.) gå bort
ab-sens, sentis frånvarande, jfr eng. absent
ab-solvo, ab-solvi, ab-solútum 3 frikänna, förlåta, jfr absolution
ab-sorbeo, ab-sorbui, - 2 uppsluka
ab-sum, a-fui, ab-esse (oregelb.) vara borta
absurdus, a, um orimlig
ac (konjunktion, = *atque*) och
ac-cédo, ac-cessi, ac-cessum 3 (ad+cedo 3) gå (till)
ac-cepto 1 (ad + capto 1) gå med på, jfr acceptera
ác-cido, ác-cidi (ad + cado 3) hända, inträffa, jfr eng. accident
ac-cipio, ac-cepi, ac-ceptum 3B (ad + capio) mottaga
ac-curro, ac-curri, ac-cursum 3 (ad + curro 3) springa till mötes, skynda till
acer, acris, acre skarp, duktig
Achaía, ae F Grekland (ch = k-ljud)
actum, i N handling (perf. part.)
acústicus, a, um hörande samman med hörseln, hörsel-
acútus, a, um skarp
ad (prep. m. ack.) till, vid
ad-dúco, ad-duxi, ad-ductum 3 tillföra, föra fram
ád-eo, ád-ii, ád-itum, ad-ire (oregelb.) gå till, besöka
ád-eo (adv.) så, till den grad
ad-hortor, ad-hortatus sum, ad-hortari deponens 1 uppmäna
ad-huc (adv.) ännu, hittills
ád-imo, ad-émi, ad-emptum 3 borttaga;
adimere alicui aliquid beröva någon något
ád-iuvo 1 hjälpa
ad-miror, ad-miratus sum, ad-mirari deponens 1 beundra, jfr eng. admire

ad-moneo, ad-mónui, ad-mónitum 2 påminna (ack. m. inf.), förmana (ut, ne)
adolescens, entis ung, även *adulescens, entis*
ad-sum, ad-fui (af-fui), ad-esse vara närvarande, (om tid) vara inne, nalkas
ad-venio, ad-véni, ad-ventum 4 anlända, komma till, jfr advent
ad-versarius, i m fiende
aedes, is F tempel, i pl. hus
aedificium, i N hus, hem, byggnad, jfr fra. édifice
aedifico 1 (aedes + facio 3B) bygga
Aeneas, ae M (grek.) trojansk hjälte
aequális, e jämnårig, styr dativ (= med), jfr ekvation, eng. equal
aeque (adv. till *aequus* jämn, skälig) lika
aequus, a, um jämn, skälig
aes, aeris N koppar
aestas, -atis F sommar
aetas, -atis F ålder, tid(earv)
aeternitas, -atis F evighet
aeternus, a, um evig
áf-fero, át-tuli, al-látum (oregelb.; ad+fero) bära med, medföra
af-ficio, af-féci, af-fectum 3B (ad + facio) förse, behandla, *afficere aliquem cladibus* tillfoga någon nederlag
af-firmo 1 (ad + firmo 1) försäkra, eng. affirm
ager, agri M åker, fält
agnus, i M lamm
ago, egi, actum 3 handla, (be)driva, göra, (om tid) tillbringa
agrícola, ae M bonde
aio 3 (ofullst.) säga
albus, a, um vit
alea, ae F tärning
áliibi på annat ställe
aliénus, a, um främmande, en annans
alimentum, i N näring, proviant
aliquamdiu (adv.) en stund, rätt länge

aliquot (oböjl.) några
alius, a, ud en annan, pl. andra; *alius* ...
alius en ... den andre
alter, altera, alterum den ene ... den andre
 (av två), jfr alternativ, fra. autre
altus, a, um hög, djup, jfr altan
amabilis, e älskvärd, älsklig
ámbulo 1 vandra, gå, promenera,
 jfr ambulerar, ambulans
amicus, i M vän
a-mitto, a-misi, a-misum 3 förlora
amo 1 älska
amoenus, a, um (natur)skön, vacker
amor, amoris M kärlek
amphitheátrum, i N amfiteater
 (eg. dubbelteater som bildar en ellips)
amplius, a, um (adv.) vidare, längre;
 (vid räkneord) mer än
anemóne F, grek. nom. (grek. άνεμος
 vind) 'vindblomma'; kallas i ty. Wind
 röschen, i eng. ibland windflower
ángelus, i M ängel
ánima, ae F själ
anim-ad-vertó, anim-ad-verti, anim-ad-
versum 3 (animum+ad+verto 3
 eg. vända sinnet till) märka, observera
áanimal, ális N djur
animalis, e djur-
ánimus, i M sinne, själ
anniversarius, a, um årlig (*annus, i* M år)
án-noto 1 (ad + noto 1) anteckna
annus, i M år, jfr fra. année
1. ante (adv.) tidigare, förut
2. ante (prep. m. ack.) före, framför
ante-cédo, ante-cessi, ante-cessum 3 gå
 före
ánulus, i M (signet)ring
aperio, aperui, apertum 4 öppna, jfr fra.
 apéritif och ouvrir
aper, apri M vildsvin
apertus, a, um öppen
Apolló, Apóllinis Apollon
ap-pareo, ap-parui, - 2 visa sig
áp-paro 1 (ad + paro 1) anordna,
 iordningställa, jfr apparat
appello 1 kalla, jfr fra. appeller
ap-póno, ap-pósui, ap-pósitum 3 (ad +
 pono) sätta fram, servera

ap-porto 1 (ad + porto 1) bära fram,
 medföra
ap-prehendo, ap-prehendi, ap-prehensum
 3 (ad + prehendo 3) gripa tag i, fatta
áp-probo 1 godkänna
ap-propinquo 1 (ad + propinquus) närma
 sig, följs av dat.
apricus, a, um solig
aptus, a, um lämplig, passande
apud (prep. m. ack.) hos, vid
aqua, ae F vatten, jfr fra. eau, sv. akvarium,
 akvavit (<aqua vitae)
áquila, ae F örn
ara, ae F altare
arbor, árboris F träd
archiepiscopus, i M (grek.) ärkebiskop
arcus, us M båge, jfr arkad
ardeo, arsi, arsum 2 brinna
ardor, -óris m. hetta
argénteus, a, um (*argentum, i* silver) av
 silver
argentum, i N silver, jfr Argentina, fra.
 argent
arguo, argui, - 3 bevisa, anklaga
arma, orum N (plurale tantum) redskap,
 vapen, jfr armé
armatus, a, um beväpnad
ar-ripio, ar-rípui, ar-reptum 3B (ad +
 rapio) gripa tag i
ars, artis F konst, jfr eng. art
ártifex, fícis M (artem + facere) konstnär
arx, arcis F borg
a-scendo, a-scendi, a-scensum 3 (ad +
 scando 3) gå upp i, bestiga
ásinus, i M åsna
Asia, ae F Mindre Asien
asper, áspers, áasperum sträv, svår, hård
a-spicio, a-spexi, a-spectum 3B (ad +
 specio) se, blicka mot
as-socio 1 (ad + socius) ansluta, förena
as-sum, af-fui, ad-esse (ad + sum) vara
 tillstädes, vara inne, nalkas
astrum, i N stjärna
at (konjunktion) men
athleta, ae M kämpa, idrottsman
atque (konjunktion, = *ac*) och
atrium, i N sal, förmak, förgård
atróciter (adv. till *atrox*) grymt

atrox, atrócis grym
atrophía, ae F (grek.) näringsbrist
attentus, a, um uppmärksam, jfr eng. attention
at-tribuo, at-tribui, at-tributum 3 tilldela, ge, jfr attribut
auctoritas, atis F myndighet, inflytande, råd, rekommendation, anseende, auktoritet
audax, ácis djärv
augeo, auxi, auctum 2 öka, utsträcka
augustus, a, um vördnadsvärd, augusteisk, kejsarlig
aureus, a, um (aurum, i guld) av guld
aurum, i N guld
auspiciu, i N förebud
aut (konjunktion) eller, *aut ... aut* antingen ... eller
autem (konjunktion) men, däremot, och
autumnus, i M höst
auxilium, i N hjälp, jfr auxiliary verbs; *auxilium ferre* lämna hjälp
avarus, a, um girig
ave (imperativ) var hälsad
avis, avis F fågel
avúnculus, i m. morbror, jfr onkel, eng. uncle, fr. oncle

B

báculum, i N käpp, stav, äv. **baculus, i** M
bacillus, i M (diminutiv) liten stav, jfr bacill
bal(i)neum, i N bad
basílica, ae F offentlig byggnad, basilika
basio 1 kyssa
beatus, a, um lycklig, salig, helig (senlat.)
bellum, i N krig, jfr rebell
bellus, a, um vacker
bene (adv. till *bonus*) väl, bra, rätt, jfr eng. benefit, benevolent
bene-dico, bene-dixi, bene-dictum 3 välsigna
benedictus, a, um välsignad, jfr Bengt
benignus, a, um välvillig, vänlig, nådig
bestia, ae F vilddjur
bibliotheca, ae F (grek.) bibliotek; eg. 'bokupplag'
bibo, bibi, - 3 dricka, fra. boire

bonus, a, um god
borealis, e nordlig
botánicus, i M botanist
bracchium, i N arm
brevi (adv.) inom kort, snart
brevis, e kort, jfr brev, eng. abbreviate
Britannia, ae F Britannien
Buranus, a, um från Benedictbeuern

C

cado, céci, - 3 falla, stupa
caecus, a, um blind
caedes, is F mord
caedo, céci, caesum 3 fälla, döda
caelum, i N himmel, obs. pl. *caeli, orum*
cálamus, i M penna
calceamentum, i N sko
cáliga, ae F stövel
campána, ae F klocka
Campania, ae F Kampanien, landskape söder om Latium
campánula, ae, f (diminutiv av campána) liten klocka
campus, i M fält, slätt, jfr kampera, fra. champ
cancer, cri M kræfta
candelabrum, i N (sjuarmad) ljusstake
cándidus, a, um vit
canínus, a, um (canis, is) hund-; *viola canina* ängsviol, *rosa canina* nypon
canis, is M F hund, jfr Kanarieöarna
cano, cécini, cantum 3 sjunga, jfr kantor
canto 1 (frekventativt verb av perf. part. stammen till *cano* 3) sjunga
capax, ácis (*capio* 3B rymma) rymlig
capió, cepi, captum 3B taga, rymma
Capitolinus, a, um kapitolinsk, adj. till Capitolium
cápsula, ae F liten behållare, kapsel
captus, a, um (perf. part. av *capió* 3B) tagen, erövrad
caput, cápitis N huvud, topp
caritas, átis F (*carus* kär) kärlek, givmildhet
caro, carnis F kött, jfr inkarnation, fra. chair, sp. chili con carne; *caro omnis* 'allt skapat'
carus, a, um kär, dyrbar
casa, ae F koja, stuga, gård
caseus, i F ost, jfr ty. Käse, eng. cheese

Castor, Cástoris Castor, en av Iupiters söner
casus, us M fall, olycka, jfr eng. case, fra. cas
caténa, ae F kedja
Cato, ónis M egennamn
caupo, ónis M krögare, handlande, värdshusvärd, jfr köpa, ty. kaufen
1. causa, ae F orsak, anledning
2. causa (m. gen.) för ... skull, *honoris causa* för hederns skull
caveo, cavi, cautum 2 akta sig
cavum, i N hål
céleber, celebris, celebre berömd
celer, céleris, célere snabb
celo 1 dölja
cena, ae F middag, måltid, fest
ceno 1 äta (middag)
censeo, censui, censum 2 anse, värdera
cerebrósus, a, um (*cerebrum, i* hjärna) hetlevrad, hetsig
cérebrum, i N hjärna, jfr cerebral
certe (adv. till *certus*) säkert, helt visst
certo 1 tävla
certus, a, um säker
céterus, a, um övrig
chorda, ae F sträng
chorus, i M (grek.) kör, dans
cibus, i M livsmedel, mat, måltid
cinis, cíneris M aska, stoft (efter avliden)
circensis, e (cirkus) hörande till cirkus
circenses = ludi circenses skådespel
circum (prep. m. ack.) omkring
circum-do, circúm-dedi, circúm-datum 1 omgiva, omringa, belägra
circum-fulgeo, circum-fulsi, - 2 kringstråla
circum-sisto, circúm-steti, - 3 ställa sig omkring, omringa
cito (adv.) snabbt, fort
civilis, e (*civis* medborgare) medborgerlig, inbördes-, jfr civil
civis, is M F medborgare
cívitas, atis F samhälle, stat, stad, jfr eng. city
clades, is F nederlag
clamo 1 ropa, jfr exclamation, exclaim
cláritas, tátis F klarhet
clarus, a, um berömd
classis, is F flotta
clavicula, ae F nyckelben

clavis, is F nyckel
cléricus, i M. präst, klerk
codex, códicis M bok
coepi, coepisse (finns endast i perfekt stammens former) jag har börjat, började
cógito 1 tänka
cog-nosco, cog-nóvi, cóg-nitum 3 lära känna
cogo, coégi, coactum 3 samla, tvinga
collega, ae M kollega
cól-ligo, col-légi, col-lectum 3 (con+lego 3) plocka samman, samla, jfr kollekt
collis, is M kulle
cól-loco 1 (con + loco 1) placera, jfr locus, i
col-loquium, i N samtal
cól-loquor, col-locútus sum, cól-loqui *deponens* 3 samtala
collum, i N hals; *cadere super collum alicuius* falla om någons hals, omfamna någon
colo, colui, cultum 3 odla, dyrka
color, óris M färg, jfr fra. couleur, kolorera
columna, ae F kolonn, jfr kolumn
cóm-edo, com-édi, com-ésum 3 äta (tillsammans)
comes, cómitis M följeslagare, greve, jfr eng. count, fra. comte
comitium, ii N Comitium; *comitia tributa* pl. komitier, församling av folket i tribus, folkförsamling
cómmodum, i N fördel
com-moveo, com-móvi, com-mótum (con+moveo 2) 2 röra, sätta igång, jfr motor, motion
commúnis, e gemensam
cóm-paro 1 (ut)rusta
com-pello, cóm-puli, com-pulsum 3 driva (tillsammans)
com-pleo, com-plévi, com-plétum 2 fylla, uppfylla, jfr komplement
com-prehendo, com-prehendi, com-prehensum 3 fatta, gripa, jfr fra. comprendre
con-cédo, con-cessi, con-cessum 3 medge, bevilja, jfr koncession
con-cordia, ae F endräkt, jfr *cor, cordis* N hjärta, eng. cordial
condicio, onis F villkor, avtal

conditio, onis F, se *condicio*
confessio, onis F bekännelse
con-ficio, con-féci, con-fectum 3B (facio)
 tillverka, fullborda, avsluta, jfr
 konfektion
con-fugio, con-fúgi, con-fúgitum 3 fly,
 jfr centrifug
con-iúro 1 sammansvära
con-iunx, cóniugis F hustru
con-iuratio, onis F sammansvärjning
conor, conátus sum, conari deponens 1
 försöka
con-scendo, con-scendi, con-scensum 3
 (con + scando 3) bestiga, gå ombord
con-sentio, con-sensi, con-sensum 4
 samtycka
con-sido, con-sédi, con-sessum 3 slå sig
 ned
consilio 1 råda, jfr lat. *consilium*, i råd, fra.
 conseil, jfr konselj
consilium, i N råd, plan
con-sisto, cón-stiti, - 3 stanna, göra halt
con-spíro 1 bilda en komplott, jfr
 konspiration
con-spicio, con-spexi, con-spectum 3B se,
 upptäcka, jfr eng. conspicuous
con-stituo, con-stitui, con-stitutum 3 ställa
 samman, bringa i ordning, reglera,
 besluta, jfr konstitution
consuetúdo, dinis F vana
consul, ulis M konsul
consulatus, us M konsulsämbete
consulto 1 rådfråga
con-súmo, con-sumpsi, con-sumptum 3
 förtära, äta upp
con-tendo, con-tendi, con-tentum 3
 anstränga sig, sträva, försöka
con-tineo, con-tinui, con-tentum 2
 innehålla, rymma, hålla kvar, jfr sv.
 kontinent, eng. contain
con-tingo, cón-tigi, con-tactum 3 (con +
 tango 3) röra
contra (prep. m. ack.) mot
convallaria, ae (*vallis, is* F dal) 'dalväxande
 växt', substantiverat adj. i fem.
con-venio, con-veni, con-ventum 4
 komma samman, samlas
con-vertio, con-verti, con-versum 3 vända

conviva, ae M gäst
coquus, i M. kock
cor, cordis N hjärta, jfr fra. cordial
coram (prep. m. abl.) inför
coróna, ae F krans
corono 1 bekransa
corpus, córporis N kropp
cor-ripio, cor-ripui, cor-reptum 3B
 (con + rapio 3B) gripa tag i
cor-rumpo, cor-rupi, cor-ruptum 3
 fördärva, förstöra
cór-ruo, cor-rui, - 3 (con+ruo 3) störta
 samman, jfr korruption
cottidie dagligen
cras i morgon
creatura, ae F (creo 1 skapa) skapelse
credo, crédidi, creditum 3 tro,
 följs av dat.
cremo 1 bränna, jfr krematorium
creo 1 skapa, välja
cresco, crevi, cretum 3 växa (upp)
crudélis, e grym, jfr eng. cruel
crux, crucis F kors, korsfästelse
cubículum, i N sovrum, litet rum
cúlex, icis M mygga
culpa, ae F skuld; *culpa* abl. = av skuld
 1. **cum** (prep. m. abl.) tillsammans med
 2. **cum** (tidskonjunktion) när
cunctor, cunctatus sum, cunctari
 deponens 1 dröja
cunctus, a, um all, hel; *cuncti, ae, a* samtliga,
 alla
cúpidus, a, um ivrig
cupio, cupívi, cupitum 3B önska
Cupído, ídinis M kärlekguden Amor
cuprum, i N koppar
cur varför
cura, ae F bekymmer, omsorg; *curam alicuius*
rei gerere ha omsorg om ngt
curiosus, a, um nyfiken, märkvärdig
curo 1 se till; *curare ne* (objektssats) se till att
 inte
currículum, i N lopp
curro, cucurri, cursum 3 springa
currus, us M vagn
custodio 4 vakta, bevaka
custos, ódis M väktare
cygnus, i M svan

D

dápifer, dapiferi M kypare

de (prep. m. abl.) från, om, av, jfr fra. de

debeo, debui, débitum 2 böra, vara skyldig

débitor, oris M gäldenär

débitum, i N skuld

decem tio

de-cerno, de-crevi, de-cretum 3 besluta,
jfr dekret

de-cessus, us M död, jfr de-cedo 3 gå bort

decet det anstår

dé-cido, de-cidi, - 3 (de + cado 3) falla ned

decies tio gånger

decórus, a, um skön, smyckad, prydlig, jfr
dekorera

decor, óris M smycke, prydnad, jfr dekor

decretum, i N beslut

de-cresco, de-crevi, de-cretum 3 avtaga, jfr
crescendo

de-dúco, de-duxi, de-ductum 3 föra bort,
ledsaga, förlägga

defendo, defendi, defensum 3 försvara,
skydda

de-ficio, de-feci, de-fectum 3B svika, fattas

defunctus, a, um avliden, död

deinde därefter

delectatio, onis F nöje, jfr delecto 1

delecto 1 förnöja, roa, glädja

deleo, delevi, deletum 2 förstöra

de-mergo, de-mergi, de-mersum 3 doppa
ned, sänka

de-mitto, de-misi, de-missum 3 sänka ned

demum (adv.) äntligen, omsider

dénique (adv.) till slut

dens, dentis M tand

densus, a, um tät, jfr kon-densera

de-póno, de-posui, de-positum 3 lägga
ned, av eller bort

de-scendo, de-scendi, de-scensum 3 (de +
scando 3) stiga av, stiga ned

de-scribo, de-scripsi, de-scriptum 3
avskriva, beskriva, även skattskrivna, jfr
deskriptiv, eng. describe

desertus, a, um öde, jfr eng. desert

desiderium, i N önskan, önskning

dé-sino, de-sii, de-situm 3 upphöra.

de-sisto, de-stiti, - 3 avstå

desperatio, onis F (de+spes 'bort med
hoppet') misströstan, förtvivlan

destinatus, a, um beslutsam, obeveklig

dé-tego, de-texi, de-tectum 3 upptäcka

detrimentum, i N skada

deus, i M gud

deversorium, i N värdshus

dévoro 1 sluka

dexter, ra, rum höger, *ad dextram (manum)*
på höger hand, till höger

di-mitto, di-misi, di-missum 3 efterskänka,
dimittere alicui aliquid förlåta någon något

diabolus, i M (grek.) djävulen, jfr sv. djävul
fra. diable, eng. devil, ty. Teufel,

dico, dixi, dictum 3 säga

díctito 1 läsa upp, diktera

Dido, Didonis F drottning i Kartago

dies, diēi M el. F dag

difficilis, e (dis + facilis) svår

dif-fugio, dif-fugi, - 3B (dis + fugio 3B) fly
åt olika håll, skingras

dignitas, atis F värdighet, heder

dignus, a, um värdig

diláto 1 (*latus* bred) utvidga

dí-ligo, di-lexi, di-lectum 3 hålla av, älska

diligenter (adv. till *diligens, entis*) noggrant

dímico 1 kämpa, strida

dis-cédo, dis-cessi, dis-cessum 3 gå åtskils,
bege sig bort

discípulus, i M elev, jfr disco lära sig

disco, didici, - 3 lära sig

dis-cutio, dis-cussi, dis-cussum 3 skaka
åtskils, granska, jfr diskutera

dis-pliceo, dis-plicui, - 2 (*placeo* 2 behaga)
misshaga

dis-símulo 1 dölja, förneka, förstålla sig
diu länge

diversorium, i N, se deversorium

diversus, a, um olik

dives, divitis rik

divitiae, arum F (plurale tantum) rikedomar
(*dives, divitis* rik)

dívido, divisi, divisum 3 dela

div-ínus, a, um gudomlig

divisor, oris M (för)delare, jfr divisor

divus, a, um gudomlig

do, dedi, datum 1 ge, anförtro, jfr dator,

datum (jfr "Givet å Stockholms slott ...")

doceo, docui, doctum 2 undervisa, lära ut
doctrina, ae F undervisning
doctus, a, um lärd (doctor eg. = lärare)
doleo 2 känna smärta (*dolor, oris* M smärta)
dolor, oris M smärta, sorg, plåga
dolorosus, a, um smärtfylld
domesticus, a, um (domus, us F hus)
 hörande till hemmet
dómina, ae F fru
dóminus, i M herre
domicilium, i N hus, bostad, hemvist (*domus, us* F hus)
dominium, i N äganderätt, makt, välde
domus, us F hus, böjs i vissa kasus efter 2:a dekl.; *domi* (lokativ) hemma, *domum* (riktningsack.) hem, *domo* (separativ abl.) hemifrån
donec (temporal konjunktion) tills, till dess, så länge som
donum, i N gåva
dormio 4 sova, fra. dormir
dúbito tveka, tvivla
dubius, a, um tveksam
duco, duxi, ductum 3 föra, leda, draga, anse, jfr akvedukt, reduktion, *uxorem aliquam ducere* ta någon till hustru
dulcis, e ljuv, söt, angenäm
dum (tidskonjunktion) medan, så länge som
duodénium, i N tolvfingertarm
dux, ducis M anförare, ledare, vägvisare, hertig, eng duke, fra. duc
E
e (endast framför konsonantljud), **ex** (prep. m. abl.) från, av, enligt
ecce (interjektion) se!
ecclésia, ae f. kyrka, församling
e-díco, e-dixi, e-dictum 3 kungöra
e-dictum i, N påbud, jfr edikt
educatio, onis F uppfostran
egeo, egui, - 2 sakna, lida brist
élegans, antis elegant, förnämlig
electus, a, um vald
elephantus, i M elefant
elevatus, a, um upphöjd (*elevo* lätta)
éloquens, entis vältalig
eloquentia, ae F vältalighet
éminens, entis uppskjutande, framskjutande, jfr eminent

e-mitto, e-misi, e-misum 3 skicka ut, släppa iväg
emo, emi, emptum 3 köpa
enim (konjunktion som står som det andra ordet i satsen) ty, ju, nämligen
eo, ii, itum, ire (oregelb.) gå
epíscopus, i M (grek.) biskop
epístula, ae F brev, jfr epistel
eques, équitis M ryttare, riddare
equus, i M häst
ergo alltså, därför
erro 1 irra, göra misstag
error, oris M irrfärd, misstag, jfr eng. error
et (samordnande konjunktion) och; någon gång = *etiam* även
etiam även, ja t. o. m.
etiamnunc ännu, fortfarande
etiamsi (koncessiv konjunktion) även om
Etruria, ae F Etrurien, landskapet norr om Latium
evangelizo 1 förkunna
évidens, entis tydlig, jfr eng. evident
ex (prep. m. abl., jfr *e*) från, ur, av; *ex tempore* efter tiden, omständigheterna, = utan förberedelse
exanimatus, a, um (*anima* själ) livlös
excelsus, a, um hög; *in excelsis* i det höga, höjden
ex-ceptio, onis F undantag
ex-cerpo, ex-cerpsi, ex-cerptum 3 plocka ut, göra utdrag ur en text, jfr excerpter
ex-cipio, ex-cepi, ex-ceptum 3B fänga upp, undantaga, jfr eng. except
ex-clamo 1 utropa
ex-curro, ex-(cu)curri, ex-cursum 3 springa ut, skjuta ut
ex-eo, ex-ii, ex-ium, ex-ire (oregelb.) gå ut
exemplum, i N exempel
exercitus, us M här, armé, jfr exercis
ex-pello, ex-puli, ex-pulsum 3 driva bort
expensum, i N utgift
ex-pergiscor, ex-perrectus sum, ex-pergisci deponens 3 vakna
ex-póno, ex-posui, ex-pósitum 3 sätta ut, landsätta
ex-pulsus, a, um fördriven
exsilium, i N landsflykt
ex-sisto, ex-stiti, - 3 visa sig

ex-spectatio, onis F väntan, jfr eng. expect
ex-specto 1 vänta på
ex-stinguo, ex-stinxi, ex-stinctum 3
 utsläcka, göra slut på
éx-struo, ex-struxi, ex-structum 3, bygga
 upp, uppföra, jfr konstruera,
 konstruktiv, konstruktion
extendo, ex-tendi, ex-tentum (ex-tensum)
 3 utsträcka, utvidga, öka
ex-tensus, a, um utsträckt
éxterus, era, erum yttre, utländsk,
 jfr exteriör
extra (prep. m. ack.) utanför, utom

F

faber, fabri M fabrikant, hantverkare
fábula, ae F historia, saga, skådespel
fac (imperativ av facio) ... **ne** se till...att...inte
fácilis, e lätt
facio, feci, factum 3B göra
factum, i N det gjorda, handling, verk
fallo, fefelli, - (falsus, a, um) 3 bedraga, svika
falso (adv.) falskt
falsus, a, um falsk
fama, ae F rykte
fames, is F hunger, hungersnöd
fatigatus, a, um trött, jfr fr. fatigué,
 eng. fatigue
faustus, a, um gynnsam
favor, óris M gunst, ynnest, sympati,
 gynnande, jfr favör
felix, felícis lycklig, framgångsrik
fere nästan, ungefär
feriae, arum F (plurale tantum) ferier
fero, tuli, latum, ferre (oregelb.) bära,
 uthärda, tåla
ferrum, i N järn
fessus, a, um trött
festino 1 skynda
festum, i N fest
ficus, us F fikon
fidélis, e trogen, trofast
fides, fidei F tro, trohet
figúra, ae F form, gestalt
filius, i M son
filia, ae F dotter, jfr filial
filum, i N tråd, ödestråd
finio 4 (finis slut) sluta, göra slut på, begränsa

finis, is M gräns, slut, jfr final
fio, factus sum, fieri (oregelb.) göras, bliva,
 ske
firmamentum, i N fäste
firmus, a, um fast, stadig, stark
flavus, a, um gul
Flavius, a, um flavisk, jfr den flaviska
 kejsarätten
floreo, florui, - 2 blomstra, jfr florera
flos, floris F blomma, jfr fra. fleur, flora,
 floskler (= 'blomstrande' språk utan
 innehåll, tomma fraser)
fluctuo 1 gunga
flumen, inis N flod, å
fluo, fluxi, - 3 flyta
focus, i M eldstad, härd
foedus, a, um ful
fons, fontis M källa, springbrunn, jfr fontän
foris, is F dörr
forma, ae F form, utseende
formosus, a, um formskön, vacker
fortasse (adv.) kanske
fortis, e tapper, stark, modig
fortuna, ae F slump, öde, förmögenhet, jfr
 eng. fortune
Forum Appii: stad vid via Appia, uppkallad
 efter Appius Claudius
forum, i N torg
fossa, ae F grav, kanal
fractura, ae F brott
frater, tris F broder
fraus, fraudis F bedrägeri
frequens, entis ständig, talrikt församlad,
 rikt försedd med (abl.), jfr frekvent
frons, frontis F framsida, panna, front
frumentum, i N spannmål
frustra (adv.) förgäves
fuga, ae F flykt
fugio, fugi, fugitum 3B fly, jfr fugitive
fugo fördriva
fundamentum, i N grund, källargrund,
 fundament
fustis, is M knölpåk
futurus, a, um (futurum particip till *sum*)
 kommande

G

Gallia, ae M Gallien, ung. nuv. Frankrike

Gallia Cisalpina Gallien hitom Alperna (från Rom räknat), nuvarande norra Italien
gallus, i M tupp
gaudeo, gavissus sum (halvdeponens) 2
 glädja sig, känna glädje, vara glad
gaudium, i N glädje
géminus, i M tvilling
génatrix, tricis F (stam)moder (-*trix*, -*tricis* suffix för femininum)
gener, géneri M svärson
gens, tis F släkt, ätt, folkstam
genus, géneris N börd, kön, slag
geographicus, a, um geografisk (ph uttalas som f)
gero, gessi, gestum 3 utföra, uträtta
gigno, genui, genitum 3 alstra
gladiator, oris M fäktare, gladiator
gladiatorius, a, um gladiator-, tillhörig en gladiator
gladius, i M svärd
gloria, ae F ära, jfr fra. gloire
Graecus, a, um grekisk
grandis, e stor, jfr fra. grand
 1. **gratia, ae** F tack, tacksamhet, nåd; *gratias agere alicui* framföra tack till någon, tacka någon; *gratis* (abl. pl.) mot tack, jfr sv. gratis
 2. **gratia** (m. gen.) för...skull, *exempli gratia* till exempel
gratus, a, um angenäm, kärkommen; tacksam
gravis, e adj. tung, allvarlig
grex, gregis M hjord
gubernator, oris M styrman, styresman
gustatio, onis F smörgåsbord, förrätt
gusto 1 smaka, äta en bit, äta mellanmål, fr. goûter

H

háctenus hittills
habeo, habui, hábitum 2 ha
haedus, i M get, killing
Hannibal, Hannibalis M egennamn
háruspex, úspicis M spåman
hepática, ae F sippa, av grek. ordet för lever (hepat-), jfr hepatit inom medicinen och eng. liverwort, ty. Leberblume
herba, ae F växt, gräs, jfr herbarium, fra. herbe

hereditas, atis F arv
heu (interjektion) ve, ack, med dativ
heus (interjektion) hör hit, hallå
hic (adv.) här
hic, haec, hoc denne, den här
hiems, hiemis F vinter
hirundo, inis F svala
Hispania, ae F Spanien
historia, ae F historia, beskrivning; *naturalis historia* naturalhistoria, naturkunskap
hodie (*hoc die* på denna dag) i dag
Holm(i)ensis, e stockholmsk, från Stockholm
homo, inis M människa
honeste (adv. till *honestus*) hedersamt
honestus, a, um hedervärd, aktad
honor, oris M heder, ära, hedersbetygelse
honoratus, a, um hedrad, ärad
honorificus, a, um (honor + *facere*) ärofull
hora, ae F timme
horror, oris M skräck
hortus, i M trädgård, jfr hortikultur
hospes, hóspitis M gästvän, värd, gäst, jfr hospital, hotell, fra. hôte
hostis, is M och F fiende
humor, óris M fuktighet, vätska
huc hit
humanus, a, um mänsklig, jfr human
húmerus, i M skuldra
humus, i F mark, jord
I
iaceo, iacui, - 2 ligga
iacio, ieci, iactum 3B kasta
iacto 1 kasta
iactus, a, um (perf. part. till *iacio* 3B) kastad
iam redan, nu (vid negation) längre
íanitor, oris M portvakt
Ianículum, i N Janiculum kulle väster om Tibern
ianua, ae F dörr, port, jfr guden Janus och månaden januari
ibi där
ideo därför
Idus, uum F plur. (plurale tantum) månadens mittdag. I mars, maj, juli o. oktober inträffar denna mittdag den 15, i övriga månader den 13
ígitur alltså

ignótus, a, um okänd
ignis, is M eld, jfr eng. ignition
ille, illa, illud denne, den där
illuc dit
illustris, e märkvärdig, berömd
illustro 1 åskådliggöra
Illyria, ae F Illyrien, nuv. Dalmatien, Bosnien och Albanien
imágo, -áginis F bild, jfr eng. imagine
immolo 1 offra
impensa, ae F kostnad, bekostnad
imperator, oris fältherre, kejsare
imperium, i N makt, befälsrätt, välde
ímpero 1 befalla; *imperare alicui aliquid* ålägga någon (att lämna) något
im-pleo, in-plevi, im-pletum 2 (in+pleo) fylla i, göra fulltalig, fullborda
im-póno, im-posui, im-positum 3 (in + pono) sätta, ställa, lägga i el. på, följs av dat.
ím-probus, a, um ohederlig, ond, elak; vok. *improbe* (som skällsord) kanälje, skojare
im-próvidus, a, um tanklös, obetänksam
in (prep. m. abl.) = i, på; (prep. m. ack.) till, in i
in-cendium, i N brand
in-cendo, incendi, incensum 3 upptända
in-certus, a, um osäker
in-cipio, in-cepi, in-ceptum 3B (in+capio) eg. taga i, börja; *iter incipere* börja en resa
in-clúdo, in-clusi, in-clusum 3 innesluta, omringa
ín-cola, ae M invånare
ín-colo, in-colui, - 3 bo
index, indicis M register
in-dúco, in-duxi, in-ductum 3 införa
in-duo, in-dui, in-dútum 3 ikläda sig, taga på sig
in-fans, antis som inte kan tala, barn, jfr fra. enfant
ín-fero, ín-tuli, il-latum, in-ferre (oregelb.) bära in, föra in: *bellum alicui inferre* börja krig mot någon
íinferus, a, um belägen nederst, nedantill boende, den som är i underjorden
inferior komparativ = 'nedre', längre ner
infernum, i N dödsriket, helvetet
in-ficio, in-feci, in-fectum 3B färga, förgifta, jfr infektera (av perfektparticipstammen)
in-firmus, a, um svag
infra (adv. o. prep. m. ack.) nedanför
ingens, entis väldig
in-gredior, in-gressus sum, ín-gredi deponens 3 gå, tåga in i, jfr ingrediens, ingress
in-hábito 1 bebo
in-imícus, i M (in + amicus) ovän, fiende, jfr enemy
initium, i N början
in-iuria, ae F oförrätt
in-numerábilis, e otalig, oräknelig
in-ordinatus, a, um oordnad, förvirrad
in-scribo, in-scripsi, in-scriptum 3 skriva in, inrista, sätta som inskrift
insula, ae F ö
intél-lego, intel-lexi, intel-lectum 3 förstå, jfr intelligens
intél-ligo, se intellego
inter (prep. m. ack.) mellan, bland, (om tid) under, jfr fra. entre
intérdum ibland
intérea (adv.) under tiden
inter-fector, oris M mördare
inter-ficio, inter-feci, inter-fectum 3B döda
intér-rogo 1 fråga
intra (prep. m. ack.) innanför, inom
intro 1 träda in, beträda, gå in i
intró-eo, intró-ii, intró-itum, intro-ire (oregelb.) gå in
intró-itus, us M ingång(stext)
intro-mitto, intro-misi, intro-misum 3 släppa in
in-vádo, in-vasi, in-vasum 3 tåga in, anfalla
invenio, in-veni, in-ventum 4 (åter)finna, jfr eng. invention
investigo 1 spåra upp
invíto 1 inbjuda (som gäst), jfr invitera
invítus, a, um mot sin vilja, motvillig, ovillig
invidia, ae F avund(sjuka)
in-volvo, in-volvi, in-volutum 3 rulla in
iocus, i M skämt
ipse, ipsa, ipsum själv, gen. *ipsíus* dat. *ipsi*
ir-rideo, ir-risi, ir-risum 2 (in+rideo 2) håna
ira, ae F vrede

iratus, a, um vred, vredgad
ir-ruo, ir-rui, - 3 störta fram
is, ea, id han, hon, den, det, denne, gen. *eius*
 dat. *ei*
iste, ista, istud denne, den där, gen. *istius*
 dat. *isti*
ita så, på så sätt
ítaque således, alltså, därför
iter, itineris N väg, resa, *iter facere* resa, jfr
 eng. itinerary
iubeo, iussi, iussum 2 befalla
iucundus, a, um angenäm, behaglig,
 underbar
iudex, icis M (ius + dicere) domare
iúdico 1 döma
iúgulum, i N hals
iungo, iunxi, iunctum 3 förena, jfr eng.
 junction och sv. konjunktion =
 'föreningsord'.
Iunius (mensis) månaden juni, *iunius, a, um* är
 adjektiv: hörande till månaden juni
Iúp(p)iter, Iovis M Jup(p)iter
iurgium, i N gräl
iussus, us M befallning, *meo iussu* på min
 befallning
iúvenis, e ung; *iuvenis, is* M yngling
iuventus, iuventútis F ungdom
iuvo 1 hjälpa
iuxta (prep. m. ack.) bredvid

K

kal. = kalendae, arum F (plurale tantum) den
 första dagen (i månaden)
Kyrios grek. Herre; *Kyrie* vokativ. *Grek. adj.*
 κυριακόν 'det som tillhör Herren' har
 blivit sv. *kyrka*, eng. *church* och ty. *Kirche*

L

labellum, i N läpp, diminutiv till labrum
labóro 1 arbeta
labor, oris M arbete, gärning
labor, lapsus sum, labi deponens 3 glida
laboriosus, a, um (*labor, oris* arbete)
 arbetsam, strävsam
labrum, i N läpp
lácero 1 sönderslita
lácrima, ae F tår
lacrimosus, a, um (*lacrima, ae* tår) sorglig

lacus, us M sjö, fra. lac, eng. lake
laetitia, ae F glädje
laetus, a, um glad
lapsus, us M glidande, misstag
latens, entis dold, dolsk, som inte är öppen
lateo, latui 2 vara fördolt
Latinus, a, um latinsk
latro, ónis M rövare
1. latus, a, um bred
2. latus, láteris N sida, jfr bilateral
laurea, ae F lager, lagerkrans
laureus, a, um lager-, av lager
laus, laudis F beröm, ära, lovsång
lavo 1 tvätta, pass. tvätta sig, bada, jfr
 lavemang, eng. lavatory
lectus, i M soffa, säng, bädd
legatus, i M underbefälhavare, sändebud
lego, legi, lectum 3 plocka, läsa (upp), jfr
 legend, eng. legible
lenis, e mild
lente (adv. till *lentus*) långsamt
lentus, a, um långsam
leo, leónis M lejon
lex, legis F lag, jfr legal
libens, entis villig
libenter (adv. till *libens*) gärna
1. liber, libera, liberum fri
2. liber, libri M bok, jfr fr. livre, eng. library
liberalis, e frikostig, ädel, älskvärd
libero 1 befria
libet, libuit (opers.) det lyster, behagar
licet, licuit (opers.) det är tillåtet, *alicui* för
 någon
lignum, i N trä
limes, límitis, M gränslinje, jfr eng. limit
lingua, ae F språk
líttera, ae F bokstav, pl. brev, studier,
 litteratur, handlingar, jfr *litteratur, illitterat*,
 eng. letter, fra. lettre
litus, lítoris N strand
locus, i M plats, plats, plur. *loca, orum* N
 (= platser i naturen, en trakt) eller *loci*,
orum M (+ ställen i böcker), jfr sv. lokal
longe (adv. till *longus*) långt borta
longínquus, a, um långt bort belägen
longus, a, um lång
loquor, locútus sum, loqui deponens 3 tala,
 jfr eloquent

luceo, luxi, - 2 (*lux, lucis* F ljus) lysa
ludo, lusi, lusum 3 leka
ludus, i M eg. spel, lek, offentligt skådespel, skola
luna, ae F måne, jfr fra. lune
lupus, i M varg
lux, lucis F ljus, *ante lucem* före gryningen
luxus, us M lyx, slösaktig prakt
luxuriöse (adv. till *luxoriosus*) lyxigt, 'i sus och dus'

M

máchina, ae F maskin
maecenas, maecenátis M mecenat
maestitia, ae F sorg, smärta
magis mer
magister, tri M, lärare, magister
magistra, ae F lärarinna
magistratus, us M ämbetsman
magníficus, a, um, magníficentior, magníficentissimus (oregelb. komparation) ståtlig
magnitudo, údinis, F storlek
magnópere (adv.) i hög grad
magnus, a, um, maior, maximus stor
majális, e (Maius maj) 'som blommor i maj'; *convallaria majalis* liljekonvalje
maior, maius större, jfr majoritet
male adv. dåligt
male-dico, male-dixi, male-dictum 3 tala illa om, *maledicere alicui* tala illa om någon
malum, i N äpple
malus, a, um ond; *malum, i* N olycka
mamma, ae F bröst
mandatum, i N uppdrag, befallning
mandúco 1 äta, jfr fra. manger
mane om morgonen, tidigt
maneo, mansi, mansum 2 vara kvar, stanna, återstå
manus, us F hand
mare, maris N hav
margarita, ae F pärla
marítus, i M make, äkta man, jfr fra. mari
marmoreus, a, um av marmor, marmor-
Martius, a, um tillhörig Mars: *campus Martius* Marsfältet
mater, matris F moder
mathemáticus, a, um matematisk

mausoléum, mausolei N gravbyggnad, urspr. en gravvård över kung Mausolos i Mindre Asien, nuv. Bodrum
máxime (adv.) maximalt, mycket högt
máximus, a, um, störst, äldst
médicus, i M läkare
medius, a, um mellerst, mitterst: *in medio atrio* i mellersta (delen av) atriet, mitt i atriet
melior, melius bättre, jfr fra. meilleur
membrum, i N lem, medlem, jfr eng. member
memoria, ae F minne, jfr eng. memory
mens, mentis F sinne, själ, jfr mental
mensa, ae F bord: *mensa prima* huvudrätten, *mensa secunda* efterrätten
mensis, is M månad; *mensis Sextilis* månaden Sextilis (den sjätte månaden) fick namnet Augusti
mercator, óris M köpman, jfr merkantil
mercennarius, i M daglönare
méretrix, ícis F älskarinna
mergo, mersi, mersum 3 doppa, dränka, eng. merge; i passivum sjunka
merídiés, meridiéi M middag (*media + dies* blir genom dissimilation **meria dies*), jfr meridian
méritum i N förtjänst
metallum, i N metall
metus, us M fruktan, *metu alicuius* av fruktan för någon
meus, a, um (possessivt pron.) min
mi vokativ av meus
miles, militis soldat, riddare, jfr militär, militant
minimus, a, um minst
minister, tri M tjänare
minor, minatus sum, minari deponens 1 hota, följs av ack. m. inf.
miror, miratus sum, mirari deponens 1 undra (på)
mirus, a, um underlig, sällsam
miser, misera, miserum eländig, olycklig, jfr miserabel, misär
misericordia, ae F medlidande
mitto, misi, missum 3 sända, skicka
modo (adv.) blott., endast; *modo ... modo* än ...än; *non modo ... sed etiam* inte blott ... utan även

modus, i M mått, gräns, sätt
moenia, ium N (pl. tantum) befästningsverk, försvarsmur
molestus, a, um besvärlig
molior, molitus sum, moliri deponens 4 sätta i gång
Monéta, ae F mynt, också tillnamn för Juno, jfr eng. money
moneo, monui, mónitum 2 erinra, uppmäna, säga till, varna
mons, montis M berg, kulle, jfr fra. mont
monstro 1 visa, jfr demonstrera
monumentum, i N minnesmärke
mora, ae F dröjsmål, uppskov
morbus, i M sjukdom, jfr morbid
mordeo, momordi, morsum 2 bita
morior, mortuus sum, mori deponens 3B dö
mors, mortis F död, jfr mortalitet
morsus, us M (*mordeo* 2 bita) bett
mortuus, a, um (*mors, mortis* F död) död
mos, moris M sed
moveo, movi, motum 2 röra, jfr motion
mox snart
munio 4 befästa
mula, ae F mulåsna
mulier, mulieris F hustru, fru, kvinna
mulio, ónis M mulåsnedrivare
multitudo, údinis F mängd
multus, a, um många, plur. många
mundus, i M värld
munus, múneris N gåva, tjänst
murus, i M mur
músculus, i M muskel
muto 1 ändra

N

nam (konjunktion) ty, nämligen
narro 1 berätta, följs av ack. m. inf.
nascor, natus sum, nasci deponens 3 födas
nato 1 simma
natura, ae F naturen, jfr nascor
natus, a, um född, gammal
nauta, ae M sjöman, jfr nautisk
navalis, e (*navis* skepp) skepps-, sjö-
návigo 1 (*navis, is* F skepp) segla
navigabilis, e (*navigo* 1 segla) segelbar, farbar
navis, is F skepp; *navis longa* krigsfartyg

1. **ne** (negation vid konjunktiv i huvudsats) ej, icke; *ne ... quidem* inte ens
 2. **ne** (konjunktion i avsiktsbisats eller objektsbisats) för att inte, resp. att inte
 3. **ne** (enklitisk frågepartikel) om, huruvida (i indirekt frågesats), översätts ej i direkt frågesats; *ne ... an* om ... eller (i indirekt frågesats)
Neápolis, is (i-stam) Neapel; *Neapoli* abl. loci, på grek. betyder namnet Nystad
Neapolitanus, a, um neapolitansk, belägen vid Neapel
nec (neque) och inte, men inte; *nec ... ne* (*neque ... neque*) varken ... eller
necesse est det är nödvändigt
necessarius, a, um nödvändig, behövlig
necéssitas, atis F nödvändighet, nödtvång
neco 1 döda, mörda
negligentia, ae F likgiltighet
nego 1 förneka
negotium, i N syssla, sak, affär, jfr eng. negotiation, negotiate
nemo, gen. saknas, dat. *némini* ingen
nemorosus, a, um befintlig i lund; *anemone nemorosa* vitsippa
nemus, némoris N lund
neque, se nec
ne-queo, ne-quivi (oregelb.) inte kunna
ne-scio 4 (ne + scio) inte veta, vara okunnig
neuter, tra, trum ingendera, ingen
nihil (pron.) eller **nil** ingenting, inte någonting, intet, inte något, jfr nihilism
niger, nigra, nigrum svart, mörk
nimis alltför, särdeles
nisi om inte, (efter negation) utom; *non...nisi* endast
niteo, nitui 2 glänsa
nix, nivis F snö
nobilis, e ryktbar, förnäm, subst. ädling, jfr nobel; *hepatica nobilis* blåsippa
noceo, nocui, nocitum 2 skada
noli, nolite imperativ av *nolo*, används när imperativ negeras: *noli me tângere* rör mig inte
nolo, nolui, nolle (non+volo) inte vilja
nomen, nóminis N namn; *nomine* (eg. med hänsyn till namnet) med namnet, jfr nominera

non inte
nondum (adv.) ännu icke
nosco, novi, notum 3 lära känna, erfara
noster, nostra, nostrum (poss. pron.) vår
nota, ae F märke
notarius, i M skrivare
notitia, ae F kännedom, bekantskap
noto 1 sätta märke på, anteckna
notus, a, um känd, bekant
nox, noctis F natt, jfr nocturne
nubo, nupsi, nuptum 3 (om kvinna) gifta sig med, följs av dat.
nudus, a, um naken, bar
nullus, a, um ingen, jfr noll; gen. *nullius*
num frågepartikel manne?, väl icke? *Num* antyder, att man väntar nekande svar (inte tror på sin förmodan)
numero 1 räkna
numerus, i M antal
nummus, i M penning
numquam aldrig
nunc nu
nuper nyss
nux, nucis F nöt, jfr nuclear (power)

O

ob (prep. m. ack) på grund av, för ... skull
obdúro 1 hålla ut, vara hård, jfr *durus* hård
ob-eo, ob-ii, ób-itum, ob-íre dö
obscurus, a, um mörk; *obscurum* mörkret
observo 1 iaktta, jfr observera
obses, óbsidis M el. F gisslan
ob-sideo, ob-sédi, ob-sessum 2 belägra
ob-tineo, ob-tinui, ob-tentum 2 vinna, få, jfr eng. obtain, fra. obtenir
ob-volvo, ob-volvi, ob-volutum 3, inlinda, täcka, jfr involvera
occasio, onis F tillfälle
1. oc-cído, oc-cídi, oc-císum 3 (ob + caedo 3 falla) hugga ned, döda
2. óc-cido, óc-cidi, - 3 (ob+cado falla 3) falla, stupa, (om solen) gå ned
occupatus, a, um upptagen, ständigt sysselsatt, eng. occupied, fr. occupé
óccupo 1 besätta, intaga
océanus, i M hav
óculus, i M öga, jfr okulär
odiosus, a, um förhatlig, vedervärdig

odium, i N hat
odor, óris M lukt, odör
óf-fero, ób-tuli, ob-látum, of-ferre (oregelb.) erbjuda, bära fram
of-fertorium, i N sång under det att man bär fram brödet och vinet
officium, i N tjänst, plikt, syssla, uppdrag
oleo, olui, - 2 lukta
olim fordom, en gång, sedan lång tid tillbaka
olus, óleris N grönsak, ört
omen, óminis N förebud
omnis, e varje, hel, all
omnium (vid superlativ) allra
onerarius, a, um last- (*onus, óneris* N last, börda); *navis oneraria* lastfartyg
onus, óneris N börda
oportet, oportuit 2 (opers.) det är tillbörligt
óppidum, i N (landsorts)stad
óp-primo, op-pressi, op-pressum trycka ned, förtrycka
opto 1 önska
opulentus, a, um rik
opus, óperis N arbete, verk, bokverk, byggnadsverk
orator, oris M talare
oratio, onis F tal; *orationem habere* hålla tal
orbis, orbis M cirkel, krets, värld
ordo, órdinis M ordning, rad, skara
Oriens, entis (= 'den uppgående' solen) Orienten, dvs. Syrien och Egypten
orientalis, e österländsk; *papaver orientale* eldvallmo
orior, ortus sum, oriri deponens 4 gå upp
ornatus, a, um prydd
orno 1 utrusta, förse, pryda
oro 1 bedja (eg. tala)
os, oris N mun
os, ossis N (skelettets) ben
ostendo, ostendi, ostentum 3 visa, jfr ostentativt
ostarius, i M portvakt (*ostium, i* N ingång)
ostium, i N mynning (*os, oris* N mun)
otium, i N ledighet, fritid, ledig tid
ovis, is F får, lamm
ovum, i F ägg, jfr oval, ovarium

P

paco 1 (*pax, pacis* F fred) tvinga till fred

- pactum**, i N överenskommelse, jfr pakt
paedagógus, i M ledsagare, slav som följde sin herres barn till skolan eller idrottsplatsen
paene (adv.) nästan
paeninsula, ae F (paene = nästan) halvö
palam (adv.) öppet
Palatinus, a, um palatinsk, adj. till Palatium, jfr sv. palats
pállidus, a, um blek
palus, údis F träsk, sumpmark
paluster, tris, tre (*palus*, *paludis* F träsk) träsk-
panis, is M bröd, jfr panera, fra. pain (riche)
pannus, i M tygstycke
papáver, eris N vallmo, *papaver somniferum* opievallmo
par, **paris** lik, jämlik, likställd
paratus, a, um beredd, redo
parco, **peperci**, - 3 skona, följs av dat.
parens, entis M och F fader, moder, jfr eng. fr. parents
pareo, **parui** lyda
pario, **péperi**, **partum** 3B föda, skapa
paro 1 göra i ordning, utrusta, förbereda, jfr preparera
pars, **partis** F del; pl. även roll, uppgift
párvulus, a, um (diminutivum till *parvus*) liten; substantiverat mask. liten pojke, i pl. = barn, jfr parvel
parvus, a, um liten
pastor, **oris** M herde, kyrkoherde
pater, **patris** M fader, jfr fra. père
patior, **passus sum**, **pati** deponens 3 lida, utstå, jfr patient; perf. part. *passus* = efter att ha utstått...
patria, ae F fädernesland
patrónus, i M förespråkare
paulum (adv. till *paulus*) en liten stund
pauper, **pauperis** fattig
pavo, **ónis** M påfågel
pax, **pacis** F fred, frid, jfr pacifist, eng. peace
peccatum, i N synd
pecco 1 synda
pecunia, ae F pengar
pendeo, **pependi**, - 2 hänga, bero
per (prep. m. ack.) genom, över, under
pér-ago, **per-égi**, **per-actum** 3 driva igenom, fullborda, tillbringa
per-cipio, **per-cépi**, **per-ceptum** 3B förstå, jfr perception
per-do, **pér-didi**, **pér-ditum** 3 förgöra, förlora
péregre (adv.) utomlands
per-eo, **per-ii**, **pér-itum**, **per-ire** (oregelb.) dö, gå under, förgås, jfr eng. perish
perennis, e (per+ annus) varaktig, evig, jfr perenn
per-ficio, **per-féci**, **per-fectum** 3B helt genomföra, fullborda
pergo, **per-rexi**, **per-rectum** 3 fortsätta
periculum, i N fara, jfr fra. peril
per-maneo, **per-mansi**, **per-mansum** 2 förbli, bestå
perpetuus, a, um ständig, oavbruten
per-terreo, **per-terrui**, **per-territum** 2 förskräcka
pértinax, **acis** envis, ihållande
pes, **pedis** M fot (även som måttord), jfr pedal, eng. pedestrian
peto, **petivi**, **petítum** 3 uppsöka, anfalla, begära, jfr petition, petita
petra, ae F klippa
philósophus, i M filosof, lärd man
pictor, **oris** M (pingo 3) målare
pictura, ae F (pingo 3) tavla, eng. picture
pietas, **atis** F fromhet, barmhärtighet
pingo, **pinxi**, **pictum** 3 måla, jfr eng. picture
piper, **píperis** N peppar
piscína, ae F eg. fiskdamm (*piscis*, is M fisk), bassäng
piscis, is M fisk
pius, a, um from, trofast, barmhärtig
placeo, **placui**, **placitum** behagar, följs av dat.
plácidus, a, um lugn, stilla
plaga, ae plåga, slag, sår, hugg
planta, ae F planta, växt
plebs, **plebis** F (det lägre) folket, plebejerna
plenus, a, um full, fylld, med abl. el. gen. = av el. med ngt, jfr fra. plein; *plenum* fullt (bevistat sammanträde), *in pleno* i sin helhet
plerúmque (adv.) mestadels
1. Plinius, **Gaius Caecilius Plinius Secundus**, kallad Plinius den yngre, författare (ca 61 - 113 e. Kr.)

2. Plinius, Gaius Plinius Secundus, kallad Plinius den äldre, romersk naturforskare (23-79 e. Kr.)

ploro 1 gråta, jfr fra. pleurer

plumbum, i N bly, jfr plomb

plures, a flera (komparativ till *multus*)

plus (adv.) mer (komparativ till *multum*)

plúrimus, a, um flest (superlativ till *multus*);

plurimi, ae, a de flesta, en stor mängd

póculum, i N bägare

poena, ae F straff

pomum, i N frukt, i synnerhet äpplen och päron

pono, **posui**, **pósitum** 3 sätta, ställa, lägga, jfr position, deponera

pons, **pontis** M bro

pópulus, i M folk

porcus, i M svin, jfr eng. pork

porta, ae F port

portio, **onis** F del, andel

porto 1 bära, jfr import, export, eng. porter

posco, **poposci**, - 3 fordra, kräva

pos-sideo, **pos-sédi**, **pos-sessum** 2 äga

1. post (adv.) senare, *aliquot annis* (=mättets abl.) *post* några år senare

2. post (prep. m. ack.) efter, bakom

peristýlum, i N (grek. περί omkring, στύλος kolonn) peristyl, pelargård

postea (adv.) senare

pósterus, a, um följande

postquam (temporal konjunktion) sedan, efter det att

postrémo (adv.) slutligen, till slut

postridie (posterus+dies) följande dag, dagen efter

póstulo 1 fordra

potens, **entis** mäktig

potestas, **atis** F makt, välde, myndighet

praé-fero, **praé-tuli**, **prae-látum** (oregelb.)

bära framför sig, låta bära framför sig

praebeo, **prae-bui**, **praébitum** 2 framräcka, ge, erbjuda

praeco, **ónis** M härold

praesertim särskilt

praeses, **praésidis**, M ledare, styresman

prae-sto, **praé-stiti**, **praé-stitum** (**prae-statum**) 1 fullgöra, jfr prestera, *praestare alicui*

aliqua re överträffa någon i någon sak

prae-súmo, **prae-sumpsi**, **prae-sumptum** 3 på förhand (an)ta, förmoda

praetér-eo, **praetér-ii**, **praetér-itum**,

praeter-ire (oregelb.) gå förbi, gå till ända, jfr *tempus praeteritum*

prandium, i frukost

pratensis, e (*pratium*, i N äng) ängs-

pratium, i N äng

preces, **precum** F pl. böner

primo (adv.) först

prímulus, a, um allra först

primum (adv.) för första gången, först

primus, a, um först

princeps, **príncipis** M (den) främst(e), ledare, furste, kejsare, jfr prins

prior, **prióris** tidigare, föregående

prius (adv.) förr

priusquam (temporal konjunktion) innan

privatus, a, um egen, enskild, privat

pro (prep. m. abl.) framför, för, i stället för, såsom

pro-cedo, **pro-cessi**, **pro-cessum** 3 gå framåt, skrida fram, jfr procession

procella, ae F storm

prodigium, i N förebud, järkecken

proelium, i N strid

pró-fero, **pró-tuli**, **pro-látum**, **pro-ferre** (oregelb.) bära framåt, skjuta (fram)

pro-ficiscor, **pro-fectus sum**, **pro-ficisci** deponens 3 bege sig i väg, resa

pro-fiteor, **pro-fessus sum**, **pro-fiteri** deponens 2 förklara, förkunna, erbjuda

profundus, a, um djup

pro-gredior, **pro-gressus sum**, **pró-gredi** deponens 3B gå fram, ge sig i väg, jfr progressiv

pro-iicio, **pro-iéci**, **pro-iectum** 3 (pro + iacio 3B) kasta fram, locka fram, jfr projektor

pro-mitto, **pro-mísi**, **pro-missum** 3 lova, följs av dat.

pro-moveo, **pro-móvi**, **pro-mótum** 2 föra fram

1. prope (prep. m. ack.) nära

2. prope (adv.) nära, nästan

própero 1 skynda

propius (adv.) närmare (komparativ till adv. *prope* nära)

proprius, a, um egen, enskild, personlig
propter (prep. m. ack.) på grund av, för ...
skull

pro-scribo, pro-scripsi, pro-scriptum 3
proskribera, dödsdöma. Det tillgick så att
personer genom offentligt anslag
förklarades fredlösa och förlustiga sin
egendom.

pro-silio, pro-silui, - 4 (salio 4) hoppa fram,
rusa fram

pro-spicio, pro-spexi, pro-spectum 3B se
fram mot, ha utsikt mot

pro-sum, pro-fui, prod-esse (oregelb.)
gagna, följs av dat.

pró-tego, pro-texi, pro-tectum 3 framtill
täcka, skydda, jfr protektionism

provincia, ae F provins, verksamhetsområde

próximus, a, um närmast (superlativ till
propinquus), jfr approximera

prudens, entis klok

públicus, a, um allmän, offentlig, stats-; *res*
publica den offentliga saken, staten

puer, pueri M pojke

pueritia, ae F barndom

pugna, ae F strid

pugno 1 strida, kämpa

pulcher, pulchra, pulchrum vacker

pulchre (adv. till *pulcher*) vackert

pulso 1 stöta, knacka, bulta, jfr puls, impuls

pulsus, us M puls

punio 4 straffa

purus, a, um ren

puto 1 anse, tro

Q

quadrígae, arum F pl. fyrspann (av hästar),
även sing. finns

quaero, quaesívi, quaesítum 3 (upp)söka,
(efter)fråga

qualis, e hurudan, sådan som

quam (adv.) huru, hur; *quam* (efter
komparativ) än

quamdiu (temporal konjunktion) så länge
som

quando (kausalt konjunktion) eftersom

quandoque (adv.) en gång

quantum (adv.) hur mycket, så mycket som

quantus, a, um hur stor, så stor som

quasi liksom, liksom om

quattuor fyra

que (enklitisk konjunktion) och

qui, quae, quod (relativt pronomen) som

quia (kausalt konjunktion) därför att

quicumque, quaecumque, quodcumque
vem som helst som

quid? (interrogativt pronomen) varför?

quidam, quaedam, quiddam/quoddam
en (viss), i senlatinet = obest. art.; plur.
vissa, några

quidem framhävande partikel som kan
lämnas översatt

quíetus, a, um lugn, stilla

quílibet, quaelibet, quílibet/quóllibet
vem som helst

quis/qui, qua/quae, quid/quod (indefinit
pronomen) någon

quis/qui, quae, quid/quod (interrogativt
pronomen) vem, vilken, vad

quisquam, quidquam (indefinit pronomen)
någon

quisque, quaeque, quidque/quodque
varje, var och en

quivis, quaevis, quidvis/quodvis vem som
helst

1. **quo - eo** ju - desto (måttets abl.)

2. **quo** (interrogativt adv.) vart

3. **quo** (relativt adv.) dit

1. **quod** (kausalt konjunktion) därför att

2. **quod** (explikativt) att, vad det beträffar att
quómodo på vilket sätt, hur (abl. modi)

quondam (adv.) en gång

quoniam (kausalt konjunktion) eftersom
quoque även

1. **quot** (interrogativt) hur många

2. **quot** (relativt) så många som

R

rapio, rapui, raptum 3B rycka, slita

rarus, a, um sällsynt, ovanlig

ratio, onis F förnuft

recens, recentis ny

récito 1 läsa upp, högläsa, jfr recitera

re-cipio, re-cépi, re-ceptum 3B (re + capio
3B) återta, mottaga

re-cordor, re-cordatus sum, recordari
deponens 1 komma i håg, minnas

rectus, a, um rät, riktig
reddo, reddidi, redditum 3 återge,
 återlämna
red-eo, red-ii, réd-itum, red-ire (oregelb.)
 gå tillbaka, återvända
réd-igo, red-égi, red-actum 3 (red + ago 3)
 återföra, föra tillbaka
ré-fero, ré-tuli, relátum, re-ferre (oregelb.)
 bära tillbaka, jfr referera
re-ficio, re-féci, re-fectum 3B (re+facio 3B)
 reparera
refugium, i N tillflyktsort, jfr refuge
regina, ae F drottning
regio, onis F område, trakt, region
regius, a, um kunglig
regno 1 härska, vara regent, regera
regnum, i N rike
rego, rexi, rectum 3 styra, leda
re-gredior, re-gressus sum, ré-gredi
 deponens 3 gå tillbaka, jfr regression
reliquiae, arum (pl. tantum) F rester, stoft
réliquus, a, um övrig
re-linquo, re-líqui, re-lictum 3 lämna
 (kvar), överge
re-maneo, re-mansi, re-mansum 2 stanna
 kvar, förbli, jfr eng. remain
remedium i N botemedel
réquies, requiei F vila, vederkvickelse
re-quiesco, re-quiévi, re-quiétum 3 vila
re-quíro, re-quisívi, re-quisítum 3 (re +
 quaero 3 söka) (åter) uppsöka, längta
 efter, sakna
res, rei F sak; *res publica* staten, jfr republik
re-sisto, ré-stiti, - 3 göra motstånd, kämpa
 emot, jfr resistent
respondeo, respondi, responsum 2 svara,
 följs av ack. m. inf.
re-surgo, re-sur-rexi, re-sur-rectum 3
 (surgo < sub + rego 3) resa sig, uppstå
 (från de döda)
re-tineo, re-tinui, re-tentum 2 (re + teneo)
 hålla tillbaka, hålla kvar, ej släppa, behålla
reus, a, um anklagad, skuldyngd, skyldig
re-venio, re-véni, re-ventum 3 komma
 tillbaka
reverendus, a, um högvördig, vördnadsvärd
re-vertor, re-versus sum, re-verti deponens
 3 återvända
rideo, risi, risum 2 skratta, le
ripa, ae F flodstrand
rivus, i M bäck, å
rogo 1 tillfråga, bedja
rogus, i M likbål, brasa, eld
Roma, ae F Rom; *Romae* (lokativ) i Rom,
Romam (riktningsack.) till Rom, *Roma*
 (separativ abl.) från Rom
Romanus, a, um romersk, som substantiv
 romare
rosa, ae F ros
rostrum, i n, skeppsråm ; *rostra, orum*
 talarstolen på Forum, Rostra, som var
 prydd med erövrade skeppsråmmar
rota, ae F hjul
rotundifolius, a, um (*folium, i* N blad) med
 runda blad; *campanula rotundifolia* liten
 blålocka
rotundus, a, um rund
rubeo, rubui, - 2 vara röd, rodna
ruber, rubra, rubrum röd, jfr rubrik, rubin
Rúbico, onis M Rubikon, ett vattendrag,
 mellan Gallia Cisalpina och det övriga Italien
rursus åter, igen
rústicus, a, um (*rus, ruris* N land) lantlig, på
 landet, lant-, enkel

S

saccharum, i N socker
sacer, sacra, sacrum helig, helgad
sacerdos, dótis M el. F präst
sacrífico 1 (sacer + facio 3B) offra
sacrificium, i N offer, jfr sacrifice
saéculum, i N sekel
saepe ofta
salúto 1 hälsa (på)
salus, salútis F hälsa, hälsning, välgång, jfr
 salut; *salutem alicui dicere* hälsa någon
salve, salvéte 2 (hälsningsord i imperativ),
 var hälsad(e)
salvo 1 göra frisk, frälsa, rädda
salvus, a, um bevarad, välbehållen
sanctifico 1 göra helig, helga
sanctus, a, um helig, subst. helgon
sanguis, sanguínis M blod
sano 1 bota, läka, hela
sanus, a, um sund
sapio, sapii, - 3 ha förstånd, perf.: vara klok

satis nog, tillräckligt, rätt, ganska, jfr eng. satisfy

Saturnus, i säningsgud, till vars ära romarna i december firade en fest, Saturnalia, där man bl. a. gav varandra gåvor, jfr våra julseder

saxum, i N sten

scando, scandi, - 3 stiga, kliva

scelestus, a, um (*scelus, eris* N brott) lastbar, brottslig

scelus, scéleris N brott

schola, ae F skola

scintilla, ae F gnista

scio 4 veta, ha kunskap, jfr eng. science; följs av ack. m. inf.

scribo, scripsi, scriptum 3 skriva

scriptor, óris M skrivare, författare

se (pronomen, ack. o. abl.) sig; *secum* (cum är här enklitiskt) = cum se

secundum (prep. m. ack.) längs, utmed

secundus, a, um den andre

sed men, (efter negation) utan

sedeo, sedi, sessum 2 sitta

semel en gång

semen, séminis N frö, säd, efterkommande, jfr insemination

semper alltid

sempiternus, a, um (*semper* alltid) evig

senator, oris M (senex, senis) senator

senatus, us M (senex, senis) senat, senatssammanträde

senectus, senectutis F (senex, senis) ålderdom

senex, senis gammal, substantiverat: gubbe, jfr senil

senior, senioris (komparativ till senex) äldre

sententia, ae F mening, jfr sentens

sentio, sensi, sensum 4 känna, märka, följs av ack. m. inf.

sepelio, sepelívi, sepultum 4 begrava

séptimum (adv.) för sjunde gången

septimus (ordningstal) sjunde

sepulchrum, i N grav

sequor, secutus sum, sequi deponens 3 följa

serenitas, atis F, renhet, klarhet

serénus, a, um klar, solig, molnfri

sermo, onis M tal, jfr eng. sermon predikan

sero (adv.) sent

servo 1 förvara, bevara

si om

sic (adv.) så, sålunda

sicut såsom, liksom

sido, sedi, sessum 3 sätta sig

sígnifer, signiferi M teckenbärare

signo 1 förse med tecken, (ut)märka, prägla, försegla, jfr eng. sign

signum, i N tecken

silentium, i N tystnad, jfr eng. silence

sileo, siluí, - 2 vara tyst, tiga

silva, ae F skog

silvester, silvestris, silvestre skogs-
símilis, e enkel

simplicitas, atis F enfald, enkelhet

simul samtidigt, på en gång

sine (prep. m. abl.) utan

síngulus, a, um en i sänder, var och en

sinister, sinistra, sinistrum vänster; *a sinistra parte* från vänstra sidan, på vänster hand

sitis, is F törst; jfr lat. sitire törsta

societas, atis F förbund

sol, solis M sol

solea, ae F sandal

soleo, sólitus sum halvdeponens 2 bruka, pläga

1. **solum** (adv.) blott, bara

2. **solum, i** N mark, jord

solus, a, um ensam, gen. *solius*, dat. *solí*

solvo, solvi, solútum 3 (upp) lösa, försvaga

somnio 1 drömma

somnium, i N dröm

somnus, i M sömn

sono 1 ljuda

sonus, i M ljud

spargo, sparsi, sparsum 3 sprida

spatium, i N tidrymd

spécies, speciéi F sken, syn, synvinkel, art (botaniskt)

spectator, oris M åskådare, jfr eng. *spectator*

spectáculum, i n skådespel

specto 1 beskåda, åse; *spectare ad* vetta mot

spero 1 hoppas, jfr desperat

spes, spei F hopp

spíritus, us M ande

spiro 1 andas

sponte (abl.) frivilligt, av sig själv

statim på stående fot, genast

statua, ae F bildstod, staty
status, us M ställning, tillstånd
statuo, **statui**, **statútum** 3 uppställa, besluta
 (m. infinitiv), jfr statuera exempel, statuter
stella, ae F stjärna
stilus, i M skrivstift
stímulo 1 stimulera
sto, **steti**, **statum** 1 stå
stricte (adv. till *strictus*) noga
studeo, **studui**, - 2 vara ivrig, studera, jfr
 eng. study, fr. études
studiosus, **a**, **um** intresserad av (gen.),
 studerande
studium, i iver, intresse, studium
stupeo, **stupui**, - 2 stå still, häpna
suavis, e mild, ljuvlig, angenäm
sub (prep. m. abl.) under
subito plötsligt
suc-curro, **suc-curri**, **suc-cursum** 3 (sub +
 curro 3) hjälpa, följs av dativ
suf-ficio, **suf-feci**, **suf-fectum** räcka till, stå
 till buds
sum, **fui**, **esse** vara
summus, **a**, **um** högst, högsta delen av: *in*
summa arce högst upp på Arx
sumo, **sumpsi**, **sumptum** 3 taga (på sig)
súpero 1 besegra
súperus, **a**, **um** befintlig överst, ovan till
 boende, den som är i himlen
super (prep. m. ack.) över
superior, **ius** (komparativ till *superus* befintlig
 över) högre belägen, övre
supplex, **súpplicis** bönfallande, ödmjuk
súpplico 1 bönfalla
supra (prep. med ack.) ovan, ovanför
surgo, **sur-rexi**, **sur-rectum** 3 (<sub + rego)
 stiga upp
sus-cipio, **sus-cepi**, **sus-ceptum** 3B
 (sub+cipio 3B) åtaga sig, mottaga
suspectus, **a**, **um** misstänkt *habere aliquem*
suspectum misstänka någon
suus, **a**, **um** (pron.) sin
Swecia, ae F Sverige
symphonia, ae F (grek.) musik

T

tabellarius, i M (*tabella*, ae F liten bräda,
 skrivelse), postbud, brevbärare

tábula, ae F vaxtavla, lagtavla,
 räkenskapsbok
Tabularium, ii N arkiv, statskansli
taceo, **tacui**, **tácitum** 2 tiga, förtiga
tam (adv.) så
tamen (adv.) ändå, dock, likväl
tandem (adv.) slutligen, äntligen
tango, **tétigi**, **tactum** 3 (vid)röra, jfr kontakt
tantus, **a**, **um** så stor; *tantum* så mycket
taráxacum, i N maskros
tardo 1 fördröja, hejda, hindra, jfr fra. retard,
 eng. retarded
tardus, **a**, **um** långsam, trög
Tártarus, i M helvetet
tectum, i N tak, jfr fra. toit
templum, i N tempel
tempto 1 (annan stavning **tento**) försöka,
 fresta, jfr eng. tempt och temptation
ténebrae, **arum** F (pl. tantum) mörker
teneo, **tenui**, - 2 hålla, äga, (inne)ha
tener, **ténera**, **ténerum** öm, jfr fra. tendre
tentatio, **onis** F försök, prövning, frestelse,
 jfr tentera
ter tre gånger
tergo, **tersi**, **tersum** 3 torka av, jfr eng.
 detergent
tergum, i N rygg; *a tergo* eg. från ryggen,
 bakifrån räknat, baktill
términus, i M gräns, tidpunkt
terra, ae F jord, mark, land, jfr fra. terre
terreo, **terrui**, **térritum** 2 förskräcka, jfr sv.
 terror
terribilis, e förskräcklig
terror, **oris** M skräck
tertius, **a**, **um** (ordningstal) tredje
testamentum, i N testamente
testis, **is** M el. F vittne
theátrum, i N åskådarplats, teater
Tíberis, **is** M Tibern
timeo, **timui**, - 2 frukta
tímidus, **a**, **um** rädd
timor, **oris** M fruktan
toga, ae F toga (stort tygstycke av ylle som
 romerska män draperade kring kroppen)
tólero 1 uthärda
tollo, **sús-tuli**, **sub-látum** 3 lyfta upp
torqueo, **torsi**, **tortum** 2 vrida, jfr tortyr
tot (oböjl.) så många

totus, a, um hel, gen. *totius*, dat. *toti*
tracto 1 sköta, behandla
tra-do, trá-didi, trá-ditum 3 (trans + do 1)
 överlämna, berätta, jfr tradera, tradition
traho, traxi, tractum 3 draga, släpa
tra-iício, tra-iéci, tra-iectum 3B
 (trans+iacio 3B) föra över
trans (prep. m. ack) över, till andra sidan
trans-eo, trans-ii, tráns-itum, trans-ire
 (oregelb.) gå över, jfr transitohandel
tráns-fero, tráns-tuli, trans-látum, trans-
ferre (oregelb.) föra över, flytta över
transporto 1 bära över
tremo, tremui, - 3 darra
tremor, óris M (*tremo* 3 darra) darrning,
 bävan
trémulus, a, um darrande, jfr *populus tremula*
 poppel
triclinium, i M matsal (grek. tri- tre + κλίνη
 soffa), jfr klinik.
tricolor, óris trefärgad
trifolius, a, um trebladig; substantiverat *tri-*
folium, i N = trebladig växt (*folium, i* N blad)
tristitia, ae F dysterhet, jfr tristess
triumphalis, e triumf-
triumpho 1 fira triumf
triumphus, i M triumftåg
triumvir, viri M triumvir, treman, medlem av
 ett tremannakollegium
tum (adv.) därpå
túmulus, i M kulle, gravkulle, grav
tunc (adv.) därefter
turba, ae F hop, skara, virrvarr, oro
turbulentus, a, um (turba, ae F) orolig, (om
 vatten) grumlig
turpis, e skamlig
turris, is F torn
Tuscius, a, um etruskisk, etrusker-
tutus, a, um trygg, säker
tuus, a, um din
Tyrrhenus, a, um tyrrhensk, etruskisk

U

1. **ubi** (interrogativt adv.) var?
2. **ubi** (relativt adv.) där, varest
3. **ubi** (temporal konjunktion) så snart som;
 följs av lat. perf. ind. som vid
 översättning blir sv. pluskv.

ubíque (adv.) överallt
ullus, a, um någon, gen. *ullius*, dat. *ulli*
últimus, a, um sist, ytterst, jfr ultimatum
ultra (prep. m. ack.) bortom, över
umbra, ae F skugga
umquam någon gång
una (adv.) tillsammans, gemensamt, samtidigt
unda, ae F våg
unde (adv.) varifrån
úndique (adv.) från alla håll, på alla håll
uniflórus, a, um (*flos, floris* M blomma) med
 en enda blomma; *campanula uniflora*
 fjällklocka
universus, a, um hel, pl. samtliga; *universum*
 det hela, världsalltet
unus, a, um en, ett, gen. *unius*, dat. *uni*
urbs, urbis F stad, huvudstad
urgeo, ursi, - 2 trycka, pressa, i passivum:
 tvingas
uro, ussi, ustum 3 bränna
usque ända
1. ut (komparativt) såsom, liksom; *komparativt*
ut följs av indikativ
2. ut (temporal konjunktion) så snart som;
temporalt ut följs av lat perf. ind. Som
 översätts med sv. pluskv.
3. ut (konjunktion i avsiktsbisats eller
 objektsbisats) för att, resp. att
4. ut (konjunktion i följdbisats) så att,
 observera *sic ... ut* så ... att
uter, utra, utrum vilkendera, vilken (av två),
 gen. *utrius*, dat. *utri*
utérque, útraque, utrúmque (pronomen)
 vardera, båda; *ab utraque parte* på båda
 sidor
útinam ack om, o att, om...ändå
utrimque (jfr uterque båda) från båda sidor,
 på båda sidor
utrum ... an (i indirekta frågesatser där
 alternativ lägga fram) om ... eller
uxor, oris F hustru, eng. uxorious

V

vacuus, a, um tom
vado, vasi, - 3 gå, bege sig åstad, jfr invadera
vae (interjektion) ve
vagor, vagatus sum, vagari deponens 1
 ströva omkring, jfr vagabond

valde (adv. till *validus*) väldigt, mycket
valedíco, valedíxi, - 3 säga farväl
valeo, valui, - 2 vara stark, må väl, jfr
 convalescent, invalid; *vale* farväl
valetúdo, -údinis F hälsa, välbefinnande
válidus, a, um stark, kraftig
vánitas, atis F tomhet, fåfänglighet
varius, a, um brokig, olik, (mång)skiftande,
 jfr eng. various
vates, is M siare
vehemens, entis ivrig, häftig, kraftig
veho, vexe, vectum 3 forsla, transportera; i
 passivum forslas, färdas, åka
vel (konjunktion) eller; *vel ... vel* antingen ...
 eller
velócity, atis F snabbhet, eng. velocity
velox, ocis snabb, jfr velociped (snabbfot)
vena, ae F blodåder
venatio, onis F jakt, djurfäktning
venerábilis, e vördnadsvärd
venia, ae F tillstånd, tillåtelse
venio, veni, ventum 4 komma, jfr advent,
 eng. convent
venter, ventris M mage, buk, jfr fra. ventre
ventus, i M vind
venus, véneris F kärlek, kärleksgudinna,
 Venus (gudinnenamn)
ver, veris N vår
verbum, i N ord, jfr verbal, verb
véritas, tatis F sanning
verso 1 vända, vrida hit och dit
versus, us M versad
verto, verti, versum 3 vända, jfr subversiv
verus, a, um sann, observera *vere* (adv.) i
 sanning, förvisso, *vero* (adv.) förvisso, i
 synnerhet, *verum* (konjunktion) men, och
vesper, vesperi afton; *vesperi* (lokativ) om
 aftonen
Vesta, ae F Vesta, gudinna för härden och
 den eld som brinner på den
vestalis, e helgad åt Vesta; (*virgo*) *vestalis*
 vestal, Vestas prästinna
vester, vestra, vestrum (poss. pron.) er
vestigium, i N spår
vestítus, a, um klädd
vestis, is F klädedräkt, kläder
vetus, veteris gammal, jfr veteran

via, ae F väg, resväg
viator, oris M (via, ae F) vägfärande, resande,
 vandrare
vicésimus, a, um (ordningstal) tjugonde
victor, oris M (*vinco* 3 segra) segrare
victoria, ae F seger, eng. victory
victus, a, um (*vinco* 3 besegra) besegrad
vicus, i M gata
video, vidi, visum 2 se
vigeo, vigui, - 2 vara stark, jfr vigör
vígilo 1 vaka
vilis, e enkel, billig
vincio, vinxi, vinctum 4 binda
vinco, vici, victum 3 segra, besegra, jfr
 Vincent, Victor, Victoria
víndico 1 hämnas, skydda, rädda, jfr vendetta
vinum, i N vin
vir, viri M man
vireo, virui, - 2 grönska
virgo, virginis F jungfru, flicka
vis F kraft, våld (*vi* abl. sing., *vires* nom. plur.)
vísito 1 besöka, jfr visitera, visit
vita, ae F liv, jfr vital, vitamin
vitium, i N fel
vito 1 undvika
vivo, vixi, - 3 leva, eng. survive, vivid, fra.
 vivre
vivus, a, um levande
vix knappt, knappast
vocalis, e hörande till rösten (*vox, vocis* F
 röst), stäm-
voco 1 (*vox, vocis* F röst) kalla
1. volo 1 flyga
2. volo, volui, velle (oregelb.) vilja
volúmen, inis N bokrulle, jfr volym, Volvo
voluntas, atis F vilja
volvo, volvi, volútum 3 välva, rulla
votum, i N (tack)offer,
vox, vocis F röst, uttalande
vulgáris, e allmän
vúlnero 1 sára, ge ett hugg
vulnus, vulneris N sår, hugg
vultus, us M ansikte, anletsdrag

Z

zoologicus, a, um zoologisk

Facit

Uppgift 1

unik ensam i sitt slag; *decennium* tioårsperiod; *triangel* trehörning; *unison* enstämmig; *dualism* tvåfaldighet; *union* förbund (= en i stället för flera); *unilateral* ensidig; *duett* musikstycke för två; *trio* grupp om tre personer, *dubblera* göra tvåfaldig; *trikolor* trefärgad flagga

Uppgift 2

1482; 839

Uppgift 3

MLXVI; MDCXXXII; MDCCLXXXVII

Uppgift 4

Kontrollera i ord- eller uppslagsbok dina svar! Observera dock:

kvartett: komposition för fyra stämmor eller ensemble med fyra instrumentaler/sångare (dvs. det finns en fjärde)

kvarter: termen har sitt ursprung i romersk stadsplanering, som utgick från två korsande axlar som delade in staden i fyra delar, dvs. stadsdel. Sedermera användes ordet också som 'ruta' i gatunätet.

decimera: uttaga en tiondel, dvs. förminska

kvintessens = quinta essentia 'det femte elementet' utöver de klassiska fyra: eld, jord, luft och vatten, enligt föreställningar i äldre filosofi

sekond: andre (man)

sekundera: vara någons andre man, bistå någon

Uppgift 5

Ad portam properatis (*verbet står i latinsk mening ofta sist*). In schola sumus. Tabulam magnam (*adjektiv ställs mestadels efter sitt huvudord*) vides. In tabula geographica multas provincias Romanas monstras. Gallia et Hispania et Britannia provinciae Romanae sunt. Lingua Latina in Gallia nota est. Italia et Hispania paeninsulae magnae sunt. Togae vestrae pulchrae sunt. Magister discipulis sententias recitat. Scribite, Livia et Marce. Pulchre (*adverb har slutändelsen -e*) scribunt. Sententiam longam scribis. Magistro tabulas nostras damus. Etiam legere discimus. Magister pueros et puellas laudat.

Översättning: En berömd romares arbetsdag

Gaius Plinius Secundus, min morbror, var en ständigt sysselsatt man. Han fullgjorde många samhällsuppdrag och skrev många lärda böcker. Känd är Plinius 'Naturkunskap', som är lika mångskiftande som naturen själv. Han förtröttades aldrig. Tidigt på morgonen började han arbeta. Före gryningen begav han sig till Vespasianus. Återkommen hem ägnade han sig åt studier. Efter en lätt måltid gick

han till en plats med sol. Böcker lästes högt, han antecknade och gjorde utdrag ur texten. Efter att ha solat sig tog han mestadels ett bad. Därefter åt han en bit mat och sov en mycket kort stund. Snart var han åter i färd med att studera, medan middagen ställdes i ordning. Under måltiden lästes en bok högt. Medan han badade, kunde han inte ägna sig åt studier, men medan han torkades lyssnade han till något (någon uppläsning) eller dikterade något. När han reste bort, hade han med sig en skrivare, som antecknade allt som min morbror dikterade. Han ansåg nämligen det vara nödvändigt att alltid arbeta.

Översättning: En skoldag. Ur en senantik nybörjarbok

Jag vaknade ur min sömn. Jag tog av den vita nattskjortan. Jag fick mina kläder. Jag gick ut ur mitt rum tillsammans med min ledsagare. Jag hälsade på mina föräldrar, kysste dem och begav mig så hemifrån. Jag gick iväg till skolan och sa: 'Var hälsad, magister'. Läraren hälsade tillbaka: 'Var hälsade, kära elever!' Jag skrev ned det som dikterats (av honom), jag gick igenom kommentarerna, svarade tillfrågad (= när jag tillfrågats) och böjde substantiv. Efter detta släppte läraren iväg oss till lunch. Skickad från skolan kom jag hem. Jag fick bland annat oliver och ost. Jag drack kallt vatten. Efter lunch återvände jag till skolan.

Översättning: Vargen och lammet

En gång kom en varg och ett lamm till samma bäck. Vargen stod högre upp, lammet längre ner. Den elaka vargen, som sökte en orsak till gräl, sade: 'Varför gör du vattnet grumligt för mig, när jag dricker?' Lammet, som blivit förskräckt av vargens ord, svarade: 'Hur kan jag göra det, käre varg? Vattnet flyter ju från dig till mig'. Vargen, som blivit vederlagd av de sanna orden från lammet, sade (då): 'Men du talade illa om mig för sex månader sedan.' Darrande av skräck svarade lammet (honom): 'Men då var jag ännu inte född'. Då sade vargen arg(t): 'Din far talade säkert illa om mig.' Och så grep han det stackars lammet och slet sönder det.

Uppgift 7

professorem, variationem, matrem, artem, corpus, fraudem, tempus, leonem, pacem, pedem, libertatem, repetitionem, consuetudinem

Uppgift 8

honorum, hominum, variationum magnarum, pacum longarum, universitatum regiarum

Uppgift 9

florem primum, flores primos; colorem naturalem, colores naturales; fortunam parem, fortunae pares; amicum felicem, amicos felices; amorem longum, amores longos

Mikrogrammatik

S U B S T A N T I V

Singularis

Akusativ slutar mestadels på **-m** (bortsett från akusativ neutrum efter 3:e dekl.).

Ablativ slutar mestadels på **lång stamvokal** (bortsett från konsonantstammar i 3:e dekl. som får **-e** i ablativ).

	1:a Fem	2:a Mask	2:a Neutr	3:e Mask	3:e Fem	3:e Neutr	4:e dekl	5:e dekl
Nom.	villa	mur us	vin um	sol	lex	nomen	fruct us	dí es
Gen.	vill ae	muri	vin i	sol is	leg is	nomin is	fruct us	dié i
Ack.	vill am	mur um	vin um	sole m	leg em	nomen	fruct um	dí em
Dat.	vill ae	muro	vino	sol i	leg i	nomin i	fruct ui	dié i
Abl.	vill a			sole*	lege*	nomine*	fruct u	dí e

* I-stammar har i ablativ **-i**, t.ex. Neapoli F, mari N

Pluralis

Genitiv slutar på **stamvokal + rum** i 1:a, 2:a och 5:e dekl: **-arum**, **-orum**, **-erum**.

Dativ och ablativ slutar på **-is** i 1:a och 2:a dekl., på **-(i)bus** i 3:e, 4:e och 5:e dekl.

	1:a Fem	2:a Mask	2:a Neutr	3:e Mask	3:e Fem	3:e Neutr	4:e dekl	5:e dekl
Nom.	vill ae	muri	vin a	sole s	leg es	nomina**	fruct us	dies
Gen.	villar um	muror um	vinor um	solum*	legum*	nomin um *	fruct uum	dier um
Ack.	vill as	muro s	vin a	sole s	leg es	nomina**	fruct us	dies
Dat.	vill is	mur is	vin is	solib us	legib us	nominib us	fructib us	dieb us
Abl.								

* I-stammar och bl.a. 'likstaviga' substantiv har **-ium** i gen. ** I-stammar har **-ia** i neutr. nom. och ack.

A D J E K T I V M. M.

Adjektiv i grundform **efter 1:a och 2:a dekl.**, **superlativer** och **perfekt particip**

(t.ex. *fīni-t-us*, *a*, *um* 'avslutad') har samma ändelser som substantiven *mur**us***, *vill**a***, *vin**um***.

Adjektiv i grundform **efter 3:e dekl.** (t.ex. *omn**is***, *omn**e*** 'all'; *sapien**s***, *sapien**tis*** 'klok') och **presens particip** (*émigran**s***, *emigran**tis*** 'emigrant') böjs enligt mönstret nedan (**sing.** dat. och abl. **-i**, **plur.** gen. **-ium** och neutrum nom. och ack. **-ia**):

Singularis

Pluralis

Nom.	MFN	sapien s	MF sapien tes	N sapien tia
Gen.	MFN	sapien tis	MFN sapien tium	
Ack.	MF	sapien tem	MF sapien tes	N sapien tia
Dat.	MFN	sapien ti	MFN sapien tibus	
Abl.				

Komparativ av ett latinskt adjektiv bildas genom tillägg av ett morfem **-ior** (M och F) och **-ius** (N) till adjektivets böjningsstam. Komparativerna böjs såsom 3:e deklinationens *konsonantstammar* (-e i sing. abl.) enligt mönstret nedan:

<i>Singularis</i>				<i>Pluralis</i>			
Nom.	MF	longior	N longius	MF	longiores	N longiora	
Gen.	MFN	longioris		MFN	longiorum		
Ack.	MF	longiorem	N longius	MF	longiores	N longiora	
Dat.	MFN	longiori					
Abl.	MFN	longiore		MFN	longioribus		

Superlativ bildas vanligen genom tillägg av **-issimus, a, um** till adjektivets böjningsstam. Adjektiv kompareras: *beatus, a, um* lycklig, *beatior, beatius* lyckligare, *beatissimus, a, um* lyckligast; *gravis, e* tung, *gravior, gravius* tyngre, *gravissimus, a, um* tyngst.

A D V E R B

Adverbs grundform bildas genom att till adjektivets böjningsstam läggs **-e**, om adjektivet tillhör 1:a och 2:a dekl.: *lent-e* '(på ett) långsamt (sätt)', av *lentus, a, um*, **-iter**, om adjektivet tillhör 3:e dekl.: *grav-iter* '(på ett) tungt (sätt)', av *gravis, e*.

P R O N O M E N

Personliga och possessiva pronomen:

	<i>Första person singularis pluralis</i>		<i>Andra person singularis pluralis</i>	
Nom.	ego <i>jäg</i>	nos <i>vi</i>	tu <i>du</i>	vos <i>ni</i>
Gen.*				
Ack.	me <i>mig</i>	nos <i>oss</i>	te <i>dig</i>	vos <i>er</i>
Dat.	mihi		tibi	
Abl.	me	nobis	te	vobis

* Possessiv genitiv uttrycks med possessivt pronomen: *meus, a, um* 'min', *tuus, a, um* 'din', *noster, nostra, nostrum* 'vår', *vester, vestra, vestrum* 'er', *suus, a, um* 'sin'.

Demonstrativa pronomen:

Utmärkande för många pronomen i latinet är sing. gen. på **-ius** och dat. på **-i**.

Hic, haec, hoc 'denne den här' (*i vissa kasus finns ett utpekande morfem -c*):

<i>Sing.</i>	<i>M</i>	<i>F</i>	<i>N</i>	<i>Plur. M</i>	<i>F</i>	<i>N</i>
Nom.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
Gen.		huius (hujjus)		horum	harum	horum
Ack.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Dat.		huic (hujk)			his	
Abl.	hoc	hac	hoc			

Ill-e, ill-a, ill-ud 'denne, den där', gen. **ill-ius**, dat. **ill-i**, i övrigt som 1:a och 2:a dekl.

Is, e-a, id 'denne, han, hon, den, det', gen. **eius** (ejjus), dat. **ei**, i övrigt som 1:a och 2:a dekl., dvs. ack. **eum, eam, id**; abl. **eo, ea, eo**; plur. nom. **ei, eae, ea** etc.

<i>Sing.</i>	<i>M</i>	<i>F</i>	<i>N</i>	<i>Plur. M</i>	<i>F</i>	<i>N</i>
Nom.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
Gen.		cuius (cujjus)		quorum	quarum	quorum
Ack.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Dat.		cui (cuj)		quibus		
Abl.	quo	qua	quo			

jag	stude-o	reg-o	su-m	studé-ba-m	reg-éba-m	era-m
du	stude-s	reg-i-s*	e-s	stude-ba-s	reg-éba-s	era-s
han	stude-t	reg-i-t*	es-t	stude-ba-t	reg-éba-t	era-t
vi	studé-mus	rég-i-mus	su-mus	stude-bá-mus	reg-ebá-mus	erá-mus
ni	studé-tis	rég-i-tis*	es-tis	stude-bá-tis	reg-ebá-tis	erá-tis
de	stude-nt	reg-u-nt*	su-nt	stude-ba-nt	reg-éba-nt	era-nt

jag	finí-v-i	rex-i	fu-i	finí-v-era-m	rét-era-m	fú-era-m
du	fini-v-isti	rex-isti	fu-isti	fini-v-era-s	rex-era-s	fú-era-s
han	finí-v-it	rex-it	fu-it	fini-v-era-t	rex-era-t	fú-erat
vi	finí-v-imus	rét-imus	fú-imus	fini-v-erámus	rex-erámus	fu-erámus
ni	fini-v-istis	rex-istis	fu-istis	fini-v-erá-tis	rex-erá-tis	fu-erá-tis
de	fini-v-érunt	rex-érunt	fu-érunt	finí-v-era-nt	rét-era-nt	fú-era-nt

Perfekt och pluskvamperfekt passivum

Om *sum* läggs till ett perfekt particip som *missus*, *-a*, *-um* 'sänd', blir innebörden 'jag är sänd' = 'jag har sänts', dvs. **perfekt passivum** (*perfectum logicum*). Latinskt perfekt kan också översättas med svenskt imperfekt = 'jag sändes' (*perfectum historicum*).

missus sum 'jag har sänts/sändes'	missi sumus 'vi har sänts/sändes'
missus es 'du har sänts/sändes'	missi estis 'ni har sänts/sändes'
missus est 'han har sänts/sändes'	missi sunt 'de har sänts/sändes'

Om perfekt participet *missus*, *-a*, *-um* kombineras med *eram*, blir innebörden 'jag var sänd' = 'jag hade sänts', dvs. **pluskvamperfektum passivum** (*missus eram* etc.).

Perfekt infinitiv passivum

Om *esse* läggs till ett perfekt particip som *missus*, *-a*, *-um* 'sänd', blir innebörden: 'att vara sänd' = 'att ha sänts', dvs. **perfekt infinitiv passivum** (*missus, -a, -um esse* etc.).

oooooooooooooooooooooooooooooooo

TEMA på latinska verb

omfattar fyra former **1** presens ind., **2** perfekt ind., **3** perfekt particip neutr. sing., **4** presens inf.:

amo, ama-v-i, ama-tum, ama-re 1 älska (*perfektstam med -v-*)

terreo, terr-u-i, térr-ítum, terre-re 2 skrämma (*perfektstam med -u-*)

dico, dix-i (<c-s), dic-tum, díe-e-re 3 säga (*perfektstam med -s-*)

facio, fec-i, fac-tum, fáce-re 3B handla (*perfektstam med avljud*)

Tema på ett deponens (falskt passivum)

omfattar tre former: **1** presens passivum **admiror** 'jag beundrar', **2** perfekt passivum (bildas med hjälp av perfekt particip + form av *esse*) **admiratus sum** 'jag har beundrat' (*perf. logicum*), 'jag beundrade' (*perf. historicum*), **3** presens infinitiv passivum **admirari** 'att beundra'

FUTURUM particip och futurum infinitiv

Om *-urus*, *-ura*, *-urum* läggs till en perfektparticipstam som *dict-* (dico 3 'säga'), fås futurum particip **dicturus, a, um** 'skolande säga/som ska säga'. Participet kan som alla particip stå i olika kasus. Om till futurum particip *dicturus, a, um* läggs *esse*, fås futurum infinitiv **dicturus, a, um esse** ' (att) skola säga'

ACKUSATIV MED INFINITIV

Puto <i>me recte facere.</i>	Jag anser mig handla/att jag handlar rätt.
Putavi <i>me recte facere.</i>	Jag ansåg mig handla/att jag handlade rätt.
Puto <i>me recte fecisse.</i>	Jag anser mig ha handlat/att jag har handlat (handlade) rätt.
Putavi <i>me recte fecisse.</i>	Jag ansåg mig ha handlat/att jag hade handlat rätt.
Puto <i>me recte facturum esse.</i>	Jag anser mig skola/att jag ska handla rätt.
Putavi <i>me recte facturum esse.</i>	Jag ansåg mig skola/att jag skulle handla rätt.

FRISTÅENDE ABLATIV

Denna satsförkortning består i allmänhet av *ett substantiv* (eller pronomen) *och ett particip* (presens eller perfekt), båda i *ablativ*. Presens particip uttrycker samtidig handling och är aktivum, medan perfekt particip uttrycker föregående handling och är passivum (bortsett från perfekt particip av deponens). I historisk skildring: **Romulo regnante** ... = 'Medan Romulus regerade'; **Epistula lecta** ... = 'Sedan brevet hade lästs (av N N)'